

STRUKTUROMVANDLING OCH POLITISK SOCIALIZATION

GUNNEL GUSTAFSSON

STATSVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN

STRUKTUROMVANDLING OCH
POLITISK SOCIALIZATION

AKADEMISK AVHANDLING

som med tillstånd av Samhällsvetenskapliga
fakulteten vid Umeå universitet för avläg-
gande av filosofie doktorsexamen framläggs
till offentlig granskning i Hörsal C, Sam-
hällsvetarhuset, lördagen den 27 maj 1972
kl 10.15

av

Gunnel Gustafsson

fil lic

S T R U K T U R O M V A N D L I N G   O C H
P O L I T I S K   S O C I A L I S A T I O N

GUNNEL GUSTAFSSON

INNEHÅLL

	FÖRORD	Sid
1	BAKGRUND OCH SYFTE	1
2	POLITISK TEORI OCH DEN UNDER 1960-TALET BEDRIVNA SOCIALISATIONSFORSKNINGEN	3
2.1	Teoretiska utgångspunkter och ambitionsnivå	3
2.2	Teoretiska utgångspunkter och begreppsdefinitioner	3
2.3	Teoretiska utgångspunkter och frågeställningar	5
3	DAVID EASTON'S SYSTEMTEORI OCH EN MODIFIERING DÄRAV	11
3.1	Easton's systemteori som utgångspunkt för undersöknigen	11
3.2	"Systems persistence" som huvudfrågeställning	15
3.3	Det politiska systemets avgränsning mot övriga analytiska system, särskilt det ekonomiska	19
3.4	Politiska variabler som beroende variabler	24
3.5	Tillämpningen av systemteorin på ett territoriellt avgränsat subnationellt system	29
4	UNDERSÖKNINGENS UPPLÄGGNING	32
4.1	Samband mellan politisk socialisation och inom- respektive utomsamhällelig omgivning	32
4.2	Teoretisk och operationell definition av begreppet politisk kultur	33
4.3	Antaganden	35
4.4	Frågeställningar	40
4.5	Urval, insamling och bearbetning av material	40
4.6	Materialets representativitet	47
5	KORT PRESENTATION AV NÅGRA BAKGRUNDS DATA FRÅN DE TRE KOMMUNERNA	50
6	METOD	57
7	STRUKTUROMVANDLINGENS INVERKAN PÅ BARNS OCH FÖRÄLDRARS POLITISKA KULTUR SAMT PÅ FÖREKOMST AV GENERATIONSSKILLNADER MELLAN FÖRÄLDRAR OCH BARN IFRÅGA OM POLITISK KULTUR	60

7.1	Strukturomvandlingens inverkan på barns och på föräldrars politiska kultur	60
7.2	Strukturomvandlingens inverkan på skillnader mellan barn- och föräldrageneration ifråga om politisk kultur	69
8	STRUKTUROMVANDLINGENS INVERKAN PÅ FÖRÄLDRA-LÄRAR- OCH KAMRATINFLYTANDE	72
9	STRUKTUROMVANDLINGENS INVERKAN PÅ LÄRARNAS POLITISKA KULTUR OCH PÅ OLika SAMHÄLLSFRÅGORS BETONING I UNDERRIVNINGEN	81
10	STRUKTUROMVANDLINGENS INVERKAN PÅ HUR BARNEN UTNYTTJAR MASSMEDIA	87
11	STRUKTUROMVANDLINGENS DIREKTA OCH INDIREKTA INVERKAN PÅ BARNENS POLITISKA KULTUR	90
12	AVSLUTNING	99
13	SUMMARY	102
	BILAGOR	
	KÄLLOR OCH LITTERATUR	

TABELLER

	Sid
Tabell 1 Förekommande mått på politisk kultur fördelade på "input"-typ och samhällsnivå	34
Tabell 2 Antal kommuner i respektive storleks/tätortsklass	42
Tabell 3 De intervjuade barnen fördelade på ålder och kön	44
Tabell 4 Bortfallet bland 3-, 13- och 16-åringarna i Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro	45
Tabell 5 Andel fullständiga familjer	45
Tabell 6 Antalet föräldrar totalt, antalet svarande för- äldrar samt bortfall bland föräldrarna.	46
Tabell 7 Antalet intervjuade lärare i respektive kommun och årsklass	46
Tabell 8 Partifördelning bland de röstande vid 1968 års andra- kammarval och i urvalet av föräldrar.	48
Tabell 9 Andel familjer där minst en av makarna är sysselsatt inom jord- eller skogsbruk respektive övriga näringsgrenar	52
Tabell 10 Familjernas socialgruppstillhörighet	52
Tabell 11 Familjernas beskattningsbara inkomst	53
Tabell 12 Föräldrarnas ålder	53
Tabell 13 Utbildningsnivå bland föräldrarna	53
Tabell 14 Föräldrarnas boendeort	54
Tabell 15 Föräldrarnas boendetid	54
Tabell 16 Lärarnas boendetid	55
Tabell 17 Andelen män och kvinnor bland lärarna	55
Tabell 18 Lärarnas ålder	55
Tabell 19 Kriterier på och slutsatser angående förekomsten av struktureffekter	59
Tabell 20 Andel föräldrar respektive barn som anser att flyttningen från glesbygd till tätorter är lycklig	60
Tabell 21 Andel föräldrar och barn som tror att glesbygdens avfolkning kan hindras	61
Tabell 22 Andelen föräldrar och barn som önskar att barnet skall bo på landet eller i mindre samhället, i större eller mindre städer respektive inte vet eller avger annat svar	62

Tabell 23 Andel föräldrar respektive barn som anser att löne-skillnaderna är för stora i dagens svenska samhälle	62
Tabell 24 Andel föräldrar respektive barn som anser att stor-makternas satsning på rymdforskning är oklok	63
Tabell 25 Andel föräldrar respektive barn som anser att Sverige gör för lite för u-länderna	63
Tabell 26 Andel föräldrar respektive barn som anser att mödrar med barn under förskoleåldern inte bör yrkesarbeta	64
Tabell 27 Andel föräldrar respektive barn som uppger att de är ganska eller mycket intresserade av politik	64
Tabell 28 Förekomst av partipreferens bland barnen	65
Tabell 29 Andel barn respektive föräldrar som är beredda till politiska aktioner samt andel föräldrar som är politiskt aktiva	66
Tabell 30 Andel barn som vet att Sveriges statsminister heter Olof Palme och som kan uppge rätt beteckning på minst tre politiska partier	67
Tabell 31 Strukturomvandlingens inverkan på barns och för-äldrars politiska kultur	68
Tabell 32 Strukturomvandlingens inverkan på generations-skillnader mellan föräldrar och barn ifråga om politisk kultur	70
Tabell 33 Kulturöverensstämmelse mellan ett bestämt barns mor och far	73
Tabell 34 Kulturöverensstämmelse mellan ett bestämt barns lärare och minst en av föräldrarna	74
Tabell 35 Kulturöverensstämmelse mellan barn och föräldrar.	75
Tabell 36 Kulturöverensstämmelse mellan barn och lärare	76
Tabell 37 Andel barn som inte känner till sin bästa kamrats respektive sina bästa kamraters politiska värde-rings- och agerandemönster	78
Tabell 38 Kulturöverensstämmelse mellan ett bestämt barn och barnets bästa kamrat respektive bästa kamrater	79
Tabell 39 Lärarnas politiska kultur	83
Tabell 40 Andel barn som erhåller ganska mycket undervisning i angivna frågor	85
Tabell 41 Andelen lärare som redovisar sin personliga åsikt i de frågor som tas upp i undervisningen samt andelen elever vars lärare gör detta	86
Tabell 42 Radiolyssnande och tidningsläsning bland barnen i Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro	87
Tabell 43 Andel barn i Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro som antingen via radio eller TV tar del av nyhets-program	88

FIGURER

	Sid
Figur 1 Förenklad modell av det politiska systemet	12
Figur 2 Karta	50
Figur 3 Variablerna förändringstakt och förändrings-karaktär samt mätpunkter på respektive variabel	57
Figur 4 Olika vägar på vilka förhållandena i en kommun kan påverka barns politiska kultur	91
Figur 5 Socialisationsmönster gällande de inslag i barns politiska kultur som påverkas av del-samhällssituationen	92
Figur 6 Strukturomvandlingens inverkan på tänkbara indirekta förmedlare av delsamhällssitua-tionen i frågor där denna varit utan effekt på barnens åsiktsmönster	96

FÖRORD

Den undersökning som redovisas i föreliggande avhandling har utförts inom ramen för projektet Strukturomvandling och Politiskt Beslutsfattande. Projektet, som erhållit stöd från Statens Råd för Samhällsforskning, genomförs vid statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet, under ledning av professor Pär-Erik Back. Övriga deltagare är universitetslektor Dan Brändström, forskarassistent Harry Forsell och undertecknad.

Forskningsgruppens huvudfrågeställning kan formuleras sålunda: Hur påverkar strukturomvandlingen det politiska delsystemet i expanderande, stagnerande och retarderande administrativa enheter? De delundersökningar som ingår i projektet gäller: kunskaper och attityder till det politiska delsystems gränser (Pär-Erik Back), parapolitiska system i det politiska delsystemet (Dan Brändström), delsystems beslutskapacitet (Harry Forsell) samt politisk socialisation (Gunnel Gustafsson).

Jag vill gärna framföra ett tack till alla som på ett eller annat sätt bistått mig under avhandlingsarbetet. Till mina kollegor i Strukturomvandlingsprojektet riktar jag ett särskilt tack för idérika och stimulerande diskussioner.

Gunnel Gustafsson

1 BAKGRUND OCH SYFTE

Frågan om hur mäniskor förvärvar politiska värderingar och varför medborgarna i vissa samhället men inte i andra är såväl intresserade av politik som kunniga och aktiva i politiska frågor har varit aktuell alltsedan Platon. Det är uppenbart att det finns ett samband mellan människors politiska kultur definierad som politiska värderings- och handlingsmönster och vissa karaktäristika hos det samhälle människorna lever i. Också när det gäller politisk socialisation, det vill säga förvärvandet av värderings- och handlingsmönster spelar samhällssituationen en betydande roll.

På grund av kommunikations- och mediatekniska framsteg är varje plats på jorden idag beroende av vad som sker i dess omgivning. Detta gäller såväl stora och små nationer som subnationella samhällen, till exempel regionala och lokala.

Utvecklingen inom teknik och ekonomi har under de senaste årtiondena praktiskt taget överallt i världen lett till snabba och betydande strukturförändringar inom näringslivet. På många håll har detta inneburit stark expansion, med koncentration av befolkning och bebyggelse, på andra håll stark retardation, med minskat befolkningsunderlag och sysselsättningssvårigheter. Strukturomvandling används här som beteckning på de förändringar i näringslivets struktur som bland annat inneburit mekanisering, massproduktion, ökade krav på samhällsservice och koncentration av befolkning och bebyggelse. Det är rimligt att anta, att strukturomvandlingen har fört med sig förändringar i medborgarnas politiska kultur. Förändringarna torde i regioner, där utvecklingen inneburit expansion, åtminstone i vissa avseenden skilja sig från förändringarna i de regioner, där utvecklingen inneburit retardation.

Dessa tankegångar utgör utgångspunkten för denna studie i vilken huvudfrågan är: Hur påverkar strukturomvandlingen det politiska kulturmönstret i expanderande och retarderande samhällen samt i samhällen där strukturomvandlingen inneburit varken expansion eller retardation (stagnerande samhällen)?

Frågeställningen skall belysas med hjälp av empiriskt material från tre svenska kommuner, nämligen Jokkmokk (retarderande), Ovanåker (stagnerande) och Upplands-Bro (expanderande). Som teoretisk utgångspunkt för analysen skall användas en systemteori som utvecklats av den amerikanske statsvetaren David Easton, ehuru något modifierad.

Under 1960- och 1970-talen har politisk socialisation blivit ett centralt område för statsvetenskaplig forskning. Ifråga om teoretiska utgångspunkter och därmed frågeställningar och begreppsramar uppvisar litteraturen i ämnet stor heterogenitet. I viss mån hänger detta samman med att vi ännu saknar en allmänt accepterad teoretisk utgångspunkt för studiet av statsvetenskapliga fenomen¹⁾. I kapitel två skall därför ges en översikt över den under 1960-talet bedrivna socialisationsforskningen och dess relationer till politisk teori. Eftersom undersökningen skall utgå från en modifierad Eastonsk analysinriktning kommer särskild uppmärksamhet att ägnas den socialisationsforskning inom vilken Easton's systemteori tillämpats.

Kapitel tre behandlar de teoretiska utgångspunkterna och modifieringen av den Eastonska teorin. I de därför följande kapitlen redogörs för undersökningens uppläggning, de antaganden som tidigare forskning ger anledning till, frågeställningar, material och metod samt vissa bakgrundsdata från de tre studerade kommunerna. Därefter följer resultatredovisning och analys av det aktuella empiriska materialet. Framställningen avslutas med en summering av undersökningens huvudresultat.

---

1) Teoretisk utgångspunkt används här synonymt med begreppet analysinriktning ("approach").

POLITISK TEORI OCH DEN UNDER 1960-TALET BEDRIVNA SOCIALISATIONSFORSKNINGEN.

Forsking angående politisk socialisation bedrivs idag från skilda teoretiska utgångspunkter. De olikheter som härvid uppkommer gäller:

- 1) ambitionsnivå
- 2) begreppsdefinitioner
- 3) frågeställningar

De teoretiska utgångspunkterna kan sägas vara av två huvudtyper, en systemanalytisk och en allokativ¹⁾. Den förra företräds av framför-allt Easton och Dennis och den senare av bland andra Greenstein, Hess, Langton och Torney²⁾.

2.1 Teoretiska utgångspunkter och ambitionsnivå

Skillnaderna ifråga om ambitionsnivå manifesterar sig i att system-analytikerna utgår ifrån en generell och övriga forskare från en partiell teori. Easton's systemanalytiska inriktning skall sålunda kunna användas för att studera hur åsikts- och beteendemönster för-värvas i alla typer av politiska system, till exempel i kapitalistiska och socialistiska, i utvecklade och underutvecklade. Övriga socialisa-tionsforskare, till exempel Hess och Torney samt Greenstein, har främst arbetat med teorier giltiga enbart för västerländska samhällen av typ USA och Frankrike.

2.2 Teoretiska utgångspunkter och begreppsdefinitioner

Delvis som en konsekvens av olikheterna ifråga om ambitionsnivå upp-kommer stora skillnader mellan systemanalytiker och övriga ifråga om operationell definition av framför allt begreppet politisk kultur³⁾. Också när det gäller politisk socialisation förekommer variationer ifråga om begreppsbestämning. Variationerna beträffande detta begrepp följer dock inte den grundläggande teoretiska skiljelinjen mellan systemanalytiker och övriga forskare.

- 1) Fagen 1969 kan dock inte härföras till någon av huvudtyperna. Fagens framställning är mycket löst knuten till politisk teori. En av studiens många förtjänster är att den påvisar hur nära be-greppet politisk kultur i praktiskt taget alla socialisationsstudier förankrats i västerländskt tänkesätt.
- 2) Easton och Dennis 1969, Greenstein 1965, Hess och Torney 1967 och Langton 1969.
- 3) Det har tidigare framgått, att politisk kultur här används för att beteckna de politiska åsikter och beteenden, som överförs under socialisationsprocessen, oavsett vilken operationell innehörd dessa ges av en enskild forskare. Easton undvikte att använda termen politisk kultur i den nu angivna meningen. Han arbetar istället med mer specifika beteckningar på de politiska företeelser, som förvärvas under socialisationsprocessen.

Som mått på politisk kultur använder Langton partiidentifikation, känsla av politisk effektivitet och kunskap om politik. Hess och Torney tar upp sådana inslag i den politiska kulturen som politisk aktivitet, föreställningar om de politiska partierna och känsla av att man bör vara politiskt intresserad. Greenstein behandlar främst politisk information, partiidentifikation och samband mellan partiidentifikation och åsikter i konkreta politiska frågor. Liknande operationella definitioner används av flertalet av de socialisationsforskare, som inte utgår från systemteori¹⁾. Måtten anknyter uppenbarligen nära till de kulturelement som kännetecknar samhället av västerländsk demokratisk typ²⁾.

Från systemanalytisk utgångspunkt bör analys av politisk kultur framför allt gälla stöd för den politiska samfälligheten ("community"), styrelseformen ("regime") och de styrande ("authorities")³⁾. I Easton's och Dennis' empiriskt inriktade socialisationsstudie "Children in the Political System" koncentreras intresset till stöd för auktoritetsstrukturen. Med auktoritetsstruktur avses vissa inslag i den amerikanska styrelseformen. De frågor som diskuteras är bland annat barns uppfattning av och stöd för statsskick, president och polis samt gränsdragningen mellan privat och offentlig sektor.

Politisk socialisation betecknar inom all socialisationsforskning den process under vilken politisk kultur förvärvas. Praktiskt taget alla studier gäller barn⁴⁾. De flesta forskare understryker dock att socialisation pågår hela livet. Easton tillägger, att analys av politisk socialisation bland vuxna aktualiseraar andra problem än vad analys av politisk socialisation bland barn gör.

---

1) De förekommer i till exempel Dawson och Prewitt 1969, Greenstein 1965, Hess och Torney 1967, Hyman 1959 och Langton 1969.

2) Jämför Dennis, Lindberg, McCrone och Stiefbold 1968!

3) Easton och Dennis 1969, s 58-60.

4) Ett undantag utgör Wheeler 1966 och Brim 1968.

Åke Georgsson vid statsvetenskapliga institutionen i Göteborg arbetar för närvarande med en undersökning gällande generations- och åldersskillnader i attityder till det politiska systemet och politikens innehåll. Studien genomförs inom ramen för ett större forskningsprojekt, nämligen den så kallade Representationsundersökningen, som leds av Bo Särlvik. (Särlvik 1969).

Dennis och Easton framhäver att socialisationsprocessen skall ses som en "developmental process". De vill härigenom betona, att den politiska kultur, som ett barn vid en given tidpunkt förvärvar, bestäms av upplevelser i det förflutna likaväl som av upplevelser i nuet¹⁾. De menar att själva förvärvandet av politiska orienteringar kan bero a) på att till exempel föräldrar eller lärare genom diskussion eller undervisning direkt utövar inflytande på barnet, b) på att barnet imiterar personer som det kommer i kontakt med och c) på barnets personlighet²⁾.

Hess och Torney, Dawson och Prewitt, Langton, Greenstein med flera uppfattar socialisationsprocessen på i stort sett samma sätt som Easton och Dennis. Greenstein framhåller dessutom explicit, att politisk socialisation har samband med samhällssituation och institutioner.

Samtliga socialisationsforskare intresserar sig för vilka skillnader ifråga om förvärvande av värderings- och handlingsmönster som kan iakttas mellan a) barn i olika åldrar, b) barn från olika sociala klasser och c) barn av olika kön. Hess och Torney diskuterar också olikheter mellan barn med hög respektive låg intelligenskvot.

2.3 Teoretiska utgångspunkter och frågeställningar

Relationerna mellan de teoretiska utgångspunkter och de frågeställningar som aktualiseras inom området politisk socialisation är komplexa. Bland de socialisationsforskare som inte utgår från Easton's systemteori finns stora skillnader ifråga om teoretiska utgångspunkter. Gemensamt för de flesta är dock att man förutsätter att familj, skola, kamratgrupper etcetera i viss mån konkurrerar om inflytandet under den process då barnen förvärvar politiska orienteringar och beteenden. Intresset koncentreras därför ofta till olika socialisa-

1) Easton och Dennis 1969, s 7-8.

2) Easton och Dennis 1969, s 11.

Personlighetens inverkan vid förvärvandet av politiska värderingar har behandlats ingående i Greenstein 1969 och Parsons 1964. I Di Palma och McClosky 1970 redovisas empiriska resultat gällande sambandet mellan personlighet och förvärvandet av politiska attityder. Greenstein och Tarrow 1969 anser att man vid studiet av politisk socialisation i Frankrike bör prioritera ett psykologiskt framför ett strukturellt synsätt.

tionsagenters inflytande¹⁾. I allmänhet diskuteras inte i det sammanhanget relationerna mellan agenternas politiska kultur och samhällskarakteristika som klasstruktur, styrelseform, utvecklingshastighet och sekulariseringensgrad²⁾.

Man ställer ofta frågor angående skolans, föräldrarnas och kamraternas inflytande. Syftet är att belysa vilka agenter som bidrar till stora respektive små kulturförändringar. I bakgrunden skyms mera grundläggande frågor gällande det politiska systemets stabilitet respektive instabilitet ifråga om politisk kultur. Dawson och Prewitt anger klart, att de studerar politisk socialisation från funktionalistiska utgångspunkter³⁾. Inte heller de är dock särskilt explicita när de relaterar den empiriska forskningen till teorin. Just ifråga om graden av explicit anknytning mellan teori och empiri går en klar skiljelinje mellan systemanalytiker och övriga.

Hos somliga socialisationsforskare med i huvudsak allokativ inriktning förekommer frågeställningar som är besläktade med dem som Easton och Dennis behandlar och som strax skall redovisas utförligt. Exempel på sådana är hur barnen förvärvar lojalitet till auktoriteter som polis och president⁴⁾.

- 1) Termen socialisationsagent används hos Easton och Dennis som beteckning på sådana personer som utövar inflytande under socialisationsprocessen. Det förekommer ofta att begreppet socialisationsagent definieras så att det inkluderar institutionella företeelser exempelvis skola och massmedia. (Jämför till exempel Dawson och Prewitt 1969!) I föreliggande framställning kommer begreppet att användas i den sist angivna meningen.
- 2) Ett undantag utgör härvidlag Langton 1969. Han analyserar data angående olika socialisationsagenters inflytande bland barn från såväl USA som Jamaica. Vid jämförelsen mellan de nämnda länderna sätter författaren skillnader ifråga om agentinflytande i samband med teknisk nivå och sekulariseringensgrad i respektive land.
- 3) Inom antropologi, psykologi och sociologi studeras socialisation ofta från funktionalistiska utgångspunkter. (Jämför till exempel Clausen 1968 och Inkeles 1968!)
- 4) Ett sådant synsätt förekommer bland annat i Bender 1967, Greenstein 1960, 1961 och 1965. Hess och Torney 1967, Lewis och Froman 1962.

I vissa studier görs antaganden om att uppfostringsmönster och auktoritetsstruktur inom familjen spelar roll för huruvida barnens politiska inställning blir auktoritär eller demokratisk¹⁾. Dessa antaganden är inte direkt prövbara, men leder till att intresset koncentreras till frågor av typen: Vilket är sambandet mellan stark faderlig dominans i familjen och politiskt intresse samt demokratiska respektive auktoritära värderingar? Blir barn till ensamstående mödrar mer auktoritära och mindre politiskt intresserade och effektiva? Bakom dessa frågeställningar ligger vanligen en slags psykologisk teori baserad på det västerländska kultursamhällets struktur.

Den utgångspunkt för studiet av politisk socialisation, som Easton och Dennis förordar, är en "systems persistence" teori. Förordandet sker av två skäl. Det ena är, att de anser att man med en dylik utgångspunkt kan ange socialisationsstudiernas teoretiska signifikans för studiet av politik i allmänhet. Det andra är att det med begreppet "systems persistence" som utgångspunkt, enligt författarnas mening, blir möjligt att ta hänsyn till att socialisationsprocessen lika väl kan bidra till förändring som till stabilitet²⁾.

Den undersökning som redovisas i "Children in the Political System" gäller ett begränsat antal av de frågor som enligt författarna bör ställas i ämnet politisk socialisation. Boken innehåller utöver den analys, som baseras på empiriska data, en redogörelse för vilka problemkomplex som blir aktuella från "systems persistence" utgångspunkt. För att det skall bli möjligt att ge en översikt över de frågeställningar angående politisk socialisation, som systemteorin aktualisrar, är det nödvändigt att i korta drag redogöra för innehörden i de två centrala begreppen "political system" och "systems persistence".

1) Detta sker i till exempel Langton 1969. Steintrager 1968 är där emot starkt kritisk mot den forskning som lägger stor tonvikt vid uppfostringsmönstrens betydelse för barns politiska socialisation.

2) Easton och Dennis 1969, s 47. Författarna kritiserar i ett inledande avsnitt de frågeställningar som andra socialisationsforskare arbetar med. Huvudanmärkningen gäller att alla, om än mer eller mindre explicit, antar att politisk socialisation bidrar till stabilitet i det politiska systemet.

Easton's och Dennis' verk är den första genomarbetade framställningen av politisk socialisation sedd ur systemanalytisk synpunkt. Följande uppsatser med i princip samma perspektiv har dock publicerats tidigare: Dennis 1968, Easton och Hess 1960, 1961, 1962 A samt 1962 B, Jaros, Hirsch och Fleron 1968 och Siegel 1965. Även Dennis, Lindberg, McCrone 1971, studerar politisk socialisation från systemanalytisk utgångspunkt.

Politiskt system definieras som "those interactions through which values are authoritatively allocated for a society, that is, through which binding decisions are made and implemented"¹⁾.

Ett bestämt politiskt system kännetecknas av "persistence" när följande två krev är uppfyllda; "when its members are regularly able to allocate valued things, that is, make decisions; when they are able to get these allocations accepted as authoritative by most members most of the time"²⁾.

Begreppet "systems persistence" knyts inte till stabilitet ifråga om vare sig styrelseform ("regime") eller styrande grupp ("authorities"). Frankrike är till exempel ett land som kännetecknas av "systems persistence". "Some kind of political system has managed to prevail in France in the face of fundamental transformations in the regime over the ages, oscillating as it has among monarchical, democratic and authoritarian forms"³⁾. "The form of the regime, the occupants of the authority roles, or the size, composition, and degree of cohesiveness of the political community may vary enormously. Yet the society might still be able to make decisions and get them accepted as binding"⁴⁾. Inte heller förutsätter "systems persistence" stabilitet när det gäller den politiska samfälligheten ("the political community") I "A Framework for Political Analysis" sägs till exempel att det är meningsfullt att diskutera engelskt politiskt liv i "persistence"-terminer, trots att "in geographic scope the original English political community (the continuing core over the centuries) has expanded to include Scotland and northern Ireland, and at one time it embraced the whole of a now shrunken empire"⁵⁾. I fallet England kan man tala om "persistence" av två skäl: a) "The present members of the British political system possess a feeling and belief in their historical identity with earlier political systems". b) "Over the ages the life processes of a political system have somehow been sustained; there has always been a set of institutions and practices through which all of the basic political functions could be fulfilled"⁶⁾.

1) Easton och Dennis 1969, s 48. En närmare redogörelse för och precisering av systembegreppets innehörd ges nedan i kapitel 3.

2) Easton och Dennis 1969, s 49.

3) Ibid, s 49. Begreppet "form" tycks sålunda avse styrelseformer, till exempel demokratiska eller auktoritära.

4) Easton och Dennis 1969, s 61.

5) Easton 1965 A, s 85.

6) Easton 1965 A, s 85-86.

"Systems persistence" är alltså förenligt med förändringar ifråga om såväl "community" och "regime" som "authorities". Vi kan tala om "systems persistence" även om riken delas eller gå upp i varandra (territoriellt eller befolkningsmässigt), styrelseformer ändras från demokrati till diktatur och innehavarna av politiska poster ersätts med andra.

Systemanalysens huvudfråga har formulrats på följande sätt: "How can any political system ever persist whether the world be one of stability or of change?"¹⁾. Socialisation av barn spelar enligt Easton och Dennis en viktig roll för besvarandet av frågan: "In most general theoretical terms, we may interpret socialization as one of a number of major kinds of response mechanisms through which a political system may seek to cope with stress on its essential variables"²⁾.

För att de essentiella variablerna inte skall utsättas för sådan stress, att bindande beslut med giltighet för något samhälle inte längre kan fattas, krävs att barn förvärvar: a) "those kinds of behaviors that lead to the making of demands and their conversion into issues" och b) "support for some authorities, some kind of regime, and a political community"³⁾. Angående dessa "persistence"-relevanta beteenden heter det i "Children in the Political System": "They are areas of behavior found in all political systems, and it may be that here we are likely to find some early socialization"⁴⁾. De frågeställningar angående politisk socialisation, som kan deduceras ur "systems persistence" teorin, specificeras inte längre än så. Av det som sägs framgår dock att följande typer av frågor bör ställas: Hur tidigt och på vilket sätt lärs sig barn att kräva sådant som leder till krav på att bindande beslut skall fattas? När börjar barn direkt eller indirekt ge sitt stöd till politisk samfällighet, regim och auktoriteter?

Huvudintresset knyts i Easton's och Dennis' socialisationsstudie till stödsidan i det politiska systemet. Särskild tonvikt läggs på det diffusa stödet. Syftet med framställningen beskrivs så här: "The

1) Easton 1965 B, s 15.

2) Easton och Dennis 1969, s 51.

De essentiella variablerna är a) förmågan att fatta beslut och b) förmågan att få majoriteten av medlemmarna att uppfatta besluten som bindande. (Easton och Dennis 1969, s 49).

3) Easton och Dennis 1969, s 86.

4) Ibid, s 86.

special concern of our research will be with that area of system politics that we have called the input of support. As we have noted, this describes the behavior through which members express their approval of or discontent with the authorities, regime and political community. Our conjecture will be that it is in childhood that a member born into a system and, therefore, without previous political conceptions at all, first learns how to cognize, or 'see', certain parts of the political world, how to feel about them, how to evaluate them, and how to identify and react to representative symbols of this world such as 'government', 'party', 'Washington' and 'Uncle Sam'¹⁾. De frågeställningar som behandlas i "Children in the Political System" är: Hur uppfattar barn i olika åldrar "government"? Uppfattas personliga representanter för statsmakten, till exempel president och polis, tidigare och lättare som politiska auktoriteter än vad operonliga representanter som kongress och högsta domstol gör? Utgör presidenten i barnåren en symbol för höga ideal? Är denna tidiga beundran för presidenten en källa till diffust stöd för den amerikanska regimen senare i livet? Uppfattas polismannens auktoritet som överlägsen föräldrarnas? Är insikten att polisen bestämmer över föräldrarna en källa till stöd för auktoriteter i allmänhet? Lär sig barn i tidig ungdom att skilja mellan olika politiska roller? Blir de då förmögna att göra åtskillnad mellan person och institution?

---

1) Easton och Dennis 1969, s 87.

3. DAVID EASTON'S SYSTEMTEORI OCH EN MODIFIERING DÄRAV.

3.1 Easton's systemteori som utgångspunkt för undersökningen

Som teoretisk utgångspunkt för föreliggande arbete har valts en något modifierad Eastonsk analysinriktning. Det finns därför anledning att i korta drag rekapitulera innebördens av de viktigaste begreppen och tankegångarna i Easton's allmänna systemteori¹⁾.

Det politiska systemet uppfattas som ett analytiskt system med uppgift att handha den auktoritativa fördelningen av värdens med giltighet för samhället. Innebördens i att det politiska systemet betraktas som ett analytiskt system framgår av följande citat: "The membership system would consist of biological persons in physically separate organizations; the analytic system, of sets of interactions spatially dispersed, diffuse, or imbedded in other kinds of behaviors"²⁾.

Systemet består sålunda inte av fysiska personer utan av roller.

Samtliga individer spelar flera roller i samhället. Alla interaktioner (roller) utom de politiska hänförs till det politiska systemets omgivning. I omgivningen ingår ekologiska, biologiska och sociala system samt personlighetssystem³⁾. Det politiska systemet är öppet, det vill säga står i ständig interaktion med omgivningen.

1) Easton's systemteori är redovisad i följande huvudarbeten: Easton 1953, 1965 A och 1965 B.

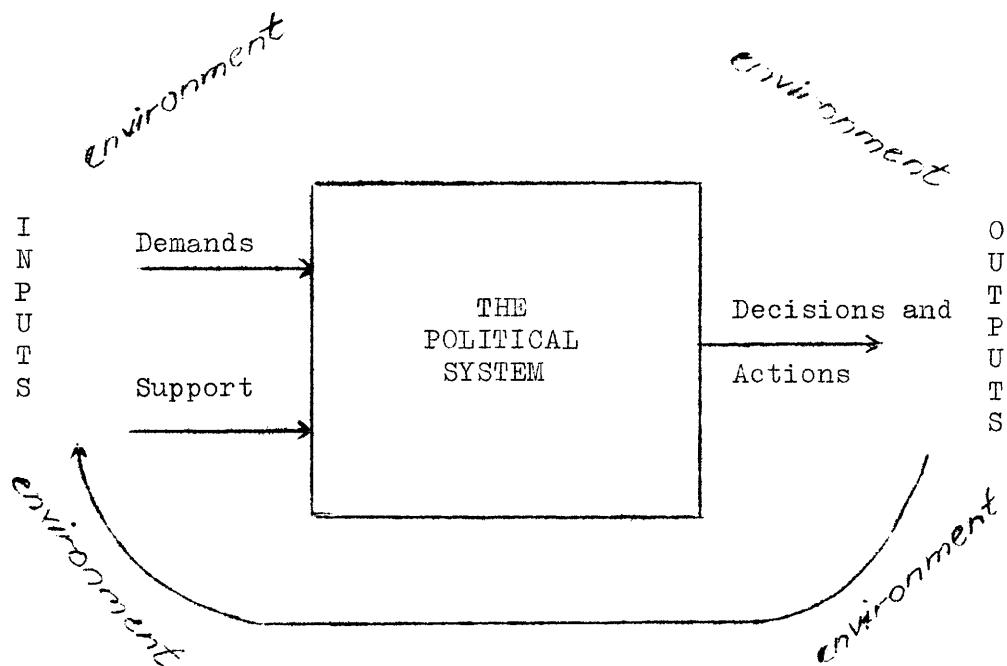
2) Easton 165 A, s 42.

3) Ibid, s 71.

Indelningen av omgivningen i olika systemtyper gör inte anspråk på att vara fullständig.

Den enkla modellen nedan anger de begreppskategorier som är allra mest centrala för uppbyggnaden av Easton's systemteori¹⁾.

Figur 1. Förenklad modell av det politiska systemet

Från omgivningen ("environment") mottar det politiska systemet "inputs" av två slag, nämligen krav och stöd. Krav ("demands") kan definieras som "expression of opinion that an authoritative allocation with regard to a particular subject matter should or should not be made by those responsible for doing so"²⁾. De skall skiljas från "wants", vilka visserligen har samband med krav, men inte är identiska med dessa³⁾. Exempel på "wants" är förväntningar, allmän opinion, motiv, ideologier, intressen och preferenser⁴⁾. Stöd ("support") ges antingen i form av "supportive actions" eller "supportive attitudes". Till den förra typen hör röstning, fullgörande av värnplikt etcetera och till den senare stöd för åsikter och attityder⁵⁾.

"Inputs" omvandlas i det politiska systemet till "outputs" i form av beslut ("decisions") och handlingar ("actions"). "Outputs" återverkar via "feed-back" på omgivningen och därmed på de "inputs" som senare tillförs systemet⁶⁾. Krav och stöd kan också uppkomma inom det politiska

1) Easton 1965 A, s 112.

2) Easton 1965 B, s 38.

3) Ibid, s 71.

4) Ibid, s 41-47.

5) Easton 1965 B, s 159-160.

6) Easton 1966, s 151.

systemet och kallas då "withinputs"¹⁾. "Outputs" kan återverka på det politiska systemet utan att ta vägen via omgivningen. De betecknas då som "intrasytem outputs"²⁾.

Systemanalysens huvudfrågeställning är, som tidigare framgått: "How can any political system ever persist whether the world be one of stability or of change?"³⁾. Den implicerar, att särskild uppmärksamhet ägnas åt den ena av inputkategorierna i det politiska systemet, nämligen support⁴⁾.

Att Easton's systemteori bedömts vara en användbar utgångspunkt för föreliggande undersökning har sin grund i dels teorins höga generalitetsgrad, dels synen på det politiska systemet som ett öppet analytiskt system.

Den analytiska avgränsningen av det politiska systemet förser oss med ett kriterium med vars hjälp politisk kultur och socialisation kan skiljas från annan kultur och socialisation. Politisk kultur kommer utifrån den Eastonska definitionen att avse sådana värderings- och handlingsmönster som är relevanta för den auktoritativa fördelningen av värden med giltighet för samhället⁵⁾. De inslag i den politiska kulturen som skall belysas i föreliggande avhandling är vissa "wants" samt stöd för vissa regimmormer.

Att det politiska systemet betraktas som ett öppet system medger att strukturomvandlingen ses som en konsekvens av de interaktioner som förekommit mellan det politiska systemet och omgivningen. Den sätts med andra ord i samband med dels de internationella tendenserna ifråga om teknik och handel, dels, de förändringar som äger rum på den svenska arbetsmarknaden.

När systemteorin skall tas som utgångspunkt för operationaliseringar i det empiriska momentet uppstår emellertid problem. Problemen hänger i första hand samman med att såväl de begreppsdefinitioner som de utsagor som ingår i teorin är så generella, att de skall kunna appliceras vid empiriska studier gällande alla typer av politiska system. Easton för vissa resonemang angående de teoretiska begreppens och utsagornas empiriska innebörd. Detta sker på så sätt att de teoretiska resonemangen

1) Easton 1965 B, s 55.

2) Ibid, s 347.

3) Ibid, s 15.

4) Ibid, s 158 och 476.

5) Politisk socialisation kan analogt härmed definieras som förvärvandet av sådana värderings- och handlingsmönster som är relevanta för den auktoritativa fördelningen av värden med giltighet för samhället.

konkretiseras med hjälp av exempel på historiska situationer då teorin varit tillämplig. Exemplet är vanligen hämtade från västerländska nationalstater av typ USA och Frankrike. De empiriska referenserna är i många fall endast lätt antydda och därför svårtolkade. Easton är väl medveten om detta. "But the reader is to be alerted against looking for anything more than the barest indication of how these concepts might be applied in practice"¹⁾.

En del grundläggande resonemang gällande teorins empiriska tillämpning måste diskuteras och modifieras innan systemteorin blir en användbar utgångspunkt för föreliggande arbete. Detta sker i påföljande avsnitt. De punkter som här behandlas är följande:

1. "Systems persistence" som huvudfrågeställning.
2. Det politiska systemets avgränsning mot övriga ~~analytiska~~ system, särskilt det ekonomiska.
3. Politiska variabler som beroende variabler.
4. Tillämpningen av systemteorin på ett territoriellt avgränsat subnationellt system.

I anslutning till diskussionen av punkt ett görs en modifiering som är mer fundamental än de övriga. Den gäller inte i första hand den empiriska tillämpningen av teorin utan huvudfrågeställningen och i viss mån begreppsapparaten.

De problem som tas upp under punkt två har betydelse för tolkningen av den empiriska innehördeten i "authoritative allocation of values for a society" och därmed för den empiriska innehördeten i politisk kultur och socialisation. Operationaliseringssvårigheterna har samband med att Sverige i motsats till de länder, med vilkas hjälp Easton exemplifierar avgränsningen mellan det politiska systemet och omgivningen, har ett blandekonomiskt och inte ett renodlat kapitalistiskt system.

Huruvida de politiska variablerna betraktas som beroende eller oberoende i förhållande till variablerna i omgivningen spelar roll för synen på strukturomvandlingens orsaker. Att systemteorin måste modifieras på denna punkt hänger samman med att Easton's synsätt är alltför influerat av hur ett kapitalistiskt system faktiskt fungerar.

Problem nummer fyra uppkommer som en följd av att den systemanalytiska inriktningen i sin nuvarande utformning främst är avpassad för studier av nationella politiska system.

---

1) Easton 1965 A, förordet s X.

Huvudskälet till att föreliggande studie förankrats i Easton's systemteori är att analysinriktningen ifråga gör det möjligt att systematiskt relatera frågor gällande förvärvandet av politiska värderings- och handlingsmönster till den samhällsstruktur som blir en konsekvens av de interaktioner som äger rum mellan det politiska systemet och dess omgivning. Därtill kommer att synen på det politiska systemet som ett analytiskt system erbjuder fördelar vid avgränsningen mellan politisk kultur och annan kultur. Dessa förtjänster har bedömts vara så avgörande, att den Eastonska teorin fått bilda grundval för undersökningen, trots att det varit nödvändigt att lägga ned ett relativt omfattande arbete på att diskutera och modifiera den innan den kunnat användas.

3.2 "Systems persistence" som huvudfrågeställning

Enligt Easton har statsvetenskaplig forskning länge domineras av allokativa frågeställningar, medan en klart formulerad allokativ teori däremot saknas¹⁾. Easton hävdar att den allokativa forskningsinriktningen har två grundläggande brister. Bristerna består i att de frågor den aktualiseras dels är partiella, dels har en "status quo bias". Det är för att avhjälpa detta som han utvecklar sin systemteori där huvudvikten läggs vid frågan om "systems persistence"²⁾. Enligt min mening leder emellertid systemteorin, när den tillämpas empiriskt, varken till större generalitet eller mindre "status quo bias" än vad en allokativ analysinriktning gör.³⁾.

För att förstå politiska livsprocesser ("systems persistence") bör man, som tidigare nämnts, enligt Easton koncentrera intresset till studium av det stöd som objekten "community", "regime" och "authorities" erhåller.⁴⁾ "What elements of a system are most relevant to its capacity to persist in the face of a threatened loss of support? The search for answers to this question will lead us to identify and categorize those aspects of a system with respect to which support may vary independently and with respect to which fluctuations in the level of support may stimulate stress in different ways. The relevant aspects of the system I have already identified as three basic political objects: the authorities, regime and political community"⁵⁾. Easton betecknar värdena på de variabler med vars hjälp man kan mäta stödet för dessa tre objekt som "central values"⁶⁾.

1) Easton 1965 B, s 474.

2) Ibid, s 475

3) Däremot har systemteorin andra förtjänster. Jämför avsnitt 3.1!

4) Easton 1965 B, s 171-219

5) Ibid, s 171-172

6) Ibid, s 106-116.

En "theory of political allocations" är enligt Easton "a partial theory about system behavior in contrast, say, to a more general systems theory"¹⁾. Orsaken till att teorin blir partiell ligger i att intresset inte koncentreras till auktoritativ och samhällsgiltig fördelning av "central values". Studier baserade på allokativ teori har enligt Easton bland annat gällt "How adults come to acquire left-right orientations in politics, why they vote as they do, where they develop their authoritarian or democratic tendencies, how they come to hold particular views on domestic or foreign issues, the way in which elites arrive and survive in the seat of power"²⁾. Av detta citat framgår att begreppet "values" hos Easton sålunda måste inbegripa såväl "central values" som goden av typen löner, skolor, sjukvård etcetera. Av det som sagts följer, fastän Easton aldrig säger det explicit, att han menar, att "values" är av två huvudtyper, nämligen "central values" och övriga "values" och att man, om man utgår ifrån hans systemteori, skall koncentrera intresset till "central values". Huruvida den för samhället giltiga fördelningen av sådana värden som löner, mjölkpriser, utbildning och sjukvård, här och i fortsättningen kallade materiella värden, sker enligt en socialistisk, liberal eller konservativ grundprincip är sålunda ointressant från systemanalytisk utgångspunkt³⁾.

Det är svårt att finna något skäl till att forskning angående fördelning av materiella värden måste förankras i en partiell teori och därför gälla för till exempel enbart demokratiska system, medan forskning angående fördelningen av regimnormer däremot skulle kunna förankras i en generell teori. I "A Systems Analysis of Political Life" tar Easton aldrig ställning till hur "central values" skall operationaliseras. "The discovery of just what the central values of a society are would be an empirical rather than a theoretical problem, at least in this context"⁴⁾. Däremot görs regimnormer till föremål

1) Easton och Dennis 1969, s 21.

2) Ibid, s 50.

3) Begreppet materiella värden används sålunda för att beteckna värden på variabler som inte kan användas som indikatorer på objekten "authorities", "regime" och "political community". Exempel på sådana värden är tillgång till grundskola, fri sjukvård och så vidare. Jag är medveten om att också regimvärden, till exempel rösträtt eller demonstrationsrätt, kostar pengar och att man därför kan hävda, att termen materiella värden inte bör ges den angivna empiriska innehördeten. Trots detta har jag valt att använda och definiera begreppet på det sätt som ovan sagts. Anledningen är att jag inte kunnat finna någon språkligt gångbar och samtidigt mer adekvat beteckning för de värden som inte är vad Easton kallar "central values".

4) Easton 1965 B, s 107.

för mätning i "Children in the Political System". Easton och Dennis undersöker i nyssnämnda bok hur barn förvärvar stöd för de regimnormer som tillämpas i USA¹⁾. Enligt min mening är en empirisk studie gällande hur inställningen till specifika styrelseprinciper förvärvas varken mer eller mindre partiell än en empirisk studie gällande hur inställningen till fördelning av materiella värden förvärvas. När Easton och Dennis i sin socialisationsundersökning förbigår allokativa frågeställningar kan de därför knappast sägas göra teorin mer generell. Jag kan således inte se att det finns något skäl att vid empiriska studier utesluta frågor angående auktoritativ och samhällsgiltig fördelning av materiella värden. Detta slag av frågor är nämligen enligt min mening både intressanta och politiskt relevanta. De tre objekt för krav och stöd ("authorities", "regime" och "political community"), som Easton anser att man i syfte att belysa "systems persistence" skall koncentrera intresset till, bör därför utökas till fyra. De blir då följande: samfällighet, regim, auktoriteter och materiella värden.

Att "systems persistence" teorin på operationaliseringssättet lika lite som den allokativa teorin lyckas undgå "status quo bias" visar sig, när Easton tillsammans med Dennis tillämpar sin systemteori. I "Children in the Political System", undersöks hur det går till när barn börjar ge sitt stöd till den styrelseform USA har²⁾. I och med att frågeställningen inte gäller förvärvandet av stöd för "some regime" utan en speciell "regime" förankras frågeställningen i realiteten i en "maintenance" snarare än i en "persistence" utgångspunkt³⁾. Vad Easton genom att betona "systems persistence" tycks vilja ha sagt är, att ett politiskt system inte i framtiden behöver kännetecknas av stabilitet även om det gör det i dagsläget. De forskare som

1) Detta är några exempel på frågor som Easton och Dennis ställer till barnen i avsikt att mäta regimnormer: How much do rich people (unions, the president, newspapers, churches, the average person, policeman, big companies) help decide which laws are made for our country? (s 125-126). Which do you think is most true? (Choose one) (1) If you write to the President he cares a lot what you think (2) If you write to the President he cares some what you think (3) If you write to the President he cares a little what you think (s 185). Which is the most important for the policeman to do? (Choose one) (1) Make people obey the law (2) Help people who are in trouble (3) Catch people who break the law (s 222).

2) Easton och Dennis 1969, s 95 och 96.

3) "Maintenance" är i systemanalytisk teori beteckningen på tillstånd av relativ stabilitet. Se till exempel Easton 1965 A, s 88!

använder allokativ teori anger inte explicit att de data de framlägger inte innebär förutsägelser om framtiden. Detta torde dock snarare ha sin grund i att de finner sådana kommentarer onödiga än i "status quo bias". Jag finner därför Easton's kritik irrelevant på den här punkten.

Systemanalysens huvudfråga är formulerad på följande sätt: "How can any political system ever persist whether the world be one of stability or of change?"¹⁾. Systemteorin sägs vara tillkommen för att klargöra "how it is possible for the basic political function of a society - its authoritative allocations of values - to be fulfilled, regardless of time and place"²⁾. Huvudfrågan kan sålunda ges följande lydelse: Vad beror det på att människor i alla tider och på alla platser så starkt upplevt att de velat leva i något sorts samhälle, att de, när deras egna auktoriteter respektive deras egen styrelseform eller samfällighet gått under, gett sitt stöd till något samhälle, någon styrelseform och några auktoriteter och sålunda kommit att ingå i ett nytt politiskt system? Som framgår ansluter sig Easton nära till synsätt och problem som redan Hobbes, Locke och Rousseau betraktade som centrala.

"Systems persistence" fungerar i Easton's systemteori, enligt min mening, snarare som en tänkvärd utgångspunkt än som element i en fruktbar empirisk frågeställning. Easton tycks nämligen utgå ifrån premissen att "systems persistence" är ett historiskt faktum. Detta framgår när han angående alla "persistence"-relevanta beteenden säger: "they are areas of behavior found in all political systems"³⁾. "Non-persistence" betraktas i konsekvens härtmed som en temporär företeelse⁴⁾.

Frågan om varför människor vill leva tillsammans i samhällen är ingen lämplig utgångspunkt för en empiriskt orienterad teori, då den i grunden är oprövbar. Svaret kan bara bli antingen att vi här har att göra med en medfödd drift eller en inlärningsprocess. Att avgöra vilket alternativ som är riktigt torde vara ogörligt. Åtminstone låter det sig inte göras om man studerar ett stabilt politiskt system.

Easton tycks uppenbarligen ansluta sig till uppfattningen att "systems persistence" är grundat på inlärning⁵⁾. Att hans empiriskt inriktade

1) Easton 1965 B, s 15.

2) Easton 1965 A, s 89-90

3) Easton och Dennis 1969, s 86.

4) "Nonpersistence" kan inträffa till följd av exempelvis naturkatastrofer eller brister i reproduktionsfunktionen. (Easton 1965 A, s 82-83).

5) Easton och Dennis 1969, s 86.

socialisationsstudie skulle kunna utgöra något bevis härvidlag är enligt min mening inte riktigt. Anledningen är denna. Vid tillämpningen av "systems persistence" teorin på USA förutsätter Easton och Dennis, utifrån sin kunskap om hur det amerikanska samhället fungerar, stabilitet ifråga om samfällighet, styrelseform och auktoriteter¹⁾. De hamnar därfor långt vid sidan av den huvudfråga, som borde gällt stöd för "some authorities, some kind of regime and a political community"²⁾. Empiriskt är de alltså i samma belägenhet som de socialisationsforskare, vilka de tidigare kritiserat för att förutsätta politisk stabilitet. Något svar på frågan om varför människor i alla tider utvecklat krav på att leva i någon form av samhälle och i konsekvens härför stött någon auktoritet, regim och samfällighet kan studien uppenbarligen inte ge.

Det nu förda resonemanget gör det rimligt att modifiera systemteorin på två sätt. Dels bör "systems persistence" frågeställningen överges. Dels bör de centrala objekten för krav och stöd utökas från tre till fyra. Härigenom förvandlas den Eastonska teorin från en "systems persistence" teori till en allokativ systemteori, där huvudfrågeställningen blir: Under vilka omständigheter ger medlemmarna i ett samhälle sitt stöd till redan existerande samfällighet, regim, auktoriteter och principer för fördelning av materiella värden och under vilka kräver de ny samfällighet, ny regim, nya auktoriteter och nya principer för allokering av materiella goden?³⁾

3.3 Det politiska systemets avgränsning mot övriga analytiska system, särskilt det ekonomiska

Easton definierar ett politiskt system som "those interactions through which values are authoritatively allocated for a society"⁴⁾. Det som avgränsar det politiska systemet från omgivningen är sålunda, att de interaktioner, som förekommer är "predominantly oriented toward the authoritative allocation of values for a society"⁵⁾.

1) Easton och Dennis 1969, s 85-86.

2) Ibid, s 86.

3) Man kan, sedan "systems persistence" frågeställningen övergivits, överväga en annan indelning av "values" än den som nu föreslås. I detta sammanhang är min avsikt dock endast att understryka att auktoritativ och samhällsgiltig fördelning av sådana "values" som skolor, sjukvård etcetera bör ägnas lika stor uppmärksamhet som auktoritativ fördelning av "central values".

4) Easton 1965 B s 21.

5) Easton 1965 A, s 50.

I omgivningen ingår bland annat ett ekonomiskt system. "By definition, therefore, whatever type of system we may be considering, its characteristic mode of behaving as a political system, as contrasted, say, with an economic or religious system, will depend upon the capacity of the system to allocate values for the society and assure their acceptance"¹⁾.

Om man konsekvent följer Easton's grundläggande definition av politiskt system kan en interaktion klassificeras som icke-politisk om den är:

- a) icke auktoritativ och icke giltig "for a society".
- b) auktoritativ men icke giltig "for a society".
- c) icke auktoritativ men giltig "for a society".

Fallet a erbjuder inte några problem vid den empiriska tolkningen. Innebördön i satsen är helt enkelt att en interaktion som varken gäller flertalet samhällsmedlemmar eller uppfattas som bindande skall hänföras till det politiska systemets omgivning.

Parapolitiska system kännetecknas av att de är "concerned only with problems of authoritative allocations within the group"²⁾. Avgörande för att de interaktioner som hänförs till parapolitiska system skall uteslutas ur det politiska är sålunda det under b ovan angivna, det vill säga att allokeringen ifråga inte gäller "for a society". Exempel på parapolitiska system är familjer, företag, fackföreningar, politiska partier och kyrkor³⁾.

Easton illustrerar frågan om vad som kan ligga i att en interaktion inte gäller "for a society" med hjälp av följande fall: We might point to the investment policies and other activities of powerful financial houses in an industrialized society. These have at times been critical for the political destinies of a political party and government, as in the case of the influence presumably exercised by the Bank of England during the financial crisis of the Ramsay MacDonald Government in the thirties. For that time are we to

1) Easton 1965 A, s 96.

2) Ibid, s 52.

3) Ibid, s 56.

consider that the Bank of England and its specific actions lay inside the boundaries of the English political system? We would probably decide against inclusion of this structure on the grounds that the Bank was primarily an economic institution and therefore fundamentally part of the economy, especially since at the time it was privately dominated¹⁾. Det operationella kriteriet för att detta beslut skall härföras till det politiska systemets omgivning på den grunden att det inte gäller "for a society" tycks vara, att det fattas av en struktur som handlägger ekonomiska frågor och som dessutom är privatägd.

Detta innebär att interaktioner som gäller "for a society" empiriskt är detsamma som beslut fattade av statsmakterna. Att Easton verkligen vill ge "for a society" denna empiriska innehörd framgår också på andra ställen i hans arbeten²⁾.

Easton anför, utöver det nu nämnda, ytterligare ett skäl för att vissa interaktioner skall ses som tillhörande det parapolitiska och inte det politiska systemet, "Regardless of the consequences of a settlement, however, the major difference between a political system and a parapolitical system lies in the range of matters with which the former deals as compared with the latter"³⁾. Det sist anförla kriteriet för gränsdragning mellan politiska och parapolitiska system följer inte av den tidigare angivna allmänna definitionen av politiskt system. Dessutom är kriteriet för inneslutning respektive uteslutning ur det politiska systemet inte interaktionens karaktär. Avgörande är istället den parapolitiska strukturons respektive den politiska strukturons kompetensområde. Därmed blir gränsdragningen mellan politiska och icke-politiska interaktioner klart inkonsistent med vad som sägs i den allmänna definitionen av politiskt system. Som exempel på interaktioner, vilka utesluts ur det politiska systemet därför att de äger rum inom ett parapolitiskt system, vars kompetensområde är begränsat, anförs det fall då ett politiskt parti dominérar den politiska processen i ett modernt samhälle⁴⁾.

När det gäller den empiriska tolkningen av interaktioner som är giltiga "for a society" men icke auktoritativa (det under ovan anförda fallet) ger Easton inga som helst ledtrådar i sina arbeten.

1) Easton 1965 A, s 60.

2) Jämför Easton 1965 A, s 54, 1965 B, s 349.

3) Easton 1965 A, s 53.

4) Easton 1965 A, s 52.

Möjligent beror detta på att han anser, att icke auktoritativa interaktioner gällande "for a society" är av teoretiskt intresse men att de i dagsläget inte kan ges någon konkret empirisk innebörd.

Det har förekommit att Easton's uttalanden tolkats så att auktoritativ värdefördelning med nödvändighet måste gälla "for a society", då med auktoritativ fördelning skulle menas en sådan fördelning som det övervägande flertalet av samhällsmedlemmarna uppfattar som bindande¹⁾. Icke auktoritativ allokering gällande "for a society" skulle med andra ord vara en logisk criminlighet. Att auktoritativ fördelning, enligt Easton, inte samtidigt behöver gälla "for a society" framgår klart av följande citat: "An allocation is authoritative when the persons oriented to it consider that they are bound by it"²⁾.

Som vi har sett anser Easton, att man kan utesluta en interaktion ur det politiska systemet av det skälet att den inte gäller "for a society" om interaktionen ifråga: a) äger rum utanför den statliga maktstrukturen, b) äger rum inom en struktur vars kompetensområde är begränsat.

Om man, när man söker tillämpa systemteorin på Sverige, följer Easton's empiriska anvisningar medför detta, att de löneförhandlingar som förs mellan SACO och avtalsverket betraktas som politiska, eftersom avtalsverket är en statlig institution. Däremot måste de löneförhandlingar, som förs mellan LO och SAF, anses vara exempel på icke-politiskt beteende, då de äger rum utanför den statliga maktstrukturen.

Av samma skäl bör, enligt Easton's sätt att resonera, beslut fattade i privata företag, till exempel Volvos beslut om nyestablering i Kalmar, klassificeras som en icke-politisk interaktion. Det är svårare att utifrån Easton's uttalanden göra en entydig tolkning av huruvida beslut tillkomna inom statliga företag skall inkluderas i det politiska systemet eller inte. Förmodligen skulle sådana interaktioner av Easton bedömas som icke-politiska, då de äger rum inom en struktur, vars kompetensområde är begränsat. Denna tolkning får stöd av att Easton menar, att man i alla typer av system, således även socialistiska, har anledning att räkna med ett ekonomiskt system i det politiska systemets omgivning³⁾. Om man inte hänför beslut som fattas inom

1) Lundquist 1971, s 13.

2) Easton 1965 A, s 50. Jämför även Jones 1967, s 36, Meehan 1967, s 171 samt Rasmussen 1969, s 61!

3) Easton 1965 A, s 71 och s 96.

statliga företag och banker till det ekonomiska systemet, är det svårt att finna exempel på interaktioner, som i ett socialistiskt samhälle, utifrån några av de kriterier som Easton anger, kan klassificeras som ekonomiska. Således är det troligt, att interaktioner inom statliga företagsstrukturer enligt Easton skall exkluderas ur det politiska systemet på den nu redovisade grunden.

Av det som sagts kan man dra slutsatsen att Easton anser, att sådana beslut som fattas i företag och banker är av en annan karaktär än beslut som fattas i departement eller andra organ, vilka i länder av USA:s typ tillhör statsapparaten. Det tycks mig uppenbart, att den regel som anger att interaktioner, som äger rum inom en struktur med begränsat kompetensområde, skall anses vara icke-politiska, kommit till för att "legitimera" detta synsätt. Enligt mitt förmenande bör man vid bedömningen av om en interaktion är politisk enbart beakta interaktionens karaktär och inte ta hänsyn till vad som kännetecknar den struktur inom vilken den äger rum,

En annan fråga är om det är rimligt att anse, att bara de interaktioner som äger rum inom en statlig maktstruktur är giltiga "for a society". Som argument för accepterandet av en sådan ståndpunkt kan anföras, att endast statsmakterna kan vidta legala sanktioner för den händelse samhällsmedborgarna inte efterlever deras beslut. Mot accepterandet av att endast statsmakternas beslut skulle gälla "for a society" kan följande sägas: Avgörande för att ett beslut skall anses gälla "for a society" måste vara, att flertalet samhällsmedlemmar uppfattar att de måste efterleva det¹⁾. En orsak till att de flesta medborgare anser en åtgärd (interaktion) bindande är, att de blir straffade om de bryter mot den. Medborgarna kan emellertid även av andra skäl anse sig tvungna att efterleva ett beslut. Sedan LO och SAF träffat en löneuppgörelse har arbetarna ingen möjlighet att agera så att de före nästa avtalsrörelse får högre lön än den överenskomna. Beslutet är bindande inte därför att man blir straffad om man bryter mot det utan därför att man helt enkelt inte kan bryta mot det²⁾. Av samma skäl accepterar flertalet samhällsmedlemmar många av de beslut som fattas av privata företag. Jag finner argumentet mot accepterandet av ståndpunkten att endast interaktioner, som äger rum inom stat-

1) Jämför Jones 1969, s 37-38!

2) Vilda strejker kan givetvis förekomma, men detta är inte troligare än att de anställda vid ett departement vägrar att gå med på att departementet utlokaliseras.

liga organ, skall anses gälla "for a society" vara starkare än argumentet för denna ståndpunkt¹⁾. Beslut angående löner tillkomna under förhandlingar mellan LO och SAF bör enligt mitt förmenande betraktas som politiska. Likaledes bör beslut angående omfattande investeringar eller omlokaliseringar av företagsenheter fattade i privata företag inkluderas i det politiska systemet.

Operationalisningsproblem saknas dock inte. Dessa uppstår när man skall avgöra till exempel hur stor en investering eller omlokalisering måste vara för att beslutet ifråga skall kunna anses vara politiskt, det vill säga gällande för hela samhället. Sådana problem är svårlösta och måste bedömas från fall till fall. Några principiella skillnader bör dock inte göras med hänsyn till om interaktionen ifråga äger rum inom statliga eller privata strukturer respektive inom strukturer med stort eller litet kompetensområde. Om man enbart tar Easton's allmänna definition av politiskt system i beaktande finns det inget som hindrar att politiska interaktioner ges den nu anförda empiriska innebördens²⁾.

3.4 Politiska variabler som beroende variabler

När Easton avgränsar den inomsamhälleliga omgivningen från det politiska systemet (det vill säga den omgivning som ligger inom samma samhällsgränser som det politiska systemet) använder han två kriterier, ett analytiskt och ett strukturellt. Det analytiska kriteriet innebär, att sådana interaktioner, som inte avser auktoritativ allokeringsvärdens giltighet för samhället, skall härföras till det politiska systemets omgivning.³⁾.

Den analytiskt avgränsade omgivningen består liksom det analytiskt avgränsade politiska systemet av roller. Interaktionen mellan dessa system har karaktären av actions (handlingar), vilket framgår av följande citat: " It should have sufficient empirical referents so that positive clues are available to tell us when a person is acting as a member of a political system and when his interactions occur outside this area"⁴⁾. Det strukturella kriteriet anges aldrig explicit, utan framgår endast vid exemplifieringar av den inomsamhälleliga omgivningens karaktär. Till den från det politiska systemet strukturellt avgränsade omgivningen i ett visst samhälle hör: A) "the physical

1) Rasmussen 1969, s 62, uttrycker en viss tveksamhet inför Easton's sätt att betrakta endast statsmakternas beslut som politiska. Lundquist 1971, s 13, tycks dock acceptera det anförda empiriska kriteiret på politiska interaktioner.

2) Jämför Meehan 1967, s 169!

3) Easton 1965 A, s 69.

4) Easton 1965 A, s 59.

environment and the nonhuman organic conditions of human existence"¹⁾, och B "rate of growth composition, and distribution of populations"²⁾.

Easton anser att de politiska variablerna i första hand skall uppfattas som beroende och variablerna i omgivningen som oberoende³⁾. "The adaption of boundaries as a concept will also represent a strategic step toward the simplification of reality, an essential condition for any scientific research. It will provide us with a criterion for determining which politically important elements need to be explored in depth as our major dependent variables"⁴⁾. "What we leave outside, as part of its environment, will be those factors that we can accept as givens. They represent the independent variables or parameters of the system"⁵⁾. Det politiska systemet kan också påverka omgivningen⁶⁾. Easton anser emellertid att detta skall beaktas vid analysen endast under förutsättning att det politiska systemets inverkan på omgivningen återverkar på det politiska systemet. "But the activities of the members of the system may well have some importance for their own subsequent actions or conditions. To the extent that this is so, we cannot entirely neglect those actions that do flow out of a system into its environment"⁷⁾.

Vid en analys av relationerna mellan politiska och icke politiska handlingar är det sålunda enligt Easton rimligt att uppfatta de politiska variablerna som beroende och variablerna i omgivningen som oberoende. Det faktum att Easton betraktar den analytiskt avgränsade omgivningen som oberoende i förhållande till det politiska systemet får till konsekvens att startpunkten för en interaktionsprocess mellan det politiska systemet och omgivningen lokaliseras till omgivningen.

Industrialisering är enligt Easton ett exempel på en förändring i det politiska systemets omgivning⁸⁾. Att Easton betraktar de politiska variablerna som beroende i förhållande till variablerna i omgivningen

1) Easton 1955 A, s 71.

2) Ibid, s 73.

3) Detta innebär inte, att orsakerna till förändringar i det politiska systemet måste sökas i omgivningen. De kan också ha sin grund i det politiska systemet självt och till exempel bero på olämplig organisation (Easton 1965 A, s 80).

4) Easton 1965 A, s 62.

5) Easton 1965 A, s 66. Jämför även Easton 1966, s 147 och s 151!

6) Easton 1966, s 146.

7) Ibid, s 151.

8) Easton 1965 A, s 80-81.

tycks ha sin grund i att han hämför beslut fattade inom vad han kallar det ekonomiska systemet, det vill säga av företag, banker, fackföreningar etcetera, till det politiska systemets omgivning¹⁾. Hans uppfattning är med andra ord att en typisk förändringsprocess startar med att till exempel kapitalägare och bankmän beslutar, ett en viss teknisk innovation skall utnyttjas i industrins produktion, varpå politikerna anpassar sina beslut till den nya situation som blir en konsekvens av de åtgärder som tekniker och kapitalägare vidtagit²⁾.

Jag anser att Easton's synsätt är adekvat, om man betraktar det som en beskrivning av hur förändringsprocesser initieras i kapitalistiska system av typ USA. I enlighet med de regimnormer som gäller i kapitalistiska system skall nämligen politikerna spela en förhållandevis passiv roll³⁾. Det ankommer på tekniska innovatörer, kapitalägare och bankmän att ta första steget till förändringar av typ industrialisering och urbanisering. De som innehavar statsstyreleposterna skall sedan agera för att om möjligt uppfylla de nya krav som medborgarna ställer till följd av de beslut som fattats inom näringslivet. I ett kapitalistiskt system legitimerar med andra ord regimnormerna att bindande och samhällsgiltiga beslut kan fattas av andra än dem som innehavar statsstyreleposter. Enligt mitt förmenande medför den rekommendation som innehår, att man vid en analys av det politiska systemets interaktion med omgivningen, skall betrakta de politiska variablene som beroende, att den kapitalistiska regimnorm, som tilldelar sådana aktörer som kapitalägare initiativet till förändringar, byggs in i teorin⁴⁾.

De regimnormer som råder i socialistiska system tilldelar politikerna rollen som initiativtagare till förändringar. När industrins produktion i ett socialistiskt system skall inriktas på en ny typ av varor torde denna förändring vanligen initieras av någon som innehavar en statsstyrelepost. Om man vid en analys av förhållandene i Kina betraktar politikernas åtgärder som beroende av de åtgärder som vidtas av bankmännen blir överensstämmelsen mellan det faktiska händelseförloppet och analysen således mindre god. Easton's analysinriktning är därför

1) Easton 1965 A, s 56 och 60.

2) Begreppet politiker används här som beteckning på dem som innehavar statsstyreleposter.

3) Observera att den beskrivning som fortsättningsvis ges av de regimnormer som råder i kapitalistiska och i socialistiska system bygger på min egen verklighetstolkning.

4) Att Easton väver in den kapitalistiska regimnormen i sin teori torde bero på att det amerikanska samhällets funktionssätt, åtminstone på den här punkten, tjänat som modell för hans resonemang.

enligt mitt sätt att se, i de delar där den gäller synen på de politiska variablerna som beroende i förhållande till den analytiskt avgränsade inomsamhälleliga omgivningen, direkt olämplig som utgångspunkt för empiriska studier gällande förhållandena i socialistiska system¹⁾.

Också om man vill analysera de interaktioner som i kapitalistiska och blandekonomiska system äger rum mellan det politiska systemet och den analytiskt avgränsade omgivningen kan lämpligheten i att behandla de politiska variablerna som beroende diskuteras. Analysförfarandet har två olägenheter. För det första kommer frågor angående det politiska systemets inverkan på omgivningen att ägnas för liten uppmärksamhet. För det andra får uppläggningen lätt till följd att processer av typ industrialisering och strukturomvandling betraktas som oundvikliga.

När Easton, utan närmare kommentarer och utan att göra undantag för någon typ av system, rekommenderar att de politiska variablerna skall ses som beroende i förhållande till variablerna i omgivningen, ger han intryck av att betrakta den interaktionsprocess som är gängse i USA som den enda tänkbara. I själva verket bygger det amerikanska systemets sätt att fungera på förutsättningen att man i USA accepterar den regimnorm som tilldelar bankmän, kapitalägare och dylika personer rollen som initiativtagare till förändringar. Det som i realiteten sker är sålunda, att man i kapitalistiska system medvetet eller omedvetet överläter ansvaret för utvecklingen på beslutsfattarna i vad Easton kallar det politiska systemets omgivning²⁾. När överlätandet sker omedvetet blir följden, att konsekvenserna av de beslut som fattas av sådana personer som bankmän och kapitalägare upplevs som oundvikliga. Att utforma en empirisk teori så att den, när den tillämpas, leder fram till resultat som kan bidra till att förstärka tron på en sådan "oundviklighet" är olämpligt.

Den från det politiska systemet strukturellt avgränsade inomsamhälle-

- 1) När inget annat sägs har begreppet omgivning i det här avsnittet de empiriska referenser som Easton ger det.
- 2) Överlätandet kan ske medvetet och grunda sig på uppfattningen att de beslut som fattas av sådana icke-politiker som bankmän och kapitalägare i det stora hela har önskvärda konsekvenser. Överlätandet kan också ske omedvetet som en följd av att man, trots att man upplever konsekvenserna av de beslut som fattas av kapitalägare och andra som så olyckliga att man skulle önska en annan regimnorm, ändå accepterar den regimnorm som gäller, då man inte uppfattar några alternativ till den.

liga omgivning, som är av karaktären "rate of growth, composition and distribution of populations", är snarast att betrakta som en beskrivning av de konsekvenser som interaktionerna mellan det politiska systemet och den analytiskt avgränsade omgivningen fått¹⁾. Vid en undersökning gällande relationerna mellan samhällets strukturella kännetecken och det politiska betecknet diskuteras sambandet mellan å ena sidan handlingsvariabler och å den andra strukturellt definierade variabler. Man kan därför vid analysen betrakta de strukturella variablene som oberoende utan att man löper risken att de uppfattas som orsaker till (startpunkter för) förändringar i det politiska systemet.

Innebördens i den modifiering av den Eastonska teorins tillämpning, som redovisats under punkt 3.3 är, som framgått, att alla beslut som flertalet samhällsmedlemmar uppfattar att de måste efterleva inkluderas i det politiska systemet. Sålunda bör beslut angående exempelvis näringslivets strukturrationalisering, under förutsättning att de är auktoritativa och giltiga för samhället, anses vara politiska även om de fattas i privata företag. Med denna operationella definition av begreppet politiskt system kommer den analytiskt avgränsade inomsamhälleliga omgivningen att bestå av enbart parapolitiska system, det vill säga interaktioner som upplevs som bindande av ett mindre antal samhällsmedborgare. Det är därför rimligt att betrakta variablene i det politiska systemet som oberoende i förhållande till de variabler, som ingår i den analytiskt avgränsade inomsamhälleliga omgivningen²⁾. När man analyserar sambandet mellan sådana auktoritativa och samhällsgiltiga beslut som fattas av politiker och sådana som fattas av personer inom till exempel det privata näringslivet kommer man, om man utgår ifrån den modifierade innebördens i "authoritative allocation for a society", att arbeta med två politiska variabler. Easton uttalar sig inte om hur man skall uppfatta och analysera orsakssamband mellan politiska variabler. Den under punkt 3.3 redovisade empiriska innebördens i "authoritative allocation of values for a society" gör sålunda, att man vid tillämpningen av systemteorin kan undvika flertalet av de olägenheter som är förknippade med det sätt på vilket Easton i sin systemteori byggt in den kapitalistiska regimmorm som tilldelar sådana aktörer som kapitalägare initiativet till förändringar. Dock kvarstår olägenheten, att synen på de politiska variablene som förtadesvis beroende i förhållande till omgivningen leder till att det politiska systemets inverkan på omgivningen ägnas för liten uppmärksamhet.

---

1) Citatet är hämtat från Easton 1965 A, s 73.

2) Jämför Sjöblom 1968, s 17!

3.5 Tillämpningen av systemteorin på ett territoriellt avgränsat subnationellt system

Ett samhälle har enligt Easton en territoriell avgränsning¹⁾. I systemteorin sägs ingenstans direkt, att det samhälle som diskuteras empiriskt är identiskt med en nation. Indirekt framgår dock detta tydligt. "By the environment we may be referring to that part of the social system and physical environment that lies outside the boundaries of a political system and yet within the same society. This is the intrasocietal part of the environment. When we move beyond it into the extrasocietal systems, we are in effect dealing with what we normally call the international political system"²⁾.

Det finns inte några teoretiska hinder för att tillämpa en systemanalytisk ansats vid studiet av den typ av subnationella system som i motsats till de parapolitiska subsystemen är territoriellt avgränsade, till exempel en kommun eller en delstat³⁾. Easton diskuterar aldrig huruvida det är nödvändigt att modifiera systemteorin på någon punkt för att detta skall bli möjligt. Däremot nämner han, att vissa jämkningar måste göras innan teorin blir en användbar utgångspunkt vid studier av parapolitiska system⁴⁾. Också tillämpningen av systemteorin på det internationella systemet är enligt Easton förenad med vissa problem, som han dock anser kan övervinnas ganska lätt⁵⁾.

De svårigheter som uppstår, när en systemanalytisk ansats skall tillämpas på ett territoriellt avgränsat subsystem är förhållandevis små. Problemet är närmast, att den utomsamhälleliga omgivningen måste ägnas

1) Easton 1965 A, s 67.

2) Ibid, s 71.

3) Easton 1965 B, s 181.

Att parapolitiska system inte är territoriellt avgränsade framgår av Easton 1965 A, s 55-56.

4) Easton 1965 A, s 52.

Sjöblom 1968, vidareutvecklar Easton's systemteori så att den blir tillämplig på parapolitiska system. Detsamma gör Berglund 1971. I viss mån kan detta också sägas om Lundquist 1971. I det sista fallet karaktärizerar emellertid författaren själv utgångspunkterna för sitt arbete som "en blandform av system- och funktionsteoretiskt betraktelsesätt".

5) Easton 1965 B, s 486.

Nicholson och Reynolds 1967 diskuterar de svårigheter som uppstår när Easton's systemteori skall användas som utgångspunkt för analys av det internationella systemet.

mer uppmärksamhet än när man analyserar nationella politiska system¹⁾.

Easton anser att man, när man undersöker de effekter som omgivningen har på det politiska systemet, främst skall uppmärksamma de förändringar som äger rum i den inomsamhälleliga omgivningen. "In examining the impact of the environmental changes on a political system, we would be referring to changes that occur in these other social systems. A depression in the economy, a change of values and aspirations in the culture, or a shift in the class structure may each have consequences for a political system. These changes occur in areas outside of what is normally conceived to be the political system; yet they take place within the same society as the one that contains the political system. This part of the total environment will engage a considerable share of our attention"²⁾. Infaltsvinkeln ifråga är tveksam redan vid en analys av politiska system avgränsade så att de följer nationsgränserna³⁾. Kravet på modifiering blir emellertid ännu starkare om man låter samhället avgränsas av en subnationell gräns, till exempel en kommungräns. Skälen härtill är följande.

När man i ett nationellt samhälle känner sig bunden av det som sker i de internationella systemen kan detta ha sin grund i att man av tradition eller rädsla för att komma efter i utvecklingen anser sig tvungen att följa internationella överenskommelser eller dominerande utvecklings-tendenser. Någon lagstadgad skyldighet för nationerna att uppfatta de beslut som fattas i de internationella systemen som bindande finns däremot inte. Ett subnationellt samhälle lyder däremot i många frågor under samma lagar och förordningar som det nationella samhället. Också av kulturella och psykologiska skäl torde man i till exempel svenska kommuner uppfatta den fördelning av värden som sker i det nationella samhället som bindande. Av denna anledning bör de politiska variablene i ett subnationellt system betraktas som beroende i förhållande till variablene i den nationellt avgränsade utomsamhälleliga omgivningen⁴⁾.

1) Jämför Young 1970, s 69!

2) Easton 1965 A, s 71.

3) Detta gäller oberoende av om det politiska systemet empiriskt avgränsas från sin inomsamhälleliga omgivning på det sätt som Easton förordar eller på det sätt som föreslås i avsnitt 3.3. Om avgränsningen sker efter de operationella kriterier som föreslagits i avsnitt 3.3 blir det, som framgått under punkt 3.4 klart olämpligt att i första hand se det politiska systemet som beroende av sin analytiskt avgränsade inomsamhälleliga omgivning.

4) Relationerna mellan subnationella system och den utomsamhälleliga omgivning som de internationella systemen utgör liksom relationerna mellan nationella system och deras utom-samhälleliga omgivning diskuteras inte här.

Detta gäller i förhållande till såväl det politiska systemet som de icke-politiska systemen i delsystemets nationella omgivning¹⁾. Av samma skäl bör den utomsamhälleliga omgivningen ägnas större uppmärksamhet vid en analys av subnationella jämfört med en analys av nationella politiska system.

---

1) Tidigare har framhållits att den modifierade definition av politiskt system som vi arbetar med här gör det rimligt att betrakta politiska variabler som oberoende i förhållande till den inomsamhälleliga omgivningen. Att detsamma inte gäller för förhållandet mellan ett politiskt delsystem och dess icke-politiska omgivning har sin grund i följande omständighet. Beslut som fattas i till exempel det nationella politiska systemet kan på den grunden, att de gäller endast en begränsad grupp mäniskor, härföras till det nationella politiska systemets omgivning. De utgör sälunda, sedda från delsystemsynpunkt icke-politisk utomsamhällelig omgivning. Den grupp mäniskor som berörs av de beslut som fattas i denna del av subsystemets utomsamhälleliga omgivning kan dock vara just medlemmarna i ett visst subnationellt samhälle. Ett icke-politiskt system i den utomsamhälleliga omgivningen kan alltså starkt påverka det politiska subsystemet.

4. UNDERSÖKNINGENS UPPLÄGGNING

4.1 Samband mellan politisk socialisation och inom- respektive utomsamhällelig omgivning

Internationellt sett har ökat tekniskt kunnande under de sista årtiondena möjliggjort massproduktion och omfattande handel. I den industrialisade västvärlden, där dessa förutsättningar för mekanisering och stordrift utnyttjas, genomgår näringslivet ständigt stora strukturförändringar.

I Sverige har såväl företagens ageranden som den statliga arbetsmarknads- och regionpolitiken bidragit till utflyttning från de områden av riket där jord- och skogsbruk domineras och inflyttning till de områden som kännetecknas av ett differentierat och industrialiserat närliv¹⁾. Förförändringarna i den utomsamhälleliga omgivningen har sålunda för Jokkmokks del inneburit retardation och för Upplands-Bros del expansion. Ovanåkers kommun har varken expanderat eller retarderat. Det subnationella samhällets karaktär av expanderande, retarderande respektive stagnerande samfällighet kan ses som mått på den utomsamhälleliga omgivningens (de internationella och nationella systemens) inverkan på den från det politiska delsystemet icke analytiskt avgränsade inomsamhälleliga omgivningen²⁾. Upplands-Bro och Jokkmokk har det gemensamt att förförändringstakten är hög men skiljer sig såtillvida att förförändringskaraktären i förstnämnda kommun är expansion medan den i sistnämnda är retardation. Såväl omvandlingsprocessens takteffekter som dess karaktärseffekter skall beaktas vid den fortsatta analysen.

Samtidigt som strukturomvandlingen lett till att ett delsamhälle expanderat, retarderat respektive stagnerat har medlemskåren i åtminstone vissa av kommunerna sannolikt förändrats med avseende på till exempel inkomst- och utbildningsnivå. Även sådana förändringar är exempel på den utomsamhälleliga omgivningens inflytande på den från det politiska delsystemet icke analytiskt avgränsade omgivningen.

Vid analysen av samband mellan inomsamhällelig omgivning och politisk socialisation kommer den inomsamhälleliga omgivningens förändringstakt och förförändringskaraktär att betraktas som oberoende variabler och kulturvariablene som beroende³⁾. Sådana mått på den inomsamhälleliga

1) Synen på strukturomvandlingens orsaker framgår av avsnitt 3.4.

2) Eftersom kommunerna ligger i samma nation kommer någon analysmässig åtskillnad inte att kunna göras mellan nationell och internationell utomsamhällelig omgivning.

3) Jämför avsnitt 3.4!

omgivningen som kommunmedlemmarnas sammansättning ifråga om utbildning, ålder, familjesituation och boendetid i kommunen samt näringsgrens- och socialgruppstillhörighet relateras inte direkt till kulturmönstret. Där emot beskrivs de tre kommunerna i kapitel fem med avseende på just dessa egenskaper. Häri genom erhålls en uppfattning om huruvida det finns skillnader mellan de tre administrativa enheterna ifråga om medlemssammansättning. Om så skulle vara fallet får detta givetvis betydelse vid tolkningen av de resultat som skall presenteras längre fram.

4.2 Teoretisk och operationell definition av begreppet politisk kultur

En fullständig belysning av det politiska kulturmönstret är omöjlig att ge. De komponenter i den politiska kulturen, som skall behandlas, är "wants" angående fördelningen av vissa materiella värden och stöd för vissa regimnormer¹⁾. Huvudfrågeställningen kan sålunda snarare sägas vara av allokativ systemtyp än av "systems persistence" typ²⁾.

De "wants" som diskuteras kan omvandlas till krav på auktoritativ fördelning av värden med giltighet för delsamhället (kommunen). De kan emellertid också leda till krav på att delsamhället agerar för viss allokerings i det nationella eller internationella samhället ("mediated demands")³⁾.

Av tabell 1 framgår vilka mått på politisk kultur som skall användas. I en svensk kommun råder i stora drag samma regimnormer som i nationen Sverige. Stöd för dessa normer kan därför uppfattas som stöd för såväl det nationella som det subnationella samhällets regimnormer. Detta har i tabellen markerats på så sätt att mätten på detta stöd placerats på såväl subnationell som nationell samhällsnivå⁴⁾. I de fall då "wants" angående fördelningen av materiella värden kan leda till antingen "demands" riktade direkt mot det subnationella samhället eller "mediated demands" har mätten på "wants" på samma sätt placerats på flera samhällsnivåer.

1) Begreppet regimnormer kommenteras närmare i Easton 1965 B, s 200-219 och begreppet "wants" i Easton 1965 B, s 41-47. "Wants" kan enligt Easton ibland anses ligga inom och ibland utom det politiska systems gräns. (Easton 1965 B, s 47). Här kommer "wants" att betraktas som komponenter i den politiska kulturen och därmed i det politiska systemet.

Jämför Easton och Dennis 1969, s 86!

2) Jämför avsnitt 3.2!

3) Easton 1965 B, s 397.

4) I det senare fallet skall stödet från delsystemsynpunkt uppfattas som "mediated support". Jämför Easton 1965 B, s 397!

Tabell 1 Förekommande mått på politisk kultur fördelade på "input"-typ och samhällsnivå

"Input-typ"	Samhällsnivå		
	subnationell	nationell	internationell
Stöd för regim-normer	1. politiskt intresse 2. politisk aktivitet (endast vuxna) 3. aktivitetsberedskap 4. kunskap om politik (endast barn) 5. effektivitet, det vill säga bedömningen av huruvida glesbygdens avfolkning går att hindra eller inte		
"Wants" angående fördelningen av vissa materiella värden	6. inställningen till glesbygdens avfolkning 7. önskemål om boendeortens storlek 8. inställningen till småbarnsmödrars yrkesarbete	9. inställningen till svensk u-hjälp 10. inställningen till förekommande löneSkillnader	11. inställningen till storkräters satsning på rymdforskning

I enlighet med den modifiering som gjorts under punkt 3.4 angående den empiriska innehördeten i "authoritative allocation of values for a society" behandlas inte enbart "wants" som riktas mot innehavare av kommunala förtroendeposter och statsstyrelseposter som inslag i den politiska kulturen utan också "wants" som riktas mot till exempel företagsledare. Sålunda har inställningen till svensk lönepolitik i allmänhet inbefattats, trots att löneuppgörelser träffas mellan å ena sidan såväl SAF som Statens avtalsverk och å den andra arbetstagarorganisationer. Inställningen till glesbygdens avfolkning har likaledes tagits med trots att såväl statliga som privata organ genom sina beslut inverkar under urbaniseringsprocessen. Önskemål angående boendeortens storlek har av samma skäl betraktats som en komponent i den politiska kulturen.

Inställningen till småbarnsmödrars yrkesarbete bestäms i viss mån av företagens produktionsinriktning och efterfrågan på kvinnlig arbetskraft. I viss utsträckning bestäms den av vilka beslut statliga och kommunala myndigheter fattar i daghems-, förskole-, bostads-, utbildnings- och skattefrågor. De statliga och kommunala myndigheternas samt företagens beslut är sålunda indirekt avgörande för "wants" angående småbarnsmödrars yrkesarbete, varför dessa önskemål har betraktats som ett inslag i den politiska kulturen.

Anledningen till att just de i tabell 1 redovisade mätten valts är följande: Vi intresserar oss här för hur barn i klass 1, 6 och 9 samt dessa barns föräldrar och lärare förvärvar politisk kultur. För att få en uppfattning om huruvida struktuvromvandlingens inverkan på barnens politiska kultur förmedlas av föräldrar och lärare är det lämpligt att undersöka likheter och olikheter mellan barnen och föräldrarna respektive barnen och lärarna ifråga om politiska värderings- och handlingsmönster.¹⁾ För att detta skall bli möjligt är det nödvändigt att likartade frågor ställs till de tre kategorierna intervjuade. Ett krav på frågorna är därför att de skall vara så enkla att barnen kan uppfatta dem samtidigt som de inte får förefalla de vuxna triviala. De redovisade mätten har från dessa utgångspunkter bedömts vara lämpliga.

4.3 Antaganden

Befintlig litteratur gällande politisk socialisation behandlar inte ämnesområdet i relation till näringsslivets struktuvromvandling. Några strikta hypoteser angående sambandet mellan struktuvromvandling och politisk kultur kan därför inte uppstållas med utgångspunkt från tidigare

---

1) En närmare precisering av undersökningens frågeställningar görs i avsnitt 4.4.

forskningsresultat¹⁾. Den kunskap vi tills vidare har i ämnet består närmast av några allmänna reflexioner.

Almond och Powell anför i "Comparative Politics", att socialisationen i mindre utvecklade samhället leder till ett återupprepande av föräldragenerationens kulturmönster, men tror att generationsklyftorna kan bli större då samhället blir mer differentierat²⁾.

Langton menar att man, när preindustrialiserade samhällen omorganiseras, har skäl att vänta sig en omfattande resocialisering, men utvecklar inte tankgången³⁾. Mead gör däremot en ingående granskning av sambandet mellan samhällsförändringar och allmänna kulturförändringar⁴⁾. Trots att hon inte direkt behandlar politisk socialisation har hennes resonemang ett visst intresse i detta sammanhang. Mead skiljer mellan tre huvudtyper av kulturer, en post-, en kon- och en prefigurativ. Den första kännetecknas av att man lär av fäderna, den andra av att man lär av kamrater och den tredje av att man inte har någon att lära av. Enlig hennes uppfattning är den moderna världen idag inne i det konfigurativa stadiet. Det samhälle som frambringar denna kultur är industrialiserat och mobilt. Massmedia spelar en viktig roll. Klyftorna mellan föräldrar och barn är mycket stora ifråga om utbildning. De kulturella generationsklyftorna blir därför betydande.

Vi har sålunda en viss grund för antagandet, att generationsklyftorna är mindre i industrialiserade än i preindustrialiserade samhällen. Däremot vet vi inget om hur förändringstakt och förändringskaraktär inverkar på politisk kultur och socialisation i redan industrialiserade samhällen. Av det skälet måste föreliggande studie i första hand ses som explorativ och hypotesgenererande.

Den Eastonska systemteorin ger oss anledning att anta, att politiska värderings- och handlingsmönster påverkas av de konsekvenser för delsamhället som interaktionen mellan det politiska systemet och omgivningen får. Det är med andra ord troligt, att kommunens karaktär av att vara expanderande, stagnerande eller retarderande inverkar på invånarnas politiska kultur. Att deducera några mer konkreta antaganden från den systemteori som utgör vår utgångspunkt är däremot svårt. Skälet härtill ligger i att strukturomvandlingens effekter på den politiska kulturen i så hög grad bestäms av konflikten mellan å ena sidan delsamhällets och å den andra det nationella samhällets utvecklings-tendenser. Huruvida barn- och ungdomsgenerationen respektive förädra-

1) Cornelius Jr. 1969 diskuterar urbaniseringens inverkan på människors politiska attityder och beteenden. De data han analyserar gäller dock ett preindustrialiserat land (Mexico). Resonemangen är därför inte direkt tillämpliga i det här sammanhanget.

2) Almond och Powell Jr, 1966.

3) Langton 1969.

4) Mead 1970

generationen påverkas mest av den inom- eller den utomsamhälleliga omgivningen är en öppen fråga. Den Eastonska teorin ger som tidigare framgått ingen vägledning härvidlag. En viktig uppgift blir därför att belysa på vilka punkter den politiska kulturen bland barn, föräldrar respektive lärare bestäms i första hand av subsystemmiljön och på vilka den bestäms i första hand av den nationella miljön.

Studier av hur barn förvärvar värderings- och handlingsmönster har ofta gällt inflytandet från olika socialisationsagenter. En del forskare har gjort undersökningar som lett fram till generaliseringar angående föräldrarnas, skolans, lärarnas och kamraternas betydelse för barns politiska socialisation. Generaliseringarna är inte motsägelsefria. Vissa forskare hävdar till exempel att familjen spelar en större roll än andra socialisationsagenter vid formandet av barns politiska kultur¹⁾. Andra författare däremot redovisar resultat som tyder på att föräldrarna förmedlar partipreferens men i övrigt endast utgör ett stöd för de attityder som förvärvas på annat sätt. Dessa forskare ser i stället skolan som den centrala socialisationsagenten²⁾. Langton, som delar uppfattningen att skolan är en viktig förmedlare av värderings- och agerandemönster i politiska frågor, framlägger data som tyder på att lärarnas inflytande i motsats till skolans är litet³⁾. Mead företräder som nyss nämnts ett annat synsätt. Hon bygger sin hypotes om det postfigurativa samhället på tanken, att massmedia och framför allt televisionen överallt i den tekniskt utvecklade världen börjar spela en avgörande roll för barnens socialisation. Av den anledningen menar hon att föräldrars, lärares och kamraters inverkan på barns politiska kultur håller på att försvinna.

En del av motsägelserna mellan de olika forskningsresultaten förklaras av de skillnader som förekommer ifråga om såväl teoretiska som operationella definitioner av begreppet politisk kultur. Om man granskas

1) Davies 1965, Dawson och Prewitt 1969, Lazarsfeld, Berelson och Gaudet, 1948.

2) Hess och Torney 1967.

3) Langton 1969. Grannis 1967 framför hypotesen att skolan av barnen uppfattas som en modell av samhället och av det skälet är en viktig socialisationsagent. I Litt 1963 och i Langton och Jennings 1968 framläggs data som tyder på att skolan betyder mer för barn från lägre socialgrupper än för andra. En svensk undersökning av vid Lunds universitet 1960 nyinskrivna studenters partisympatier visar, att den andel studenter som sympatiserar med socialdemokraterna under universitetstiden ökar bland dem som kommer från socialgrupp 1 och 2 medan den minskar bland dem som kommer från socialgrupp 3. (Svenningsson 1971: i SOU 1971:61). Staberg 1971 visar bland annat att flickornas politiska intresse under gymnasieåren ökar betydligt mer än pojkarnas. Både Svenningssons och Stabergs resultat tyder sålunda på att skolan har olika stor betydelse för olika grupper av barn.

en konkret kulturkomponent som politisk aktivitet blir resultaten genast mindre motstridiga. Schick och Somit finner att politisk aktivitet inte tycks kunna förmedlas av skolan och Stark pekar på att föräldra-inflytandet är mycket stort just vad gäller politisk aktivitet¹⁾.

Vi har tidigare framfört hypotesen, att barns politiska kultur åtminstone på vissa punkter påverkas av huruvida det delsamhälle, där barnen bor, expanderar, retarderar eller stagnrar. Det finns skäl att anta, att också inflytandet från socialisationsagenter som föräldrar, kamrater, massmedia etcetera påverkas av delsamhällssituationen. Förhållanden kan nämligen i en kommun ha samma inverkan på till exempel lärare, föräldrar och lokala partiföreträdare medan förhållandena i en annan kommun påverkar lärarna på ett sätt och partiföreträdarna på ett annat. De lokala agenternas politiska värderings- och handlingsmönster kan sålunda i en administrativ enhetstå i konflikt med varandra medan de i en annan är praktiskt taget identiska. Också när det gäller graden av kulturöverensstämmelse mellan socialisationsagenter som verkar i alla de tre administrativa enheterna (till exempel massmedia) och de lokalt verksamma agenterna är det möjligt att betydande skillnader föreligger mellan Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro. Strukturomvandlingen kan nämligen ha medfört, att någon av kommunerna befinner sig i en belägenhet som i högre grad än den som de övriga befinner sig i har likheter med genomsnittssituationen i riket. Eftersom alla agenter antas vara påverkade av de förhållanden, som råder i det samhälle där de är verksamma, kan olikheterna mellan de kulturmönster som förmedlas till barnen bli större i vissa kommuutyper än i andra. Därtill skall läggas att delsamhällssituationen kan påverka den unga generationens val och mottaglighet för det kulturutbud som finns. Konkret innebär detta, att till exempel barnen i den retarderande enheten jämfört med barnen i den expanderande kan bli mindre intresserade av vissa slags radio- och TV-program.

Om det förhåller sig så, att få eller inga socialisationsagenter företräder en politisk uppfattning, som skiljer sig från föräldrarnas, har föräldrarna större möjlighet att utöva inflytande på barnen än vad de annars skulle ha haft. Resonemanget förutsätter att man, som vanligen är fallet, antar att situationer kännetecknade av korstryck leder till instabilitet och osäkerhet i åsikts- och handlingsmönster²⁾.

Alla lokala agenters politiska kultur har inte kunnat göras till före-

---

1) Stark 1957 (enligt referat i Hyman 1959) samt Schick och Somit 1963.

2) Jämför till exempel Almond och Verba 1963 samt Dawson och Prewitt 1969!

mål för mätning i detta sammanhang. Vi vet till exempel inte vilka politiska åsikts- och beteendemönster som förespråkas av lokalpress, partier och organisationer och därmed inte vilken roll dessa agenter spelar vid barnens socialisation. När det gäller skolans och massmedias inverkan på barnens värderings- och handlingsmönster får vi näja oss med uppgifter om hur mediakonsumtion och undervisning varierar med delsamhällssituationen. För att det skulle ha varit möjligt att belysa exakt hur innehållet i den kultur som skola och massmedia förmedlar påverkar barnens politiska kultur hade det varit nödvändigt att på lämpligt sätt innehållsanalysera de TV- och radioprogram som barnen tar del av, den press de läser och den undervisning de får. Det har av resursskäl varit omöjligt att studera undervisning och massmedia så ingående, att något sådant blivit möjligt. Även om vi således inte kunnat mäta delsamhällssituationens effekt på alla socialisationsagenters politiska kultur och därmed inte den grad av korstryck som barnen i de tre kommunerna är utsatta för, finns vissa möjligheter att i grova drag uppskatta detta. Av de resonemang som ovan förts följer nämligen att föräldra-, lärar- och kamratinflytande kan användas som indikatorer på hur starkt korstryck barnen är utsatta för.

Som mått på föräldrarnas, lärarnas och kamraternas inverkan på barns politiska värderings- och handlingsmönster kommer att användas åsiktsöverensstämmelse mellan barn och föräldrar respektive lärare och kamrater. Måttet har flera svagheter¹⁾. Det finns dock ingen anledning att anta att de kommunvisa jämförelser, som analysen bygger på, påverkas av svagheterna i måttkonstruktionen.

1) Svagheterna är följande: A) Det är teoretiskt tänkbart att till exempel föräldrainflytande inte alls resulterar i att barn instämmer i föräldrarnas värderingar. De kan i stället forma sina värderingar i opposition mot föräldrarna. B) Åsiktsöverensstämmelse mellan barn och socialisationsagent behöver inte innebära att socialisationsagenten påverkat barnet. Bägge parter kan givetvis oberoende av varandra ha intagit samma standpunkt i en politisk fråga. Om vi kan konstatera åsiktsöverensstämmelse mellan barn och till exempel föräldrar kan vi därför endast dra slutsatsen att föräldrainflytande inte är uteslutet. Däremot har vi inget belägg för att det faktiskt förekommit. C) Åsiktsöverensstämmelse behöver inte vara ett resultat av att föräldrar påverkat sina barns politiska kultur. Det kan i stället mycket väl vara så att barnen påverkat sina föräldrar. Inflytandeströmmen torde i verkligheten gå i båda riktningarna. Dock kan man anta, att föräldrarnas inflytande på barnen är starkare än barnens på föräldrarna.

4.4 Frågeställningar

De frågeställningar som skall belysas kan formuleras på följande sätt¹⁾:

1. Hur inverkar strukturomvandlingen på
  - a) barnens politiska kultur
  - b) föräldrarnas politiska kultur
  - c) skillnader mellan föräldrar och barn ifråga om politisk kultur
  - d) lärarnas politiska kultur
2. Hur inverkar strukturomvandlingen på det inflytande som följer socialisationsagenter utövar på barnen
  - a) föräldrar
  - b) kamrater
  - c) lärare
  - d) undervisning
  - e) massmedia

4.5 Urval, insamling och bearbetning av material

Som tidigare framgått har begreppet delsamhälle empiriskt definierats som en territoriellt avgränsad del av en nation. Eftersom undersökningen gäller ett politiskt delsystem är det rimligt att välja en fungerande administrativ enhet som utgångspunkt för analysen. Då frågeställningen kräver, att relativt många egenskaper hos delsamhället hålls konstanta, framstår primärkommunen snart som det enda tänkbara studieobjektet.

De i Sverige pågående kommun sammanläggningarna inverkar starkt på den optimism respektive pessimism liksom på den grad av osäkerhet som invånarna i ett visst område känner inför framtiden. Härigenom kommer indelningsändringarna att påverka in- och utflyttningsfrekvensen. Detta gör det rimligt att i det här sammanhanget söka undvika att studera politiska delsystem, som inom en snar framtid skall beröras av kommun sammanläggningar. I den population av kommuner, ur vilken urvalet av

1) Skolan kan inverka på två sätt vid barnens socialisation. Den unga generationen kan närmare bestämt påverkas dels av lärarnas personliga ställningstaganden i politiska frågor, dels av undervisningens uppläggning. Lägg märke till att vi här gör åtskillnad mellan dessa två faktorer och behandlar lärarna som en socialisationsagent och undervisningen som en annan.

administrativa enheter skedde, fick därför inte ingå enheter där indelningsändringar var aktuella. Populationen kom härigenom att omfatta dels kommuner som 1970 utgjorde färdigbildat block, dels kommuner som 1970 inte berörts av sammanläggning, då de enligt 1962 års blockplan utgör eget block¹⁾.

Det avgörande kriteriet vid valet av administrativa enheter var medelbefolkningsförändringen 1962-1968. För att göra det möjligt att studera hur den inomsamhälleliga omgivningens förändringstakt såväl som dess förändringskaraktär inverkar på den politiska kulturen, måste hänsyn tas till både befolkningsförändringens storlek och dess karaktär av expansion eller retardation²⁾.

Det är rimligt att tänka sig, att ett litet samhälle är mer beroende av den utomseamhälleliga omgivningen än vad ett stort samhälle är.

Bland annat av det skälet föreföll det lämpligt, att välja administrativa enheter med ungefär lika många invånare. Också tätortsgraden konstanthölls vid urvalet av kommuner³⁾.

Av tabell 2 framgår, att den aktuella populationen av administrativa enheter, när det gällde storleks- och tätortsgrad, fördelade sig på nio kommuntyper⁴⁾.

1) 1962 års blockplan återfinns i Folk- och bostadsräkningen 1965, Stockholm 1966, s 226-236. Uppgifter om fram till 1970 genomförda kommunersammanläggningar återfinns i Kommunernas tidskrift 1965 nr 2, 1967 nr 2, 1969 nr 3 samt Kommunal tidskrift 1970 nr 4.

2) För en närmare precisering av begreppen förändringstakt och förändringskaraktär, se kapitel 6!

3) Det lämpliga i att välja kommuner av samma storlek och med samma tätortsgrad styrks av data, som redovisats inom Kommunalforskningsgruppen, den forskningsgrupp som sedan 1965 inom de statsvetenskapliga institutionerna vid rikets universitet bedriver omfattande undersökningar av den kommunala självstyrelsen. De resultat som gruppen kommit fram till visar nämligen, att antalet invånare och antalet invånare boende i tätort påverkar flertalet komponenter i ett politiskt delsystem.

4) Uppgifterna om storleks- och tätortsgrad har hämtats ur Årsbok för Sveriges kommuner 1969, s 72-106.

Tabell 2 Antal kommuner i respektive storleks/tätortsklass.

Antal invånare	Boende i tätort		
	71-100%	31-70%	-30%
-10.000	7	26	3
10.001-25.000	18	3	0
25.001-50.000	11	1	0
50.001-100.000	2	0	0
100.001+	1	0	0

I de fyra storleks-/tätortsklasser, där antalet administrativa enheter översteg tre, indelades kommunerna med hänsyn till medelbefolknings- och medelmigrationsförändringen 1962-1968. Resultatet redovisas i bilaga 1 - 4. Av resursskäl var det nödvändigt att begränsa undersökningen till en kommunklass. Det beslöts att studien skulle koncentreras till den kommuntyp, där invånarantalet understeg 10.000 och antalet boende i tätort var 31-70 %. Anledningen till beslutet var, att det endast i den klassen fanns såväl kommuner kännetecknade av stark expansion och kommuner kännetecknade av stark retardation som kommuner, vilkas befolkningsförändringar var approximativt desamma som medeltalet för riket. Bland de 26 administrativa enheterna i denna storleks-/tätorts-klass valdes dels den som visade det högsta positiva värdet ifråga om medelbefolkningsförändring (Upplands-Bro), dels den som visade högsta negativa motsvarande värde (Jokkmokk), dels en som låg nära+/- 0 ifråga om medelbefolkningsförändring (Ovanåker)¹⁾.

Huvudundersökningen genomfördes i april och maj 1970. Innan den ägde rum gjordes ganska omfattande förstudier. Dessa utfördes i Östersund (25.000-50.000 invånare, 71-100 % i tätort, expanderande), Ström (0-10.000 invånare, 30-70 % i tätort, stagnerande), Kiruna (25.000-50.000 invånare, 70-100 % i tätort, retarderande) samt Vindeln och Pajala (0-10.000 invånare, 30-70 % i tätort, retarderande)²⁾. Förundersök-

1) Jämför bilaga 4!

2) Uppgifterna om storleks- och tätortsgrad har hämtats ur Årsbok för Sveriges kommuner 1968, s 72-111.

ningarna skedde med hjälp av tvåbetygsstuderande. Vid valet av pilotregioner måste därför vissa praktiska hänsyn tas. Kommunerna måste antingen ligga på rimligt avstånd från Umeå eller nära orter där statsvetenskapliga institutionen under höstterminen 1969, då förstudierna genomfördes, bedrev extern undervisning. Jänkning fick därför göras i förhållande till den fastställda definitionen av politiskt delsystem. Östersund, Ström, Kiruna och Pajala utgjorde nämligen inte 1969 färbildade kommunblock.

Förstudierna omfattade 545 intervjuer med barn i åldrarna 8, 13 och 16 år samt 40 lärare. Dessutom tillställdes 870 föräldrar var sin enkät. Syftet med pilotundersökningen var framförallt att pröva frågekonstruktionerna i enkät- respektive intervjuformulär. Med utgångspunkt från de erfarenheter som vanns gjordes vissa onarbetningar av formulären¹⁾.

Vid förstudierna aktualisrades emellertid också ett problem, som rörde urvalet av barn. Pilotstudierna var av kostnadsskäl upplagda så, att vissa skolklasser intervjuades under skoltid²⁾. Barnen fick sedan två enkätformulär och ett följetbrev med sig hem. Föräldrarna besvarade enkäten i hemmet och återsände den till skolan, där den sedan hämtades av den tvåbetygsstuderande, som genomförde förstudien ifråga. Tillvägagångssättet visade sig vara olyckligt ur flera synpunkter. Den viktigaste olägenheten var att urvalet av barn blev socialt snedfördelat till följd av den sociala homogeniteten, som präglar skilda bostadsonråden i dagens samhälle. En annan olägenhet var att förfarandet vid insamlingen av enkätformulären medförde att bortfallot bland föräldrarna blev ganska stort. Dessutom uppstod risker för att föräldrarna inte avgett sina svar obcroende av varandra.

Som ett resultat av förundersökningen beslöts att urvalet av barn vid huvudundersökningen skulle ske slumpmässigt. I varje 1:a, 6:e respektive 9:e klass uttogs med hjälp av slumptabell 20 % av pojkkarna och 20 % av flickorna. I klass nio, där eleverna är fördelade på olika linjer, gjordes urvalet så att 20 % av pojkkarna och 20 % av flickorna på var och en av linjerna valdes. I Ovanåkers kommun hade man ännu vid tidpunkten för undersökningen realskola. Här intervjuades de åldersklasser, som svarade mot årskurs 9 i Upplands-Bro och Jokkmokk, nämligen ungdomar i realskolans klass 3³, 3⁴ och yrkesarbetande 16-åringar,

-
- 1) De slutliga formulären återfinns i bilaga 5-7. De formulär som begagnats vid intervjuerna med 8-åringarna och med andra lärare än dem som undervisar i samhällskunskap har av utrymmeskäl inte tagits med i bilaga. De finns tillgängliga vid Statsvetenskapliga institutionen, Umeå.
  - 2) Ett dylikt urvalsförfarande är gängse vid socialisationsstudier. Se till exempel Dawson och Prewitt 1969 samt Easton och Dennis 1969!

som bodde kvar i Ovanåkers kommun¹⁾.

Såväl barn som föräldrar intervjuades i hemmet. Medan barnen intervjuades fyllde föräldrarna i sina enkätformulär²⁾. De intervjuade barnens fördelning på ålder och kön framgår av tabell 3.

Tabell 3 De intervjuade barnen fördelade på ålder och kön.

Kommun	Å l d e r									To-talt	
	8 år (Födda år 1962)			13 år (Födda år 1957)			16 år (Födda år 1954)				
	Poj-kar	Flic-kor	Poj-kar o Flic-kor	Poj-kar	Flic-kor	Poj-kar o Flic-kor	Poj-kar	Flic-kor	Poj-kar o Flic-kor		
Jokkmokk	12	13	<u>25</u>	10	11	<u>21</u>	9	12	<u>21</u>	67	
Ovanåker	9	12	<u>21</u>	13	8	<u>21</u>	8	12	<u>20</u>	62	
Uppslands-Bro	16	10	<u>26</u>	9	7	<u>16</u>	11	8	<u>19</u>	61	

Bortfallet bland barnen uppgår till 7 % (15). Orsaken till att vissa barn inte avgett något svar är oftast att föräldrarna vid förfrågan inte velat delta i undersökningen. I två fall vistades barnet ifråga på sjukhus. Som framgår av tabell 4 fördelar sig bortfallet ganska jämnt på skilda åldersgrupper och kommuner. På grund härav och med hänsyn till den relativt höga svarsfrekvensen behöver man inte befara att bortfallet inverkar nämnvärt vid den fortsatta analysen.

- 1) Förteckningar över de yrkesarbetande 16-åringarna erhölls på pastorschördelnas expeditionerna.
- 2) Avvikelse från det normala förfaringssättet förekom vid tillfällen då speciella omständigheter förelåg. Intervjuerna med barnen, vilka i medeltal tog 20 minuter, utfördes av FS Maj-Lis Jonsson och för-fattaren.

Tabell 4 Bortfallet bland 8-, 13- och 16-åringarna i Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro

Kommun	Å l d e r.			
	8 år	13 år	16 år	Totalt
Jokkmokk	2 (7 %)	2 (9 %)	2 (9 %)	6 (8 %)
Ovanåker	0 (0 %)	3 (13 %)	2 (9 %)	5 (8 %)
Upplands-Bro	1 (4 %)	1 (6 %)	2 (10 %)	4 (6 %)

Tabell 5 visar att andelen fullständiga familjer inte var lika stor bland de valda barnen i var och en av de tre kommunerna. Antalet tillfrågade föräldrar i Jokkmokk, Ovanåker respektive Upplands-Bro har därför inte kommit attstå i exakt samma proportion till antalet valda barn i respektive kommun.

Tabell 5 Andel fullständiga familjer

Kommun	Andel fullständiga familjer (det vill säga familjer bestående av såväl far som mor)
Jokkmokk	87 % (58)
Ovanåker	97 % (60)
Upplands-Bro	93 % (57)

Av tabell 6 framgår hur många föräldrar som besvarade enkäten i var och en av kommunerna liksom bortfallets omfattning.

Tabell 6 Antalet föräldrar totalt, antalet svarande föräldrar samt bortfall bland föräldrarna

Kommun	Antalet föräldrar totalt	Antalet föräldrar som besvärade formuläret	Bortfall
Jokkmokk	125	121	4 (3 %)
Ovanåker	122	117	5 (4 %)
Upplands-Bro	118	112	6 (5 %)

Det bortfall gällande hela enkäten, som förekommer bland föräldrarna, föranleds i första hand av svårigheter att anträffa dem som skulle intervjuas. Endast i ett par fall är orsaken svarsvägran.

I årskurs 1 och 6 fanns 1969 i Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro endast en lärare i varje klass. Samtliga ingår i lärarmaterialet. I årskurs 9 intervjuades lärarna i geografi, historia, kristendom, samhällskunskap och svenska. Dessa ämnen bedömdes ha större inverkan på barnens politiska kulturmönster än övriga ämnen. Två av de aktuella lärarna hade avlidit kort före intervjuet tillfället. Båda hade tjänstgjort i Jokkmokk, den ena i klass 1 och den andra i klass 6. En lärare i klass 6 i Jokkmokk vistades utomlands och kunde därför inte intervjuas. I övrigt finns inget bortfall i denna kategori tillfrågade. Antalet intervjuer i respektive kommun och årsklass framgår av tabell 7.

Tabell 7 Antalet intervjuade lärare i respektive kommun och årsklass.

Kommun	Årskurs			
	1	6	9	Totalt
Jokkmokk	9	7	9	25
Ovanåker	10	9	9	28
Upplands-Bro	8	4	10	22

Anmärkning: Det har förekommit att samma lärare undervisat i mer än ett av ämnena geografi, historia, kristendom, samhällskunskap och svenska i årskurs 9.

Bland såväl barn som föräldrar och lärare förekommer ett visst bortfall på enskild fråga. Vid de fåtal tillfällen då detta bortfall blir så stort att det kan påverka analysen, kommer detta att närmare kommenteras i anslutning till resultatredovisningen.

Det insamlade materialet har kodats av konsliskrivare Gerd Hällman. Det har stansats och bearbetats maskinellt vid Umeå Datacentral.

Jag har kontrollkodat 10 % av materialet utan att finna några fel. Kontrollstansning har också gjorts. Några nämnvärda reliabilitetsfel torde därför inte finnas.

4.6 Materialets representativitet

Beträffande materialets representativitet bör fastslås, att det inte ger underlag för slutsatser gällande politisk socialisation i andra kommuner än de undersökta. Man kan dock anta, att delsamhällen av samma storleks- och tätortsgrad och med samma förändringskaraktäristika som Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro uppvisar samma socialisationsmönster som dessa administrativa enheter. Då studien endast omfattar ett retarderande, ett expanderande och ett stagnerande delsamhälle kan detta antagande inte entydigt bekräftas eller förkastas med utgångspunkt från de empiriska data som skall analyseras. För att något sådant skall bli möjligt krävs ytterligare undersökningar.

Eftersom studien vad beträffar barnen begränsas till åldrarna 8 år, 13 år och 16 år kan resultaten inte belysa politisk kultur och socialisation hos barn som är yngre än 8 år och äldre än 16 år. Under förutsättning att socialisationsprocessen är kontinuerlig bör däremot förfliggande data kunna kasta ljus över hela 8-16-årsperioden.

Föräldragenerationen representeras i undersökningen av de valda barnens föräldrar. Detta urval av vuxna avspeglar givetvis inte exakt den vuxna befolkningen i respektive kommun. Föräldrar med barn, som inte uppnått 8 år eller som är äldre än 16 år, liksom vuxna utan barn, har ingen chans att komma med bland de tillfrågade. I strikt mening gäller data angående föräldragenerationen sålunda endast för föräldrar till barn i åldern 8-16 år. Något kraftigt avvikande kulturmönster bland övriga vuxna finns dock inte anledning att räkna med.

Ett urval, omfattande 20 % av den population från vilken det dragits, måste anses vara tillräckligt stort för att data skall kunna generaliseras till hela den relevanta populationen. Ett mått på föräldraurva-

lets representativitet är överensstämmelsen mellan den som ingår i urvalet och hela den röstante befolkningen vad gäller valet av parti vid 1968 års andrakammarval¹⁾.

Tabell 8 Partifördelning bland de röstante vid 1968 års andrakammarval och i urvalet av föräldrar .

Kommun samt urval av föräldrar respektive deltagare i 1968 års val till andra kamaren	P a r t i						
	vpk	s	fp	cp	n	kds	Totalt
Jokkmokk	Urval 9 % (9)	61 % (59)	11 % (11)	12 % (12)	4 % (4)	2 % (2)	99 % (97)
	Riks-dags-val 15 %	61 %	8 %	8 %	7 %	1 %	100 %
Ovanåker	Urval 4 % (4)	57 % (59)	14 % (14)	20 % (21)	5 % (5)	0 % (0)	100 % (103)
	Riks-dags-val 2 %	53 %	12 %	26 %	5 %	2 %	100 %
Upplands-Bro	Urval 3 % (3)	60 % (56)	12 % (11)	12 % (11)	10 % (9)	3 % (3)	100 % (93)
	Riks-dags-val 3 %	53 %	13 %	16 %	14 %	2 %	101 %

Anmärkning: Den fråga som ställdes till föräldrarna var formulerad på följande sätt: Vilket parti röstade Ni på vid andrakammarvalet 1968? (Jämför bilaga 6, fråga 15!)

Totalsumman för urvalet upptar endast de personer som hade rösträtt 1968 och som uppgav vilket parti de röstade på. I Jokkmokk fanns dessutom 6 föräldrar (5 %) som saknade rösträtt och 18 (15 %) som inte ville tala om vilket parti som fått deras röst. För Ovanåker var motsvarande siffror 12 (10 %) respektive 2 (2 %) och för Upplands-Bro 14 (13 %) respektive 5 (5 %).

Som källa till partifördelningen vid 1968 års andrakammarval har använts Riksdagsmannavalen 1965-1968, del I Andrakammarvalet 1968, huvudresultat, s 242, 269 och 273.

1) Observera att de röstberättigade utgörs av alla dem som fyllt 20 år året före valet eller tidigare medan den population av föräldrar, till vilken resultaten skall generaliseras, endast utgörs av föräldrar till barn mellan 8 och 16 år.

Som framgår av tabell 8 är överensstämelsen mellan urval och röstande ifråga om partipreferens god. De största differenserna gäller vänsterpartiet kommunisterna i Jokkmokk (6 %), centerpartiet i Ovanåker (6 %) och socialdemokraterna i Upplands-Bro (7 %). Avvikelsen beträffande vänsterpartiet kommunisterna i Jokkmokk torde kunna förklaras av att förhållandevis många vpk-röstande inte velat besvara frågan om partival. Att centerpartiet är underrepresenterat bland de tillfrågade i Ovanåker har sannolikt sin grund i att lantbrukarna i kommunen är något äldre än övriga yrkesutövare och därför oftare än andra har barn som är över 16 år. Förklaringen till socialdemokraternas överrepresentation i Upplands-Bro kan vara, att fler borgerliga än socialdemokratiska väljare avstätt från att uppge sin partitillhörighet. Det är emellertid också möjligt att vi för Upplands-Bros del har att räkna med en liten reell överrepresentation för socialdemokraterna.

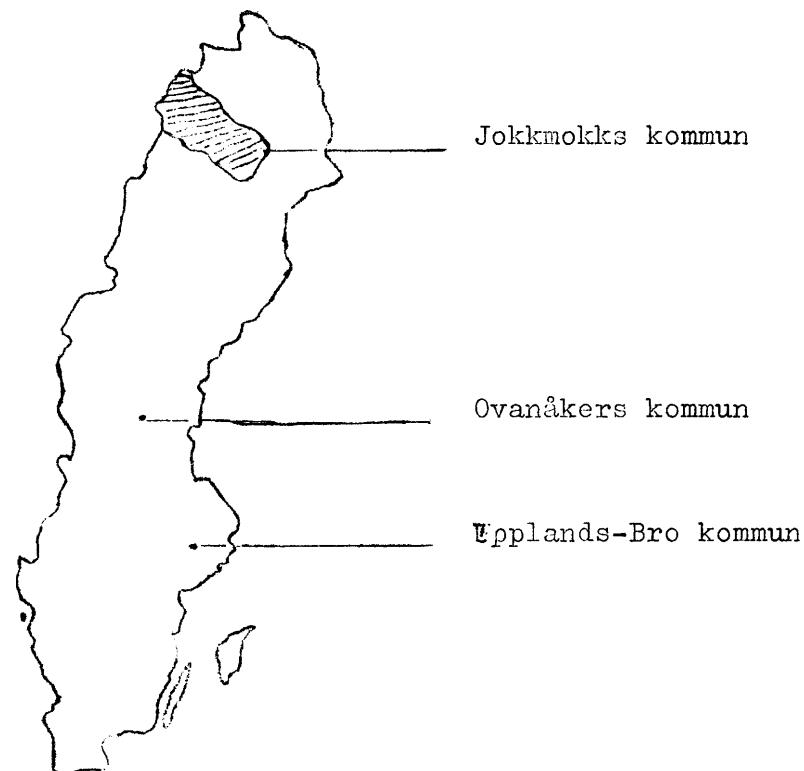
Lärarundersökningen är en totalundersökning av lärare i geografi, historia, kristendom, samhällskunskap och svenska i klass 9 samt lärare i årskurs 1 och 6 i var och en av de tre kommunerna. Resultaten hänförs sig därför till de angivna kategorierna av lärare i respektive kommun.

5.

KORT PRESENTATION AV NÅGRA BAKGRUNDS DATA FRÅN DE TRE KOMMUNERNA

Jokkmokk ligger i Norrbottens län, Ovanåker i Gävleborgs län och Upplands-Bro numera i Stockholms län¹⁾. Som tidigare framgått har kommunerna ungefär lika många invånare och lika många personer bosatta i tätort²⁾. Ytmässigt är dock variationerna stora. Jokkmokk omfattar 18.144 km². I genomsnitt bor där bara 0,5 invånare/km². Ovanåkers areal är 946 km² och Upplands-Bros 238 km². I dessa kommuner bor i medeltal 8 invånare/km² respektive 28 invånare/km²³⁾. De A-regioner där kommunerna ingår uppvisar ungefär samma mönster såväl ifråga om förändringstakt som förändringskaraktär⁴⁾. Såväl Ovanåker som Jokkmokk har under 1960-talet erhållit statligt lokaliseringssstöd. Ovanåker fick 1965-07-01--1969-06-30 i medeltal 3.366.000 kronor/år och Jokkmokk 110.000 kronor/år⁵⁾.

Figur 2. Karta

-
- 1) Upplands-Bro tillhörde vid tidpunkten för undersökningens genomförande Uppsala län. Kommunen överfördes 1971-01-01 till Stockholms län. (Länsprogram 70 för Stockholms län, s 24).
  - 2) Jämför bilaga 4!
  - 3) Årsbok för Sveriges kommuner 1969, s 72-107.
  - 4) Medelbefolkningsförändringen var för de A-regioner där Jokkmokk, Ovanåker respektive Upplands-Bro ligger under perioden 1962-1968 + 1 %, - 0 % respektive + 1 %. (Meddelande från AMS 1967:17, s 11).
  - 5) Meddelande från AMS 1969:21, s 25.

Andelen sysselsatta inom jord- och skogsbruk bland de intervjuade är, som framgår av tabell 9, ungefär lika stor i de tre kommunerna¹⁾. När det gäller den typ av uppgifter som skall redovisas i detta kapitel saknas genomsöende jämförbara data vilka hänför sig till hela befolkningen. Just vad beträffar näringsgrenstillhörigheten kan dock framställningen kompletteras med följande fakta. Andelen sysselsatta inom jord- och skogsbruk var 1965 i Jokkmokk 22 %, i Ovanåker 24 % och i Upplands-Bro 14 %²⁾. Om man tar hänsyn till i vilken takt andelen sysselsatta inom jord- och skogsbruk minskar i de tre kommunerna förefaller det som om överensstämmelsen mellan urval och totalbefolkning på den här punkten är mycket god³⁾. Den är till och med så god att det förefaller troligt att andelen sysselsatta inom jord- och skogsbruk verkligen är mindre i Upplands-Bro än i Jokkmokk och Ovanåker, trots att signifikantestet inte ger underlag för den slutsatsen. Andelen

- 1) De data som redovisas i föreliggande kapitel hänför sig till urvalet av föräldrar och lärare. Föräldramatericlet har signifikantestats. Reella kommunskillnader har bedönts föreligga, när skillnaderna varit signifikanta på .05-nivån. I lärargruppen har reella kommunskillnader bedönts föreligga då %-differensen uppgår till 10 enheter. (Jämför kapitel 6!)
- 2) Att full jämförbarhet mellan totalbefolkningen och de intervjuade föräldrarna inte föreligger beror på att de data som hänför sig till totalbefolkningen gäller 1965 medan de data som hänför sig till föräldrarna gäller 1970. Uppgifterna angående andelen 1965 sysselsatta inom olika näringar är hämtade ur följande källor. BD 80, tabell 7, Länsplanering 1967 Gävleborgs län, s 67 och Utdrag ur Länsplanering 1967 Uppsala län, s 2. För Upplands-Bros del iute för Ovanåkers och Jokkmokks del gäller, att de gifta kvinnorna inte inkluderats vid beräkningen av den totala andelen sysselsatta inom jord- och skogsbruk. Eftersom det bland föräldrarna i Upplands-Bro inte finns några gifta kvinnor som arbetar inom jord- eller skogsbruk spelar denne redovisningstekniska skillnad ingen roll för jämförelsen mellan urval och totalbefolkning.
- 3) Andelen sysselsatta inom jord- och skogsbruk var i Jokkmokk 37 % år 1950 och 23 % år 1960. (BD 80, tabell 7). Motsvarande siffror var 1950 för Ovanåkers del 38 % och 1960 för Upplands-Bros del 30 %. (Länsplanering 1967 Gävleborgs län, s 67, samt Utdrag ur Länsplanering 1967 Uppsala län, s 2). I alla tre kommunerna tyder framlagda prognosser på fortsatt minskning under perioden 1965-1970. (BD 80, s 88, Länsprogram 1970, Gävleborgs län 1970 Del I, s 47, Utdrag ur Länsplanering 1967 Uppsala län, s 3). Om man gör rimliga framskrivningar av minskningen inom jord- och skogsbruk med utgångspunkt från de data som finns för 1950 respektive 1960 och 1965 hamnar prognoserna för 1970 mycket nära de siffror som anger hur stor del av de intervjuade som arbetar inom jord- och skogsbruk.

familjer i socialgrupp 3 är mindre i Upplands-Bro än i Ovanåker och Jokkmokk¹⁾. Vid en socialgruppsklassifikation som den som redovisas i tabell 10 gör man en indelning som närmast belyser huruvida sysselsättningen är manuell eller inte. Det är emellertid också av intresse att få en uppfattning om den sociala situationens ekonomiska sida. Tabell 11 visar att Upplands-Bro inkomstnässigt avviker ännu kraftigare från de två andra administrativa enheterna än vad som är fallet socialgruppsmässigt²⁾. Dessutom framkommer att det finns en skillnad mellan Jokkmokk och Ovanåker så tillvida att den andel familjer, där den bevattningsbara inkomsten understiger 13.000 kronor är större i Jokkmokk än i Ovanåker.

Tabell 9 Andel familjer där minst en av makarna är sysselsatt inom jord- eller skogsbruk respektive övriga näringsgrenar.

Kommun	Näringsgren	
	Jord- eller skogsbruk	Övriga
Jokkmokk	16 % (11)	84 % (56)
Ovanåker	24 % (15)	76 % (47)
Upplands-Bro	15 % (9)	85 % (52)

Tabell 10 Familjernas socialgruppstillhörighet.

Kommun	Socialgrupp	
	1 och 2	3
Jokkmokk	40 % (27)	60 % (40)
Ovanåker	42 % (26)	53 % (36)
Upplands-Bro	53 % (32)	47 % (29)

1) Vid socialgruppsklassifikationen har Kommunalforskningsgruppens yrkeskod använts.

2) Inkomstuppgifterna har lämnats av länsstyrelsen i respektive län.

Tabell 11 Familjernas beskattningsbara inkomst.

Kommun	Inkomst			
	-12.999	13.000-24.999	25.000-36.999	37.000-
Jokkmokk	42 % (27)	31 % (20)	15 % (10)	12 % (8)
Ovanåker	32 % (20)	47 % (29)	16 % (10)	5 % (3)
Upplands-Bro	11 % (6)	36 % (20)	45 % (25)	7 % (4)

De intervjuades åldersfördelning är i stort sett densamma i de tre kommunerna¹⁾. Andelen män och kvinnor skiljer sig inte heller²⁾. Utbildningsnivån är däremot, som framgår av tabell 13, klart högre i Upplands-Bro än i Ovanåker och Jokkmokk³⁾.

Tabell 12. Föräldrarnas ålder.

Kommun	Ålder	
	- 40 år	41 år -
Jokkmokk	47 % (51)	53 % (57)
Ovanåker	43 % (48)	57 % (65)
Upplands-Bro	52 % (57)	48 % (53)

Tabell 13. Utbildningsnivå bland föräldrarna.

Kommun	Utbildning		
	folkskola	lägst realskola eller motsvarande	lägst gymnasium eller motsvarande
Jokkmokk	67 % (78)	26 % (30)	7 % (8)
Ovanåker	76 % (89)	18 % (21)	6 % (7)
Upplands-Bro	44 % (47)	49 % (52)	8 % (8)

- 1) I Jokkmokk ville 11 % (13 av 121) av föräldrarna inte uppge sin ålder. Motsvarande siffror för Ovanåker och Upplands-Bro är 3 % (4 av 117) och 2 % (2 av 112). Då det inte finns någon anledning att anta, att bortfallet skulle vara koncentrerat till en viss åldersgrupp, kan man här utan svårighet göra jämförelser mellan de tre kommunerna.
- 2) Andelen intervjuade män är 47 % (57) i Jokkmokk, 51 % (60) i Ovanåker och i Upplands-Bro 49 % (55).
- 3) I Ovanåker har samtliga intervjuade uppgett vilken utbildning de har. För Jokkmokks del uppgår bortfallet till 4,1 % (5 av 121) och för Upplands-Bros del till 4,5 % (5 av 112).

Såväl ifråga om boendeort inom kommunen som boendetid i kommunen finns klara kommunskillnader. I Jokkmokk är en större andel intervjuade bosatta utanför centralorterna än vad som är fallet i Ovanåker och Upplands-Bro¹⁾. Andelen inflyttade under de sex senaste åren är störst i Upplands-Bro och minst i Ovanåker, där praktiskt taget samtliga bott i kommunen i mer än sex år. Jokkmokk intar på den här punkten en mellanställning.

Tabell 14. Föräldrarnas boendeort.

Kommun	Boendeort	
	Centralorten eller den närmast konkurrenserande centralorten	Övriga tätorter eller glesbygd
Jokkmokk	70 % (85)	30 % (36)
Ovanåker	90 % (105)	10 % (12)
Upplands-Bro	95 % (106)	5 % (6)

Tabell 15. Föräldrarnas boendetid.

Kommun	Boendetid	
	upp till 6 år	mer än 6 år
Jokkmokk	22 % (27)	78 % (94)
Ovanåker	6 % (7)	94 % (110)
Upplands-Bro	33 % (37)	67 % (75)

1) De tre kommunerna har vardera två centralorter. I Jokkmokks kommun är dessa Jokkmokk och Vuollerim, i Ovanåker Edsbyn och Voxna samt i Upplands-Bro Kungsängen och Bro.

Bland lärarna finns samma kommunskillnader ifråga om boendetid som bland föräldrarna. Dock kan man lägga märke till att lärarna överallt bott kortare tid i den administrativa enheten än vad föräldrarna gjort. Värt att notera är också, att några av lärarna i Upplands-Bro är bosatta utanför kommunen.

Tabell 16. Lärarnas boendetid.

Kommun	Boendetid		Bosatta utanför kommunen
	upp till 6 år	mer än 6 år	
Jokkmokk	36 % (9)	64 % (16)	0 % (0)
Ovanåker	29 % (8)	71 % (20)	0 % (0)
Upplands-Bro	59 % (13)	18 % (4)	23 % (5)

Ifråga om köns- och ålderssammansättning avviker lärarna i Ovanåker från de övriga. Andelen män och personer över 40 år är nämligen något större där än i Jokkmokk och Upplands-Bro.

Tabell 17. Andelen män och kvinnor bland lärarna.

Kommun	Kön	
	Män	Kvinnor
Jokkmokk	36 % (9)	64 % (16)
Ovanåker	46 % (13)	54 % (15)
Upplands-Bro	32 % (7)	68 % (15)

Tabell 18. Lärarnas ålder.

Kommun	Ålder	
	- 40 år	41 år -
Jokkmokk	76 % (19)	24 % (6)
Ovanåker	61 % (17)	39 % (11)
Upplands-Bro	82 % (18)	18 % (4)

Samtliga i föreliggande avsnitt redovisade karaktäristika angående föräldrarnas och lärarnas sammansättning skall, som tidigare framgått, ses som beskrivningar av den inomsamhälleliga omgivningen. De olikheter mellan Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro, som kunnat konstateras, skall betraktas som mått på i vilken utsträckning den utomsamhälleliga omgivningen inverkat på den inomsamhälleliga. De redovisade kommunskillnaderna skall dock vid analysen inte systematiskt relateras till politisk socialisation. Däremot kommer de att ha betydelse vid tolkningen av samband mellan politisk kultur och respektive delsamhälles förändringstakt och förändringskaraktär¹⁾.

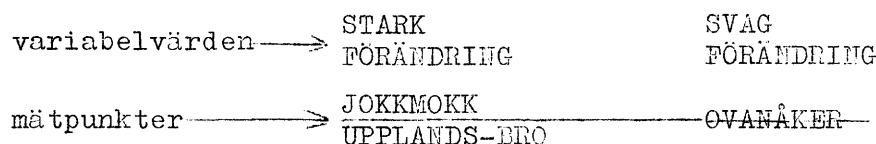
1) Jämför avsnitt 4.1!

6. METOD

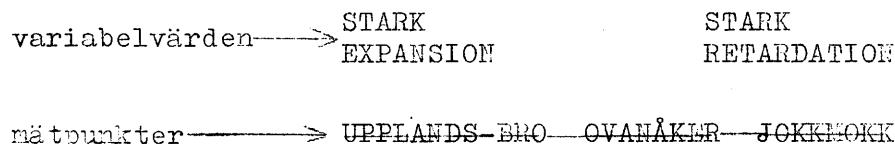
Syftet med föreliggande undersökning är, som tidigare framgått, att fastställa eventuella samband mellan å ena sidan förändringstakt och förändringskaraktär och å andra sidan politiska värderings- och handlingsmönster. Operationaliseringarna av politisk kultur behandlades redan i avsnitt 4.2 och preciseras i bilaga 8. De valda kommunerna är att betrakta som mätpunkter på variablerna förändringstakt och förändringskaraktär. Respektive kommuns placering på var och en av variablerna framgår nedan.

Figur 3. Variablerna förändringstakt och förändringskaraktär samt mätpunkter på respektive variabel.

A. Variabeln förändringstakt

B. Variabeln förändringskaraktär

Analysen av samband mellan de oberoende variablerna förändringstakt och förändringskaraktär samt de beroende sker genom kommunvisa jämförelser mellan värdena på de beroende variablerna. I stället för att här närmare diskutera den komparativa metodens förtjänster och svagheter hänvisas till Lijphart 1971, vars framställning jag i allt väsentligt vill ansluta mig till. På grund av materialets omfång och karaktären på beftingliga data kommer resultaten huvudsakligen att redovisas i form av korstabeller.

Då vi här arbetar med urval av föräldrar och barn näste data signifikantestas för att det skall bli möjligt att avgöra om förekommande skillnader ligger inom ramen för slumpvariation eller inte. Materialet

har därför Chi²-testats¹⁾. Skillnader ifråga om värdet på de beroende variablerna har bedömts vara signifikanta på .05-nivån²⁾. Signifikans-testningen har varit förenad med vissa svårigheter, som har sin grund i materialets jämförelsevis ringa omfång. För att det skall vara möjligt att avgöra om en skillnad statistiskt sett är säkerställd krävs nämligen att de förväntade värdena vid Chi²-testning inte i någon cell understiger 1 samt att värdet i minst 80 % av cellerna uppgår till lägst 5³⁾.

För de flesta variabler har beräkningarna skett med utgångspunkt från tre värden. Man har till exempel kunnat anse a) att Sverige gör för lite för u-länderna, b) att Sverige gör tillräckligt för u-länderna samt c) att man inte vill svara på frågan, inte vet svaret på frågan eller avger ett svar som varken kan klassas som a eller b. De problem som uppstår vid signifikantestningen beror på att antalet c-svar bland barnen blivit så få, att materialet inte kunnat Chi²-testas. I sådana fall har variabeln omkonstruerats så, att den kommit att innehålla färre värden⁴⁾. Dessa omkonstruktioner har inneburit att signifikantestningen skett sedan c-svaren uteslutits. Då c-svaren varit få har förfaringsättet inte fått några konsekvenser för utfallet på testet. Däremot har c-svarens omfattning medfört att större procentdifferenser krävts för signifikans när en variabel haft två jämfört med när en variabel haft tre värden.

Lärarundersökningen är en totalundersökning. Vad gäller data från denna population kan därför varje differens anses vara "signifikant". Då man har att räkna med vissa intervjufel och kodfel och då antalet intervjuade är litet, har reella kommunskillnader bedömts föreligga då procentdifferensen uppgått till minst 10 enheter.

Av tidigare förda resonemang framgår att såväl ett delsamhälles förändringstakt som dess förändringskaraktär skall uppfattas som följer av den pågående strukturomvandlingen. Trots detta är det av vikt att skilja mellan sådana konsekvenser för kultur- och socialisationsmönstret, som skall tillskrivas takten i utvecklingen och sådana som skall tillskrivas karaktären i utvecklingen. Följande kriterier har använts för bedömningen av huruvida struktureffekter föreligger eller inte, och om så är fallet, huruvida det är frågan om konsekvenser av takten eller karaktären i förändringen.

- 1) Signifikantestningen har skett maskinellt med hjälp av standardprogrammet Frekvenstabeller.
- 2) Angående Chi²-test och dess användning samt val av signifikansnivå, se till exempel Blalock 1960, s 212-225!
- 3) Siegel 1956, s 110.
- 4) Variabelkonstruktionerna framgår av bilaga 8.

Tabell 19. Kriterier på och slutsatser angående förekomsten av struktur-effekter.

K R I T E R I U M	S L U T S A T S
Data visar ifråga om värdet på espektive beroende variabel.	
I) Signifikanta skillnader mellan <ul style="list-style-type: none"> a) Jokkmokk och Ovanåker och mellan b) Ovanåker och Upplands-Bro och mellan c) Upplands-Bro och Jokkmokk 	Struktureffekt som kan vara av <ul style="list-style-type: none"> I. karaktärstyp. (Om β-differensen mellan värdet för Jokkmokk och Upplands-Bro är lika med summan av β-differenserna mellan värdena för Ovanåker och Jokkmokk samt Ovanåker och Upplands-Bro). II. takttyp. (Om β-differensen mellan värdet för Jokkmokk och Upplands-Bro är mindre än summan av β-differenserna mellan värdena för Ovanåker och Jokkmokk samt Ovanåker och Upplands-Bro).
II) Signifikanta skillnader mellan <ul style="list-style-type: none"> a) Ovanåker och Jokkmokk och mellan b) Ovanåker och Upplands-Bro men inte mellan c) Jokkmokk och Upplands-Bro 	Struktureffekt av takttyp
III) Signifikanta skillnader mellan <ul style="list-style-type: none"> a) Upplands-Bro och Ovanåker och mellan b) Upplands-Bro och Jokkmokk men inte mellan c) Jokkmokk och Ovanåker 	Struktureffekt av karaktärstyp
IV) Signifikanta skillnader mellan <ul style="list-style-type: none"> a) Jokkmokk och Ovanåker och mellan b) Jokkmokk och Upplands-Bro men inte mellan c) Upplands-Bro och Ovanåker 	Struktureffekt av karaktärstyp
V) Signifikanta skillnader mellan <ul style="list-style-type: none"> a) Jokkmokk och Upplands-Bro men inte mellan b) Jokkmokk och Ovanåker och inte heller mellan c) Upplands-Bro och Ovanåker 	Struktureffekt av karaktärstyp
VI) Signifikanta skillnader mellan <ul style="list-style-type: none"> a) Jokkmokk och Ovanåker men inte mellan b) Jokkmokk och Upplands-Bro och inte heller mellan c) Upplands-Bro och Ovanåker 	Det är inte nöjligt att avgöra om effekten är av takt- eller karaktärstyp. Följande tillämpningsregel kan dock användas: Struktureffekten är av <ul style="list-style-type: none"> I. karaktärstyp. (Om β-differensen mellan värdet för Jokkmokk och Upplands-Bro är större än β-differensen mellan värdet för Upplands-Bro och Ovanåker). II. takttyp. (Om β-differensen mellan värdet för Jokkmokk och Upplands-Bro är mindre än β-differensen mellan värdet för Upplands-Bro och Ovanåker).
VII) Signifikanta skillnader mellan <ul style="list-style-type: none"> a) Upplands-Bro och Ovanåker men inte mellan b) Jokkmokk och Upplands-Bro och inte heller mellan c) Jokkmokk och Ovanåker 	Det är inte nöjligt att avgöra om effekten är av takt- eller karaktärstyp. Följande tillämpningsregel kan dock användas: Struktureffekten är av <ul style="list-style-type: none"> I. karaktärstyp. (Om β-differensen mellan värdet för Jokkmokk och Upplands-Bro är större än β-differensen mellan värdet för Jokkmokk och Ovanåker). II. takttyp. (Om β-differensen mellan värdet för Jokkmokk och Upplands-Bro är mindre än β-differensen mellan värdet för Jokkmokk och Ovanåker).
VIII) Inga signifikanta skillnader mellan <ul style="list-style-type: none"> a) Jokkmokk och Ovanåker och inte heller mellan b) Ovanåker och Upplands-Bro och inte heller mellan c) Upplands-Bro och Jokkmokk 	Inga struktureffekter

7. STRUKTUROMVANDLINGENS INVERKAN PÅ BARN S OCH FÖRÄLDRARS POLITISKA KULTUR SAMT PÅ FÖREKOMST AV GENERATIONSSKILLNADER MELLAN FÖRÄLDRAR OCH BARN IFRÅGA OM POLITISK KULTUR.

7.1 Strukturomvandlingens inverkan på barns och på föräldrars politiska kultur.

Det är av intresse att notera hur liten den andel mäniskor är, som anser, att flyttningen från glesbygd till tätorter och större städer är lycklig¹⁾. I såväl Jokkmokk och Ovanåker som Upplands-Bro tycker en förkrossande majoritet bland både föräldrar och barn att befolkningsomflyttningarna är olyckliga.

Tabell 20. Andel föräldrar respektive barn som anser att flyttningen från glesbygd till tätorter är lycklig.

Kommun	Föräldrar	Barn
Jokkmokk	3 % (4)	10 % (4)
Ovanåker	8 % (9)	12 % (5)
Upplands-Bro	11 % (12)	6 % (2)

Anmärkning: Några kommunskillnader som är signifikanta finns varken bland föräldrarna eller barnen.

När det gäller bedömningen av huruvida flyttningen från glesbygd till tätorter och större städer kan hindras eller inte liksom av huruvida det är bättre att bo på landet eller i mindre samhällen jämfört med i större eller mindre städer finns klara struktureffekter i både barn- och föräldrageneration.

1) Frågan ställdes inte till 8-åringarna då den vid förstudierna visat sig vara för svår för dem. För frågornas formulering, se bilaga 5, fråga 20 och bilaga 6, fråga 10.

Tabell 21. Andel föräldrar och barn som tror att glesbygdens avfolkning kan hindras.

Kommun	Föräldrar	Barn
Jokkmokk	70 % (85)	62 % (26)
Ovanåker	67 % (78)	39 % (16)
Upplands-Bro	58 % (65)	43 % (15)

Anmärkning: Följande skillnader är signifikanta. Skillnaden mellan Jokkmokk och Upplands-Bro bland såväl föräldrar som barn samt skillnaden mellan Ovanåker och Jokkmokk bland barnen.

Bland föräldrarna tror många såväl i Jokkmokk som i Ovanåker att flyttningstrenden kan brytas. De vuxna i Upplands-Bro ser mindre optimistiskt på utsikterna därtill. Inställningen i frågan har sålunda samband med karaktären (inte takten) i utvecklingen.

Också bland barnen är bedömmningen att det är möjligt att hejda glesbygdens avfolkning mest utbredd i Jokkmokk och minst utbredd i Upplands-Bro. I den yngre generationen går dock i motsats till i den äldre skiljelinjen mellan Jokkmokk å ena sidan och Ovanåker och Upplands-Bro å den andra.

Att man i den expanderande och den stagnerande enheten i så jämförelsevis många fall anser det omöjligt att hindra glesbygdens avfolkning skall tolkas som ett uttryck för pessimism och resignation och inte som ett uttryck för en positiv värdering av urbaniseringkonsekvenserna. Detta framgår klart, utom av den inledningsvis presenterade bedömmningen av huruvida glesbygdens avfolkning är lycklig eller ej, också av de önskemål man anger vad gäller den ideala boendeortens utseende¹⁾. I Upplands-Bro är man nämligen oftare än i Jokkmokk benägen att föredra landet och mindre samhällen framför större och mindre städer. Preferensmönstret framträder klarast hos barnen. I Ovanåker önskar barnen i fler fall än i Jokkmokk men i färre fall än i Upplands-Bro bo på landet eller i mindre samhällen. Struktureffekten är av karaktärstyp.

1) För frågornas formulering, se bilaga 5, fråga 17 och bilaga 6, fråga 8!

Tabell 22. Andelen föräldrar och barn som önskar att barnet skall bo på landet eller i mindre samhället, i större eller mindre städer respektive inte vet eller avger annat svar.

Kommun	På landet eller i ett mindre samhälle		I en större eller mindre stad		Vet ej eller annat svar	
	Föräldrar	Barn	Föräldrar	Barn	Föräldrar	Barn
Jokkmokk	53 % (63)	42 % (28)	36 % (43)	57 % (38)	12 % (14)	2 % (1)
Ovanåker	71 % (83)	63 % (39)	27 % (32)	37 % (23)	2 % (2)	0 % (0)
Upplands-Bro	60 % (66)	75 % (46)	28 % (31)	20 % (12)	13 % (14)	5 % (3)

Anmärkning: Följande skillnader är signifikanta. Skillnaden mellan Jokkmokk - Ovanåker och Ovanåker - Upplands-Bro bland såväl föräldrar som barn samt mellan Jokkmokk och Upplands-Bro bland barnen.

Uppfattningen att löneskillnaderna är för stora i dagens svenska samhälle liksom uppfattningen att USA:s och Sovjetunionens satsning på rymdforskning är oklok är mer utbredda i Jokkmokk än i Upplands-Bro¹⁾. Skillnaderna är statistiskt säkerställda när det gäller barnen. I föräldragruppen ligger de dock inom ramen för möjliga slumpfel. Struktureffekten är i det här fallet av karaktärstyp.

Tabell 23. Andel föräldrar respektive barn som anser att löneskillnaderna är för stora i dagens svenska samhälle.

Kommun	Föräldrar	Barn
Jokkmokk	87 % (103)	75 % (50)
Ovanåker	87 % (102)	71 % (43)
Upplands-Bro	79 % (86)	57 % (35)

Anmärkning: Skillnaden mellan barnen i Jokkmokk och Upplands-Bro är signifikant. Övriga kommunskillnader är inte signifikanta.

1) För frågorna formulering, se bilaga 5, fråga 10 och 22 samt bilaga 6, fråga 5 och 11!

Tabell 24. Andel föräldrar respektive barn som anser att stormakternas satsning på rymdforskning är oklok.

Kommun	Föräldrar	Barn
Jokkmokk	81 % (98)	82 % (55)
Ovanåker	82 % (96)	68 % (42)
Upplands-Bro	72 % (80)	64 % (39)

Anmärkning: Skillnaden mellan barnen i Jokkmokk och Upplands-Bro är signifikant. Övriga kommunskillnader är icke signifikanta.

När det gäller frågan om Sverige gör för lite för u-länderna och frågan om mödrar med barn i förskoleåldern bör yrkesarbeta eller inte finns, som framgår av tabellerna nedan, inga som helst struktureffekter¹⁾.

Tabell 25. Andel föräldrar respektive barn som anser att Sverige gör för lite för u-länderna.

Kommun	Föräldrar	Barn
Jokkmokk	20 % (24)	57 % (38)
Ovanåker	24 % (28)	63 % (39)
Upplands-Bro	18 % (20)	56 % (34)

Anmärkning: Några kommunskillnader som är signifikanta finns varken bland föräldrarna eller barnen.

1) För frågornas formulering, se bilaga 5, fråga 12 och 15 samt bilaga 6, fråga 6 och 7!

Tabell 26. Andel föräldrar respektive barn som anser att mödrar med barn under förskoleåldern inte bör yrkesarbeta.

Kommun	Föräldrar	Barn
Jokkmokk	56 % (66)	54 % (36)
Ovanåker	57 % (67)	55 % (34)
Upplands-Bro	52 % (57)	46 % (28)

Anmärkning: Några kommunskillnader som är signifikanta finns varken bland föräldrarna eller barnen.

Intresset för politiska frågor är klart större bland föräldrarna i Upplands-Bro än bland föräldrarna i Ovanåker¹⁾. Vi har att göra med en struktureffekt som troligen hänger samman med att utbildningsnivån är högre i Upplands-Bro än i de två andra kommunerna²⁾. Huruvida effekten är av takt- eller karaktärstyp kan inte avgöras med säkerhet³⁾. Det faktum att skillnaden mellan Upplands-Bro och Jokkmokk inte är signifikant skall dock i det här fallet sannolikt tolkas så, att retardationssituationen i sistnämnda kommun bidrar till att öka det politiska intresset.

Tabell 27. Andel föräldrar respektive barn som uppger att de är ganska eller mycket intresserade av politik.

Kommun	Föräldrar	Barn (8, 13 och 16 år)	Barn (16 år)
Jokkmokk	30 % (36)	40 % (27)	29 % (6)
Ovanåker	26 % (30)	29 % (18)	5 % (1)
Upplands-Bro	39 % (44)	33 % (20)	21 % (4)

Anmärkning: Skillnaden mellan föräldrarna i Ovanåker och Upplands-Bro är signifikanta. Övriga kommunskillnader är inte signifikanta.
På grund av att materialet är så litet kan något signifikantstest inte göras för enbart 16-åringarna.

1) För frågornas formulering se bilaga 5, fråga 26 och bilaga 6, fråga 12.

2) Beträffande utbildningsnivån i respektive kommun se tabell 13! Att utbildning och politiskt intresse visar positiv samvariation har dokumenterats av bland annat Greenstein 1965.

3) Jämför tabell 19!

Några statistiskt säkerställda kommunskillnader ifråga om barnens politiska intresse finns inte om man utgår ifrån det i tabell 27 redovisade måttet¹⁾. Barnen fick emellertid utöver den nyss redovisade frågan ytterligare en fråga, som kan användas som mått på politiskt intresse. Den gällde om man föredrog något politiskt parti framför andra²⁾. Preferensfördelningen på de olika partierna är ointressant eftersom många barn inte favoriserade något bestämt politiskt parti. Själva förekomsten av partipreferens kan dock betraktas som ett mått på politiskt intresse. Som framgår av tabell 28 anser barnen i Ovanåker i färre fall än barnen i Jokkmokk och Upplands-Bro, att ett visst parti är bättre än de andra. Vi kan konstatera en struktureffekt av taktyp. Hög förändringstakt bidrar sålunda oavsett om den innebär expansion eller retardation till att öka barnens politiska intresse.

Tabell 28. Förekomst av partipreferens bland barnen.

Kommun	Partipreferens
Jokkmokk	33 % (22)
Ovanåker	21 % (13)
Upplands-Bro	38 % (23)

Anmärkning: Skillnaden mellan Ovanåker och Upplands-Bro är signifikant. Övriga kommunskillnader är inte signifikanta.

När det gäller föräldrarnas politiska aktivitet liksom deras aktivitetsberedskap finns inga skillnader mellan kommunerna³⁾. Barnen i Jokkmokk och Upplands-Bro är däremot avgjort mer beredda att agera politiskt än vad barnen i Ovanåker är. Liksom ifråga om politiskt intresse är struktureffekten bland barnen av taktyp. Såväl expansion som retardation tycks starkt bidra till att göra den uppväxande generationen benägen till politiska aktioner.

-
- 1) Skillnaderna mellan de studerade kommunerna ifråga om politiskt intresse bland barnen är i inget fall signifikanta. Differenserna mellan kommunerna skall dock ses mot bakgrund av, att vissa forskningsresultat tyder på att det politiska intresset stiger med stigande ålder (Husén 1944). Som framgår av tabell 27 finns bland 16-åringarna en klar tendens till struktureffekt av taktyp.
  - 2) För frågans formulering se bilaga 5, fråga 29.
  - 3) Frågan om aktivitetsberedskap ställdes inte till 8-åringarna, då den vid förstudien visade sig vara för svår för dem. För frågornas formulering, se bilaga 5, fråga 24 samt bilaga 6, fråga 13 och 14!

Tabell 29. Andel barn respektive föräldrar som är beredda till politiska aktioner samt andel föräldrar som är politiskt aktiva.

Kommun	Aktivitetsberedda barn	Aktivitetsberedda föräldrar	Aktiva föräldrar
Jokkmokk	33 % (14)	15 % (18)	9 % (11)
Ovanåker	17 % (7)	14 % (16)	7 % (8)
Upplands-Bro	39 % (14)	21 % (23)	11 % (12)

Anmärkning: Följande skillnader är signifikanta. Skillnaden mellan Jokkmokk och Ovanåker samt Upplands-Bro och Ovanåker bland barnen.

Observera att de aktiva föräldrarna ingår i gruppen aktivitetsberedda föräldrar.

Barnen fick också en fråga som gällde vilken typ av politisk aktivitet man avsåg att välja¹⁾. Svaret blev i nästan samtliga fall att man skulle arbeta med någon sorts opinionsbildning. Det är värt att lägga märke till att inte fler än tre barn i Jokkmokk, två barn i Ovanåker och fyra barn i Upplands-Bro hade planer på att väcka opinion genom att delta i demonstrationer.

Vi har nu kunnat konstatera, att såväl barnens politiska intresse som deras aktivitetsberedskap har samband med huruvida barnen bor i ett hastigt föränderligt samhälle eller ej. Någon motsvarande skillnad mellan barnen i de tre kommunerna finns dock inte vad beträffar kunskap om politik²⁾. Både när det gäller att kunna ange namnet på Sveriges statsminister och kunna uppge rätt beteckning på de politiska partierna lyckas de ungefär lika bra.

1) Frågan ställdes endast till 13- och 16-åringarna. Hur den var formulerad framgår av sista delen av fråga 24 i bilaga 5.

2) För frågornas formulerings, se bilaga 5, fråga 28 och 30!

Tabell 30. Andel barn som vet att Sveriges statsminister heter Olof Palme och som kan uppge rätt beteckning på minst tre politiska partier.

Kommun	Sveriges statsminister heter Olof Palme	Rätt beteckning på minst tre politiska partier
Jokkmokk	73 % (49)	46 % (31)
Ovanåker	73 % (45)	45 % (28)
Upplands-Bro	75 % (46)	49 % (30)

Anmärkning: Några signifikanta kommunskillnader finns inte.

Den redovisade beskrivningen av strukturomvandlingens inverkan på den politiska kulturen bland föräldrar och barn har sammanställts i tabell 31.

Tabell 31. Strukturomvandlingens inverkan på barns och föräldrars politiska kultur.

P o l i t i s k k u l t u r		Barn	Föräldrar
Stöd för regimnormer gällande på den subnationella och den nationella nivån	1. Mått: A. politiskt intresse B. politisk aktivitet C. aktivitetsberedskap D. kunskap om politik E. effektivitet, det vill säga bedöningen av huruvida glebygdens avfolkning går att hindra eller inte	takteffekt - takteffekt - karaktärseffekt	takteffekt - - karaktärs-effekt
Önskemål riktade mot den subnationella eller den nationella nivån	2. Mått: A. inställningen till glebygdens avfolkning B. önskemål om boendeortens storlek C. inställningen till småbarnsmödrars yrkesarbete.		
Önskemål riktade mot den nationella nivån	3. Mått: A. inställningen till svensk u-hjälp B. inställningen till förkommande löneskillnader		
Önskemål riktade mot den internationella nivån	4. Mått: A. inställningen till stormakternas satsning på ryndforskning		

Anmärkning: - innebär att mått saknas och blank ruta att struktureffekt inte kan konstateras.

När det gäller föräldrarnas önskemål om boendeortens storlek är frågan som framgått tidigare inte konstruerad så att den blir direkt jämförbar med motsvarande fråga till barnen. Den har därför uteslutits i denna sammanfattande tabell.

Sammanfattningsvis kan sägas, att den analys av sambandet mellan politisk kultur och strukturomvandling, som gjorts i detta avsnitt, visat följande. Bland de vuxna kan struktureffekt iakttas på endast två punkter. Närmare bestämt varierar i denna grupp det politiska intresset med takten i utvecklingen, medan bedömmningen av möjligheterna att hindra glesbygdens avfolkning varierar med karaktären i utvecklingen. När det gäller övriga kulturkomponenter föreligger inga skillnader mellan den expanderande, den retarderande och den stagnerande administrativa enheten.

Barnen är i högre grad än föräldrarna påverkade av den samhällssituation som strukturomvandlingen gett upphov till. Deras politiska intresse och aktivitetsberedskap blir större när samhället förändras hastigt än när det förändras långsamt beroende av om utvecklingen lett till expansion eller retardation. Struktureffekten är av **takttyp**. När det gäller de kulturkomponenter som avser fördelning av matericella värden är dock de struktureffekter som kan konstateras genomgående av **karakterstyp**.

7.2 Strukturomvandlingens inverkan på skillnader mellan barn- och föräldrageneration ifråga om politisk kultur

De data som nyss redovisats kan också användas för att belysa vilken effekt samhällssituationen får på förekomsten av generationsmotsättningar ifråga om skilda komponenter i den politiska kulturen¹⁾.

---

1) Givetvis kan endast de kulturinslag som mätts på likartat sätt bland såväl föräldrar som barn användas vid en analys av generationsklyftan.

De resultat som presenterats under punkt 7.1 har därför sammanställts i tabell 32.

Tabell 32. Strukturomvandlingens inverkan på generationsskillnader mellan föräldrar och barn ifråga om politisk kultur.

Politisk kultur		Generationsklyfta förekommer i	Generationsklyfta förekommer inte i	Struktur-effekt
Stöd för regimnormer gällande på den subnationella och den nationella nivån	1. Mått: A. politiskt intresse		Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro	
	C. aktivitetsberedskap	Jokkmokk och Upplands-Bro	Ovanåker	takteffekt
	E. effektivitet, det vill säga bedömningen av huruvida glesbygdens avfolkning går att hindra eller inte	Ovanåker och Upplands-Bro	Jokkmokk	karakters-effekt
Önskemål riktade mot den subnationella eller den nationella nivån	2. Mått: A. inställningen till glesbygdens avfolkning		Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro	
	C. inställningen till småbarnsmödrars yrkesarbete		Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro	
Önskemål riktade mot den nationella nivån	3. Mått: A. inställningen till svensk u-hjälp	Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro		
	B. inställningen till förekommande löneskillnader	Ovanåker och Upplands-Bro	Jokkmokk	karakters-effekt
Önskemål riktade mot den internationella nivån	4. Mått: A. inställningen till stormakternas satsning på rymdforskning	Ovanåker	Jokkmokk och Upplands-Bro	takteffekt

Anmärkning: När det anges att generationsklyfta förekommer i en viss kommun innebär detta att skillnaden mellan barns och föräldrars politiska kultur är signifikant.

Beträffande fyra av de åtta kulturkomponenterna inverkar struktuvandlingen på förekomsten av generationsskillnader. Barnen i den expanderande och stagnerande administrativa enheten accepterar i större utsträckning än föräldrarna de inkomstdifferenser som finns i dagens samhälle. I samma kommuner är den unga generationen jämfört med den äldre mindre benägen att anse, att urbaniseringssprocessen kan hejdas. Det är bara i Jokkmokk som flertalet barn liksom flertalet föräldrar inte tror att utvecklingen mot befolkningskoncentration är oundviklig. När det gäller bedömningen av möjligheterna att hejda glesbygdens avfolkning och inställningen till förekommande löneskillnader påverkar uppenbarligen delsamhällssituationen i Upplands-Bro och Ovanåker den unga generationen på ett annat sätt än den äldre, vilket åstadkommer generationsskillnaderna.

I de två kommuner där takten i utvecklingen är snabb har barn och föräldrar samma åsikt i rymdfrågan. Båda grupperna är mer positivt inställda till stormakternas satsning på rymdforskning om de bor i Upplands-Bro än om de bor i Jokkmokk. I den stagnerande enheten intar dock barnen "expansionsståndpunkten" medan föräldrarna intar "retardationsståndpunkten". Detta medför, att den unga och den äldre generationens bedömningar av lämpligheten i stormakternas satsning på rymdforskning blir olika.

I den expanderande och retarderande men inte i den stagnerande administrativa enheten är aktivitetsberedskapen klart större bland barnen än bland föräldrarna. Detta hänger samman med att delsamhällets förändringstakt på denna punkt har effekt på barnen men inte på föräldrarna. Vi får en generationsskillnad i Jokkmokk och i Upplands-Bro, men inte i Ovanåker. Situationen i de kommuner som är stadda i hastig förändring påverkar barnens politiska intresse på samma sätt som de påverkar deras aktivitetsberedskap. Även föräldrarnas politiska intresse är större i det expanderande och det retarderande än i det stagnerande delsamhället. Detta får till följd att unga och äldre, om de bor i samma kommun, blir ungefär lika politiskt intresserade.

När det gäller de tre i detta avsnitt ännu inte diskuterade inslagen i barnens kultur har struktuvandlingen varit utan inverkan på förekomsten av generationsskillnader. Gemensamt för dessa kulturkomponenter är sålunda, att de nationella förhållandena gjort sig lika starkt gällande i Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro. I två av de tre frågorna utgör barnens åsikter en upprepning av föräldrarnas. I den tredje, inställningen till svensk u-hjälp, finns dock en klar generationsklyfta. Barnens vilja till ökade insatser i u-länderna är överallt påtagligt generösare än föräldrarnas.

8.

STRUKTUROMVANDLINGENS INVERKAN PÅ FÖRÄLDRABEHÅLLAN- LÄRARABEHÅLLAN- OCH KAMRATINFLYTANDE

När barnen förvärvar åsikts- och handlingsmönster sker detta under samtidig inverkan från många olika socialisationsagenter. Förekomsten av motsättningar mellan dessa spelar roll vid barnens socialisation. Om det förhåller sig så att få eller inga socialisationsagenter företräder en politisk uppfattning som skiljer sig från till exempel lärarnas, har lärarna större möjlighet att utöva inflytande på barnen än vad som annars skulle ha varit fallet. Kommunvariationer ifråga om till exempel lärarinflytande kan därför betraktas som en indikator på att kulturoverensstämmelsen mellan lärare och andra socialisationsagenter är olika stor i olika kommuner¹⁾. Våra data gör det möjligt för oss att belysa graden av likhet ifråga om politiska värderings- och handlingsmönster mellan föräldrarna inbördes och mellan föräldrar och lärare²⁾. Härigenom vinner vi kunskap om huruvida graden av likhet i föräldrarnas politiska värderings- och handlingsmönster liksom likheten mellan föräldrar och lärare i detta avseende kan inverka på åsiktsoverensstämmelsen mellan föräldrar och barn respektive lärare och barn. Genom att därefter analysera kommunvariationerna i föräldra- lärar- och kamratinflytande kan vi bilda oss en uppfattning om hur stor överensstämmelsen är mellan å ena sidan den kultur som företräds av föräldrar, lärare respektive kamrater och å den andra den kultur som företräds av agenter, vilkas politiska åsikter och beteenden vi inte gjort till föremål för mätning.

1) Jämför avsnitt 4.3!

Det operationella kriteriet på kulturoverensstämmelse är, att två parter avger samma svar på samma fråga. Vid klassifikationen av svar har använts de variabelkonstruktioner som begagnats vid de i kapitel 7 redovisade procentberäkningarna. (Jämför bilaga 8!).

2) Bara de kulturkomponenter som mätts på likartat sätt hos både föräldrar och lärare som barn kommer att behandlas i detta avsnitt.

Beskrivningen av kamraternas värderings- och agerandemönster bygger på de intervjuade barnens uppgifter (inte kamraternas). Andelen "vet-ej"-svar gör en meningsfull belysning av kulturoverensstämmelsen mellan föräldrar och kamrater respektive lärare och kamrater omöjlig.

I Ovanåker, där man vid tidpunkten för undersökningen inte hade infört grundskola, är nio av de intervjuade 16-åringarna inte syssel- satta med studier utan med yrkesarbete. I de sammanhang där lärardata ingår (det vill säga i tabell 34, som visar kulturoverensstämmelsen mellan ett barns lärare och minst en av föräldrarna, och i tabell 36, som visar kulturoverensstämmelsen mellan lärare och barn) har procenttalen beräknats på antalet barn i skolan (respektive antalet familjer med barn i skolan).

När det gäller politiskt intresse, aktivitetsberedskap samt inställningen till huruvida glesbygdens avfolkning är bra eller inte och om den går att hindra eller inte är 8-åringarna av tidigare anförda skäl inte inkluderade i materialet.

Tabell 33. Kulturöverensstämmelse mellan ett bestämt barns mor och far.

Överensstämmelse mellan far och mor när det gäller	K o m m u n		
	Jokkmokk	Ovanåker	Upplands-Bro
huruvida flyttningen från mindre tätorter och större städer är bra eller inte	95 % (40)	88 % (36)	91 % (32)
huruvida flyttningen från glesbygd till mindre tätorter och större städer bör och kan hindras	48 % (20)	59 % (24)	57 % (20)
huruvida löneskillnaderna är för stora i dagens svenska samhälle	91 % (61)	81 % (50)	79 % (48)
huruvida det är lämpligt att mödrar med barn i förskoleåldern yrkesarbetar eller inte	55 % (37)	58 % (36)	61 % (37)
huruvida USA:s och Sovjetunionens stora satsning på rymdforskning är klok eller oklok	70 % (47)	76 % (47)	72 % (44)
huruvida Sverige gör för lite för u-länderna	76 % (51)	71 % (44)	85 % (52)
politiskt intresse	43 % (18)	51 % (21)	54 % (19)
aktivitetsberedskap	57 % (24)	74 % (30)	51 % (18)

Anmärkning: Skillnaden mellan Jokkmokk och Ovanåker samt Upplands-Bro och Ovanåker är signifikant, när det gäller aktivitetsberedskap. Övriga kommunskillnader är inte signifikanta.

Som framgår av tabell 33 är överensstämmelsen mellan föräldrarna inbördes, ifråga om såväl politiskt intresse som fördelningen av samtliga materiella värden, lika stor i den expanderande, retarderande och stagnerande kommunen¹⁾. Föräldrarna i Ovanåker uppger dock i fler fall än föräldrarna i Jokkmokk och Upplands-Bro identisk aktivitetsberedskap. Struktureffekt kan sålunda konstateras endast på sistnämnda punkt.

1) I de fall där familjen består av enbart far eller mor blir det givetvis alltid fråga om kulturöverensstämmelse.

Tabell 34. Kulturöverensstämmelse mellan ett bestämt barns lärare och minst en av föräldrarna.

Överensstämmelse mellan förälder och lärare när det gäller	K o m m u n		
	Jokkmokk	Ovanåker	Upplands-Bro
huruvida flyttningen från mindre tätorter och större städer är bra eller inte	86 % (36)	88 % (36)	80 % (28)
huruvida flyttningen från glesbygd till mindre tätorter och större städer bör och kan hindras	69 % (29)	59 % (19)	65 % (23)
huruvida löneskillnaderna är för stora i dagens svenska samhälle	66 % (44)	66 % (35)	61 % (37)
huruvida det är lämpligt att mödrar med barn i förskoleåldern yrkesarbetar eller inte	63 % (42)	75 % (40)	69 % (41)
huruvida USA:s och Sovjetunionens stora satsning på rymdforskning är klok eller oklok	58 % (39)	53 % (28)	44 % (27)
huruvida Sverige gör för lite för u-länderna	21 % (14)	38 % (20)	20 % (12)
politiskt intresse	10 % (4)	56 % (18)	9 % (3)
aktivitetsberedskap	67 % (28)	63 % (20)	66 % (22)

Anmärkning: Skillnaderna mellan Jokkmokk och Ovanåker samt Upplands-Bro och Ovanåker är signifikanta vad gäller politiskt intresse och inställningen till svensk u-hjälp. Övriga komunskillnader är inte signifikanta.

Inte heller när det gäller kulturöverensstämmelsen mellan lärare och föräldrar kan struktureffekter iakttas på särskilt många punkter. I fråga om politiskt intresse och u-hjälp är dock konformiteten störst i Ovanåker. Kulturlikheterna mellan ett barns far och mor är genomgående större än mellan barnets lärare och en av föräldrarna.

Föräldrarnas inflytande på barnens åsikts- och handlingsmönster är på flertalet punkter ungefär lika stort i Jokkmokk, Ovanåker och

Upplands-Bro¹⁾. Dock gäller som framgår av tabell 35 att barnens uppfattning om huruvida glesbygdens avfolkning går att hindra eller inte i Ovanåker avviker mer från föräldrarnas uppfattning än vad som är fallet i Jokkmokk. Vi kan i den frågan konstatera en struktureffekt av taktyp. Även när det gäller överensstämmelse i politiskt intresse och aktivitetsberedskap existerar struktureffekter av taktyp.

Tabell 35. Kulturöverensstämmelse mellan barn och föräldrar.

Överensstämmelse mellan barn och föräldrar när det gäller ..	K o m m u n		
	Jokkmokk	Ovanåker	Upplands-Bro
huruvida flyttningen från mindre tätorter och större städer är bra eller inte	81 % (34)	73 % (30)	77 % (27)
huruvida flyttningen från glesbygd till mindre tätorter och större städer bör och kan hindras	67 % (28)	42 % (17)	55 % (19)
huruvida löneskillnaderna är för stora i dagens svenska samhälle	69 % (47)	69 % (42)	65 % (40)
huruvida det är lämpligt att mödrar med barn i förskoleåldern yrkesarbetar eller inte	63 % (42)	65 % (40)	69 % (41)
huruvida USA:s och Sovjetunionens stora satsning på rymdforskning är klok eller oklok	77 % (52)	79 % (49)	70 % (43)
huruvida Sverige gör för lite för u-länderna	57 % (38)	50 % (31)	52 % (30)
politiskt intresse	72 % (30)	96 % (39)	78 % (27)
aktivitetsberedskap	65 % (27)	86 % (35)	72 % (25)

Anmärkning: Skillnaderna mellan Jokkmokk och Ovanåker är signifikant när det gäller bedömmingen av huruvida glesbygdens avfolkning går att hindra eller ej samt aktivitetsberedskap och politiskt intresse. På sistnämnda punkt är även skillnaden mellan Ovanåker och Upplands-Bro signifikant. I övrigt finns inga kommunskillnader som inte ligger inom ramen för möjliga slumpfel.

1) Som tidigare framgått skall kulturöverensstämmelse mellan socialisationsagenter och barn användas för att belysa föräldrarnas, lärarnas och kamraternas inverkan på barnens politiska kultur.

Också lärarnas inflytande på barnen varierar förhållandevis lite mellan kommunerna. I fråga om politiskt intresse föreligger en effekt av taktyp motsvarande den som finns om man ser på föräldrainflytandet¹⁾. Därtill kommer att åsiktsöverensstämmelsen mellan lärare och barn i två frågor är större i Jokkmokk än i Upplands-Bro. De två frågorna gäller inställningen till svensk lönepolitik samt USA:s och Sovjetunionens stora satsning på rymdforskning.

Tabell 36. Kulturöverensstämmelse mellan barn och lärare.

Överensstämmelse mellan barn och lärare när det gäller	K o m m u n		
	Jokkmokk	Ovanåker	Upplands-Bro
huruvida flyttningen från mindre tätorter och större städer är bra eller inte	79 % (33)	72 % (23)	67 % (23)
huruvida flyttningen från glesbygd till mindre tätorter och större städer bör och kan hindras	36 % (15)	50 % (16)	40 % (14)
huruvida löneskillnaderna är för stora i dagens svenska samhälle	73 % (49)	66 % (35)	52 % (32)
huruvida det är lämpligt att mödrar med barn i förskoleåldern yrkesarbetar eller inte	42 % (28)	42 % (22)	50 % (31)
huruvida USA:s och Sovjetunionens stora satsning på rymdforskning är klok eller oklok	78 % (52)	62 % (33)	52 % (32)
huruvida Sverige gör för lite för u-länderna	42 % (28)	51 % (27)	39 % (25)
politiskt intresse	31 % (13)	66 % (21)	52 % (9)
aktivitetsberedskap	50 % (21)	47 % (15)	53 % (18)

Anmärkning: Skillnaden mellan Jokkmokk och Ovanåker är signifikant ifråga om politiskt intresse. Detsamma gäller skillnaden mellan Jokkmokk och Upplands-Bro beträffande inställningen till svensk lönepolitik och USA:s och Sovjetunionens satsning på rymdforskning. Utöver de nu nämnda finns inga signifikanta kommunskillnader.

1) Huruvida effekten är av tak- eller karaktärstyp kan inte avgöras med säkerhet. (Jämför tabell 19!) Av de skäl som anförlts i anslutning till den i avsnitt 7.1 förda diskussionen av politiskt intresse har struktureffekten bedömts vara av taktyp.

Uppgifterna om kamraternas politiska värderings- och handlingsmönster bygger på de intervjuade barnens uppgifter. Genom att jämföra andelen "vet ej"-svar får vi en uppfattning om vilka frågor barnen i de olika kommunerna intresserar sig för. Tabell 37 visar, att barnen i Jokkmokk bättre än övriga känner till sina kamraters åsikt i de frågor som gäller glesbygdens avfolkning. Däremot vet de mindre om sina kamraters inställning till svensk u-hjälp och beredskap till politiska aktioner.

När det gäller glesbygdsfrågor resulterar den större kunskapen om kamraternas inställning bland barnen i Jokkmokk i att åsiktsöverensstämmelsen mellan barn och kamrater blir större än i de två övriga kommunerna. Den mindre kunskapen om kamraternas aktivitetsberedskap leder på motsvarande sätt till lägre överensstämmelse på den punkten. Barnen i Jokkmokk känner i färre fall än övriga barn till sina kamraters inställning till svensk u-hjälp. Trots detta är den andel barn, som delar kamraternas åsikt i u-landsfrågan lika stor i de tre administrativa enheterna. Barnens kunskap om sina kamraters bedömning av huruvida löneskillnaderna är för stora i dagens svenska samhälle är ungefär lika stor i den expanderande, retarderande och stagnerande enheten. Åsiktsöverensstämmelsen mellan barn och kamrater är dock större i Jokkmokk än i Upplands-Bro.

Tabell 37. Andel barn som inte känner till sin bästa kamrats respektive sina bästa kamraters politiska värderings- och agerandemonster.

	K o m m u n		
	Jokkmokk	Ovanåker	Upplands-Bro
Känner inte till om bästa kamraten respektive bästa kamraterna			
anser att flyttningen från glesbygd till mindre tätorter och större städer är bra	26 % (11)	40 % (16)	46 % (16)
anser att flyttningen från glesbygd till mindre tätorter och större städer bör och kan hindras	31 % (13)	59 % (24)	56 % (20)
anser att löneskillnaderna är för stora i dagens svenska samhälle	21 % (14)	27 % (16)	20 % (13)
anser att mödrar med barn i förskoleåldern <u>inte</u> bör yrkesarbeta	22 % (16)	21 % (16)	34 % (19)
anser att USA:s och Sovjetunionens stora satsning på rymdforskning är oklok	13 % (8)	18 % (11)	24 % (14)
anser att Sverige gör för lite för u-länderna	37 % (26)	18 % (11)	20 % (14)
är ganska eller mycket intresserad/av politik	17 % (7)	15 % (6)	15 % (5)
är eller tänker bli politiskt aktiv/	41 % (17)	20 % (8)	29 % (10)

Anmärkning: Följande kommunskillnader är signifikanta. Skillnaderna mellan Jokkmokk och Ovanåker samt Jokkmokk och Upplands-Bro när det gäller bedömmingen av huruvida glesbygdens avfolkning är bra eller inte, om det är möjligt att hindra den eller inte och svensk u-hjälp samt skillnaden mellan Jokkmokk och Ovanåker ifråga om beredskapen till politiska aktioner.

Tabell 38. Kulturöverensstämmelse mellan ett bestämt barn och barnets bästa kamrat respektive bästa kamrater.

Överensstämmelse mellan barn och kamrater/ när det gäller	K o m m u n		
	Jokkmokk	Ovanåker	Upplands-Bro
huruvida flyttningen från mindre tätorter och större städer är bra eller inte	57 % (24)	39 % (16)	38 % (13)
huruvida flyttningen från glesbygd till mindre tätorter och större städer bör och kan hindras	60 % (25)	44 % (18)	49 % (17)
huruvida löneskillnaderna är för stora i dagens svenska samhälle	66 % (43)	57 % (35)	50 % (29)
huruvida det är lämpligt att mödrar med barn i förskoleåldern yrkesarbetar eller inte	54 % (36)	47 % (29)	43 % (27)
huruvida USA:s och Sovjetunionens stora satsning på rymdforskning är klok eller oklok	63 % (42)	50 % (31)	51 % (31)
huruvida Sverige gör för lite för u-länderna	54 % (37)	59 % (37)	50 % (32)
politiskt intresse	65 % (27)	79 % (32)	77 % (27)
aktivitetsberedskap	31 % (13)	51 % (21)	57 % (20)

Anmärkning: Följande skillnader är signifikanta. Skillnaden mellan Jokkmokk och Ovanåker samt Jokkmokk och Upplands-Bro när det gäller huruvida glesbygdens avfolkning är bra eller inte, om den går att hindra eller inte och beredskapen till politiska aktioner samt skillnaden mellan Jokkmokk och Upplands-Bro ifråga om inställningen till svensk lönepolitik.

Som framgått av de nu redovisade resultaten föreligger inte några stora kommunskillnader när det gäller kulturöverensstämmelse mellan föräldrarna inbördes eller mellan föräldrar och lärare. Det är därför inte troligt, att skillnaderna i överensstämmelse mellan dessa socialisationsagenter bidrar till att förklara särskilt mycket av kommunvariationerna i förädra- och lärarinflytande.

När det gäller fördelningen av samtliga här diskuterade materiella värden är överensstämmelsen i attityder mellan å ena sidan barnen och å den andra föräldrar respektive lärare större i Jokkmokk än i Ovanåker och Upplands-Bro. I två frågor, inställningen till småbarnsmödrars yrkesarbete och inställningen till svensk u-hjälp är inflytandet från de lokala agenterna lika stort i alla kommunerna.

För samtliga undersökta administrativa enheter gäller, att föräldrainflytandet är större än lärar- och kamratinflytandet. Gemensamt för de tre kommunerna är, att barn och föräldrar beträffande sex kulturkomponenter av åtta i minst 65 % av fallen uppvisar samma värderings- och agerandemönster¹⁾. Överensstämmelsen mellan barn och lärare uppgår i Jokkmokk och Ovanåker endast ifråga om tre komponenter av åtta till 65 %. I Upplands-Bro inträffar detta bara när det gäller en av de åtta kulturkomponenterna²⁾. Kulturlikheterna mellan barn och kamrater är ännu mindre³⁾. Till någon del kan detta bero på måttkonstruktionen.

Föräldrarna betyder uppenbarligen såväl i den expanderande som den retarderande och stagnerande administrativa enheten mer för barnens politiska socialisation än vad lärarna och kamraterna gör. I de frågor där föräldrainflytandet är litet är också lärar- och kamratinflytandet litet⁴⁾.

1) Jämför tabell 35!

2) Jämför tabell 36!

3) Jämför tabell 38!

4) Inflytandet har bedömts vara litet då överensstämmelsen mellan barn och socialisationsagent inte uppgår till 65 %. De två frågor där såväl förädra-, lärar- som kamratinflytandet är litet gäller svensk u-hjälp och bedömningen av huruvida det är möjligt att hindra glesbygdens avfolkning eller inte.

9. STRUKTUROMVANDLINGENS INVERKAN PÅ LÄRARNAS POLITISKA KULTUR OCH PÅ OLika SAMHÄLLSFRÅGORS BETONING I UNDERRVISNINGEN

Lärarnas politiska kultur är av intresse ur två synpunkter. Dels är lärargruppen en speciell grupp vuxna, vars politiska kultur kan uppvisa struktureffekter. Dels kan lärarna antas spela en viktig roll vid barnens socialisation. Lärarnas intresse, aktivitet och åsikter i politiska frågor är därför betydelsefulla för förståelsen av hur den unga generationen förvärvar sin politiska kultur. Även undervisningens innehåll och uppläggning torde inverka på barnens politiska åsikts- och handlingsmönster¹⁾.

Vi skall här börja med att beskriva lärarnas politiska kultur. Därefter ges en belysning av hur ofta olika frågor med relevans för det politiska livet tas upp i undervisningen liksom huruvida lärarna i sådana frågor delger eleverna sin personliga inställning eller inte. Samtliga data som presenteras bygger på lärarintervjuer²⁾. Eftersom en del lärare undervisar i flera ämnen i klass 9 och då klasstorleken kan vara mycket varierande, kommer vissa lärares synpunkter att få större genomslagskraft bland eleverna än andra. För att lättare kunna uppskatta hur undervisningen inverkar på barnens värderings- och handlingsmönster har de data som gäller undervisningen vid kodningen överförts från respektive lärare till den elev eller de elever som vederbörande lärare undervisar.

Tabell 39 visar, att det ifrågas om tre av de studerade komponenterna i lärarnas politiska kultur, nämligen politiskt intresse, aktivitetsberedskap samt inställningen till småbarnsmödrars yrkesarbete, finns struktureffekter av taktyp. Liksom för barnen tycks också för lärarna gälla, att ett högt tempo i samhällsutvecklingen, oberoende av om det medför expansion eller retardation, ökar såväl intresset för politik som beredskapen till politiska aktioner. Dock är det enbart i den retarderande enheten som aktivitetsberedskapen tar sig uttryck i handling. I Jokkmokk är nämligen den politiska aktiviteten bland lärarna

- 1) Langton 1969 kommer till slutsatsen att lärarnas inflytande under socialisationsprocessen är litet men att undervisningen ändemot är en viktig faktor i sammanhanget.
- 2) De frågor som tillställdes lärarna återfinns i bilaga 7. Vid beräkningen av de i tabell 39 redovisade procenttalen har använts samma variabelkonstruktion som den som begagnats i kapitel 7. (Jämför bilaga 8!) Det bör noteras att praktiskt taget inga lärare har avgett "vet ej"-svar eller "annat" svar på de frågor som ställts till dem.

betydligt större än i Ovanåker och Upplands-Bro.

Lärarna i Upplands-Bro är i färre fall än lärarna i de två andra administrativa enheterna negativt inställda till USA:s och Sovjetunionens stora satsning på rymdforskning. De är likaså mer övertygade om att glesbygdens avfolkning är möjlig att hindra. Däremot föredrar de oftare än övriga lärare att bo i städer framför att bo på landet eller i mindre samhällen. På dessa punkter kan vi sålunda konstatera struktureffekter av karaktärstyp.

När det gäller huruvida Sverige gör för lite för u-länderna, om löneSkillnaderna är för stora i dagens svenska samhälle samt om flyttningen från glesbygd till mindre tätorter och större städer är lycklig eller olycklig finns inga åsiktsolikheter mellan lärarna i de tre kommunerna.

Tabell 39. Lärarnas politiska kultur.

Lärare som	K o m m u n		
	Jokkmokk	Ovanåker	Upplands-Bro
anser att flyttningen från glesbygd till mindre tätorter och större städer är bra	0 % (0)	4 % (1)	9 % (2)
anser att flyttningen från glesbygd till mindre tätorter och större städer bör och kan hindras	64 % (16)	64 % (18)	86 % (19)
anser att det är bättre att bo på landet eller i ett mindre samhälle än att bo i en stor eller liten stad	80 % (20)	93 % (26)	36 % (8)
anser att löneskillnaderna är för stora i dagens svenska samhälle	88 % (22)	86 % (24)	82 % (18)
anser att nädrar med barn i förskoleåldern inte bör yrkesarbeta	16 % (4)	29 % (8)	14 % (3)
anser att USA:s och Sovjetunionens stora satsning på rymdforskning är oklok	96 % (24)	89 % (25)	77 % (16)
anser att Sverige gör för lite för u-länderna	60 % (15)	64 % (18)	68 % (15)
är ganska eller mycket intresserade av politik	64 % (16)	43 % (12)	82 % (18)
är politiskt aktiva	20 % (5)	7 % (2)	9 % (2)
är eller tänker bli politiskt aktiva	36 % (9)	14 % (4)	32 % (7)

Generellt kan sägas att struktureffekterna är betydligt fler bland lärarna än bland föräldrarna. En möjlig förklaring till detta är, att högre utbildning medför ökad "känslighet" för den rådande samhällssituationen. Tänkbart är emellertid också att lärare i högre grad än andra yrkesgrupper i Sverige har tillfälle att välja boendeort och att variationerna ifråga om deras politiska kultur är föranledda av selektiva val av boendeort¹⁾.

På många punkter står lärarnas åsikts- och beteendemönster i klar kontrast till föräldrarnas. Det är av intresse att notera, att så är fallet både ifråga om inställningen till småbarnsmödrars yrkesarbete, där barnens kulturmönster är helt statiskt, och ifråga om Sveriges hjälp till u-länderna, där barn och föräldrar har helt skilda synsätt²⁾.

Undervisningens inriktning på skilda samhällsproblem tycks i ännu högre grad än lärarnas politiska kultur påverkas av hur strukturomvandlingen inverkat i en kommun. Endast ett av de i tabell 34 angivna undervisningsmomenten, nämligen för- och nackdelar med att mödrar yrkesarbetar respektive är hemmafruar, betonas lika mycket i Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro³⁾. När det gäller Sveriges hjälp till u-länderna samt USA:s och Sovjetunionens stora satsning på rymdforskning ges avsevärt mer undervisning i den expanderande enheten än i övriga. Såväl i den expanderande som den retarderande kommunen lägger man i skolan stor vikt vid frågan om lönesättning och löneskillnader i dagens svenska samhälle liksom vid frågan om de pågående befolkningsomflyttningarna. Dessa moment förekommer inte alls respektive mycket litet i undervisningen i Ovanåker.

Det förefaller som om undervisningen koncentrerades till områden som belyser de svårigheter man brottas med i den kommun där undervisningen ges. I Ovanåker, där samhällssituationen är ganska problemfri, blir skolan mycket litet samhällstillvänd. Däremot betonas frågor angående löner och befolkningsomflyttningar både i den expanderande och den

1) Att lärarna bott kortare tid i sin kommun än vad föräldrarna har framgår av tabell 15 och 16.

2) Jämför tabell 25 och 26!

3) I Ovanåker, där man vid tidpunkten för undersökningen inte hade infört grundskola, är 9 av de intervjuade 16-åringarna inte sysselsatta med studier utan med yrkesarbete. I de sammanhang där undervisningsdata ingår (det vill säga i tabell 40 och 41) har procenttalen beräknats på antalet barn i skola.

retarderande enheten. Internationella fördelningsspörsmål av typ u-hjälp och rymdforskning blir perifera sedda ur den retarderande kommunens synvinkel. Dessa problem behandlas däremot ingående i det expanderande delsamhället, där blicken börjar riktas mot nästa skede i strukturömvandlingsprocessen. Det internationella förändringsperspektivet är där aktuell verklighet.

Tabell 40. Andel barn som erhåller ganska mycket undervisning i angivna frågor.

Ganska många timmars undervisning angående	K o m m u n		
	Jokkmokk	Ovanåker	Upplands-Bro
lönesättning och löneskillnader i dagens svenska samhälle	42 % (26)	0 % (0)	46 % (25)
för- och nackdelar med att mödrar yrkesarbetar respektive är hemmafruar	45 % (30)	38 % (14)	43 % (23)
Sveriges hjälp till u-länderna	37 % (24)	43 % (20)	78 % (46)
den pågående befolkningsomflyttningen från glesbygd till mindre tätorter och större städer	52 % (32)	9 % (5)	49 % (27)
USA:s och Sovjetunionens stora satsning på rymdforskning	5 % (3)	11 % (4)	53 % (29)

För att bedöma hur stor genomslagskraft lärarnas personliga värderings- och handlingsmönster får i undervisningen kan det vara av värde att känna till hur stor den andel lärare är, som ger uttryck för egna synpunkter när en fråga behandlas. Som framgår av tabell 41 gör förvånande få lärare detta. Speciellt restriktiva är lärarna i klass 6 på den här punkten¹⁾. Data visar att det inte finns några kommunskillnader om man ser till antalet lärare men att de lärare som tillkännager sina åsikter inför klassen i Jokkmokk har proportionellt fler elever än i

1) För Jokkmokk är procentandelen lärare i klass 1, 6 och 9 som tillkännager sina personliga åsikter i undervisningen 56 %, 43 % och 100 %. Motsvarande siffror är för Ovanåker 70 %, 33 % och 67 % och för Upplands-Bro 63 %, 50 % och 80 %.

Ovanåker och Upplands-Bro¹⁾. Eleverna i Jokkmokk har därför litet större möjligheter än övriga att ta del av lärarnas politiska åsikter.

Tabell 41. Andelen lärare som redovisar sin personliga åsikt i de frågor som tas upp i undervisningen samt andelen elever vars lärare gör detta.

Kommun	Andelen lärare som redovisar sin personliga åsikt	Andelen elever vars lärare redovisar sin personliga åsikt
Jokkmokk	66 % (17)	82 % (52)
Ovanåker	57 % (16)	64 % (34)
Upplands-Bro	64 % (15)	67 % (40)

Sammanfattningsvis kan sägas att struktureffekter kunnat konstateras både ifråga om lärarnas värderings- och handlingsmönster och ifråga om skilda samhällsfrågors betoning i undervisningen. Det är därför möjligt att skolan är en av de agenter som bidrar till att återspegla samhällssituationen i den unga generationens politiska kultur.

1) Andelen lärare i klass 1, 6 och 9 är inte densamma i de tre kommunerna. (Jämför tabell 7!) Lärarnas benägenhet att delge eleverna sina personliga åsikter tycks i viss mån sammanhänga med i vilken års-kurs de undervisas. Det är angeläget, att de data som belyser kommunvariationerna ifråga om hur stor andel lärare som redovisar personliga ställningstaganden, när aktuella samhällsproblem tas upp i undervisningen, inte påverkas av att andelen lärare på respektive stadium är olika stor i skilda kommuner. Siffrorna i tabell 41 anger därför procentmedeltal för lärarna i årskurs 1, 6 och 9.

10. STRUKTUROMVANDLINGENS INVERKAN PÅ HUR BARNEN UTNYTTJAR MASSMEDIA

De unga i Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro uppvisar inga stora skillnader när det gäller utnyttjandet av olika sorters massmedia¹⁾. Cirka 70 % av barnen i respektive kommun ser på TV minst 3 dagar/vecka. Lika många läser ibland böcker. Däremot läser barnen i Jokkmokk mindre tidningar och lyssnar mer på radio än vad barnen i Upplands-Bro gör. Som tabellen nedan visar finns det gäller tidningsläsande och radiolyssnande en klar struktureffekt av karaktärstyp. Det är tänkbart att medierna ifråga fungerar som ett slags substitut, det vill säga, att man utnyttjar antingen det ena eller det andra relativt frekvent. Gissningsvis har mediavalet samband med skillnaderna ifråga om utbildningsnivå mellan de tre studerade kommunerna²⁾. I Upplands-Bro, där de vuxna har relativt hög utbildning, läser man troligen bland föräldrarna mer tidningar och lyssnar mindre till radio än vad man gör i Ovanåker respektive Jokkmokk, där de vuxna har lägre utbildning. Det förefaller sannolikt att barnens mediavanhör påverkas av föräldrarnas. Huruvida barnen förvärvar sitt mediabeteende, som ovan antyts, kan givetvis inte beläggas av materialet utan skall enbart betraktas som ett plausibelt antagande.

Tabell 42. Radiolyssnande och tidningsläsning bland barnen i Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro.

Kommun	Andel som lyssnar på radio minst 3 dagar/vecka	Andel som brukar läsa tidningar
Jokkmokk	57 % (37)	64 % (42)
Ovanåker	42 % (26)	71 % (44)
Upplands-Bro	38 % (21)	90 % (51)

Anmärkning: Ifråga om såväl radiolyssnande som tidningsläsning är skillnaden mellan Jokkmokk och Upplands-Bro signifikant. Detsamma gäller beträffande tidningsläsandet även skillnaden mellan Ovanåker och Upplands-Bro.

Cirka 70 % av barnen i alla tre kommunerna uppger, att de väljer såväl radio- som TV-program. Man lyssnar respektive tittar med andra ord på sådant som man finner intressant. Det man intresserar sig för är i första hand lätt musik och underhållning (70 %), film (60 %) samt barn- och ungdomsprogram (50 %). Program som behandlar samhällsfrågor

1) Uppgifterna bygger på de svar som barnen avgivit på fråga 1-9 i bilaga 5.

2) Jämför tabell 7.

tittar respektive lyssnar bara omkring 10 % på. Programvalet är påfallande enhetligt. Endast när det gäller nyhetsprogrammen finns en skillnad mellan barnen i de tre studerade administrativa enheterna. I Jokkmokk och Upplands-Bro är man större nyhetskonsumenter än i Ovanåker. Det är emellertid få barn som tar del av nyhetsprogrammen. Att inte mer än cirka en fjärdedel av 16-åringarna i Ovanåker ser på eller lyssnar till nyhetsprogram i radio och TV är anmärkningsvärt.

Tabell 43. Andel barn i Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro som antingen via radio eller TV tar del av nyhetsprogram.

Kommun	Andel som minst 3 dagar/vecka tar del av nyhetsprogram i radio eller TV			
	13 år	16 år	13- och 16-åringar	8-, 13- och 16-åringar
Jokkmokk	33 % (7)	24 % (5)	29 % (12)	19 % (12)
Ovanåker	14 % (3)	5 % (1)	10 % (4)	8 % (5)
Upplands-Bro	25 % (4)	26 % (5)	26 % (9)	21 % (12)

Anmärkning: Skillnaden mellan Jokkmokk och Ovanåker samt Upplands-Bro och Ovanåker är signifikanta för 13- och 16-åringarna tillsammantagna, men däremot inte för alla åldersgrupper tillsammantagna. Kommunskillnaderna bland enbart 13- respektive 16-åringarna är på grund av gruppstorleken inte möjliga att signifikanstesta.

Det har i det här fallet bedömts lämpligt att beakta i första hand 13- och 16-åringarnas programval, eftersom nyhetsprogrammen torde vara för svår förståelig för att fånga 8-åringarnas intresse.

Som framgått är nyhetsinhämtningen större bland barnen i den retarde rande och den expanderande enheten än bland barnen i den stagnerande. Det finns sålunda en viss möjlighet att TV och radio spelar större roll för socialisationen bland barn i samhället som förändras hastigt än för socialisationen bland barn i samhället där förändringstakten är låg. Det faktum att barnen i så liten omfattning väljer samhälls- och nyhetsprogram och i så stor omfattning lätt musik och underhållning, film och ungdomsprogram gör det svårt att uppskatta hur mycket och på vilket sätt radio och TV inverkar vid formandet av barnens politiska kulturmönster. Det är möjligt att de radio- och TV-program man tar del av fungerar som en slags flykt till en fantasivärld. Därför kan det tänkas

att programmen spelar relativt liten roll vid den politiska socialiseringen av barnen. Trots det är emellertid att massmedia är en viktig faktor vid formandet av barnens värderings- och handlingsmönster. Såväl radio som TV utnyttjas ju flitigt av dem. Det är sannolikt att de program man väljer - även om de inte direkt rör politiska spörsmål - ändå förmedlar synpunkter och åsikter som har betydelse för politiska ställningstaganden. Föreliggande data ger sålunda ingen möjlighet att besvara frågan om hur massmedia inverkar under socialisationsprocessen. Man kan emellertid säga, att fakta inte ger anledning att anta, att massmedia skulle påverka barnens politiska kultur nämnvärt olika i expandrande, retarderande och stagnerande delsamhällen.

11. STRUKTUROMVANDLINGENS DIREKTA OCH INDIREKTA INVERKAN PÅ BARNENS POLITISKA KULTUR

Vi har kunnat konstatera, att delsamhällssituationen inverkar på vissa av de värderings- och handlingsmönster som vi studerat hos barnen i Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro. Andra har däremot varit helt opåverkade av den kommunala miljön. I det förra men inte i det senare fallet har strukturomvandlingen sålunda påverkat barnens politiska åsikter och beteenden. Om vi använder Easton's termer kan vi, beträffande de inslag i barnens politiska kultur som uppvisar kommunvariation, säga, att influenserna från det politiska systemets inomsamhälleliga (här kommunala) omgivning dominerat över influenserna från dess utomsamhälleliga (här nationella) omgivning, medan motsatsen gäller beträffande de inslag i barnens kultur som inte uppvisar kommunvariation.

Den unga generationens upplevelse av de förhållanden som råder där de växer upp kan inverka direkt på deras politiska ställningstaganden och beteenden. Det är också möjligt att den belägenhet som den administrativa enheten befinner sig i har effekt på till exempel föräldrars, lärares och kamraters politiska kultur. Situationen i kommunen kan också påverka själva inflytandet från föräldrar, lärare och kamrater. Genom den inverkan som socialisationsagenterna utövar kan barnen indirekt influeras av tillståndet i delsamhället.

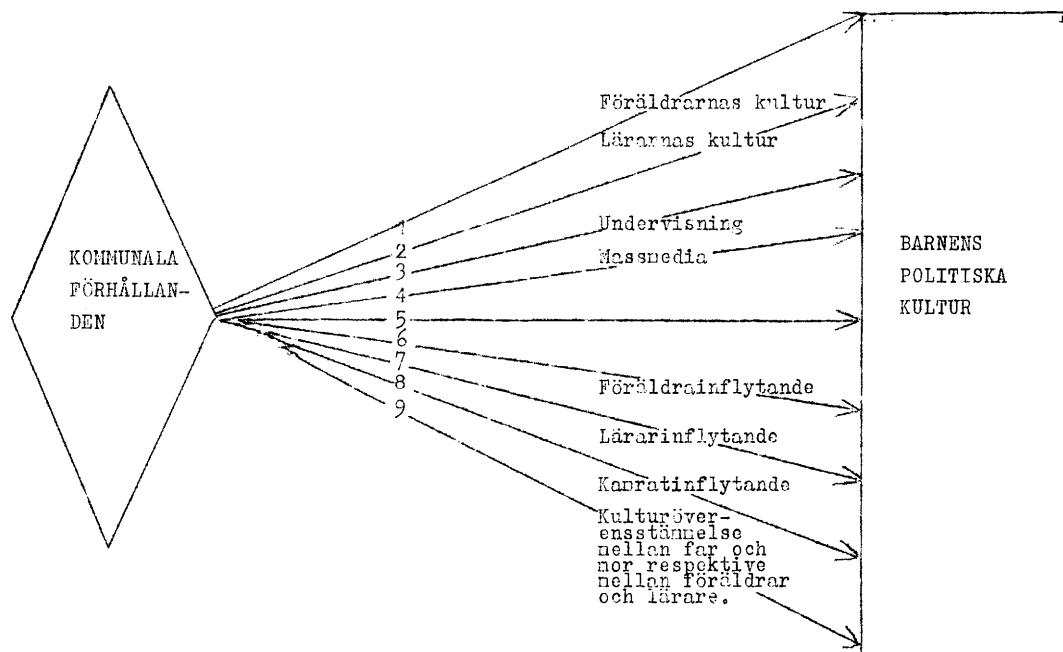
I de fall då strukturomvandlingen inte inverkar på barnens kultur kan den trots detta ha effekt på till exempel föräldrars och lärares värderings- och handlingsmönster eller inflytandet från dessa. Under sådana omständigheter förmår inte situationen i kommunen påverka barnens kultur trots att dess inverkan sålunda förstärks av andra socialisationsagenter.

De data som redovisas i kapitel 7-10 ger oss, om de relateras till varandra, möjlighet att teckna en förhållandeviis fullständig bild av sambandet mellan strukturomvandling och barns politiska socialisation både ifråga om sådana kulturinslag som påverkas och sådana som inte påverkas av förhållandena i den administrativa enheten¹⁾. De olika vägar på vilka kommun situationen kan inverka under socialisationsprocessen illustreras i figur 4²⁾.

1) Endast de åsikter och beteenden som varit möjliga att mäta på likartat sätt hos såväl barn, föräldrar som lärare skall analyseras i detta sammanhang.

2) Observera att vi här endast beaktar sådana vägar för indirekt förmedling av delsamhällssituationen som vi har mått på.

Figur 4. Olika vägar på vilka förhållandena i en kommun kan påverka barns politiska kultur.

Vi börjar med att analysera de åsikts- och handlingsmönster som strukturomvandlingen övar inflytande på. Vår första åtgärd blir att undersöka om föräldrarnas respektive lärarnas politiska kultur, undervisningens inriktning, massmedialnyttjandet eller inflytandet från föräldrar, lärare respektive kamrater uppvisar samma kommunvariation som barnens politiska kultur. Om så är fallet drar vi slutsatsen att indirekt förmedling av förhållandena i den administrativa enheten kan ha förekommit¹⁾.

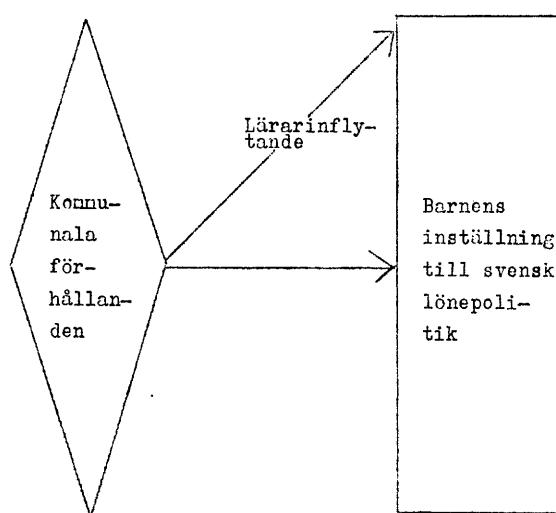
Då de i kapitel 7-9 redovisade resultaten utnyttjas på det sätt som beskrivits, erhåller vi följande socialisationsmönster för de inslag i barnens politiska kultur som influerats av delsamhällssituationen.

1) Om vi konstaterat en takteffekt på barnens kultur skall även lärarnas kultur uppvisa en takteffekt för att vi skall kunna påstå att lärarna kan ha fungerat som indirekta förmedlare av delsamhällssituationen. I de fall då inflytandet från till exempel lärarna varierar på samma sätt som barnens politiska kultur tolkas detta som ett uttryck för att någon socialisationsagent (eller några socialisationsagenter), vars politiska kultur inte mätts, i den kommun (eller de kommuner) där lärarinflytandet är störst, företräder politiska åsikter och beteenden som liknar lärarnas. (Jämför avsnitt 4.3!) Vi drar under sådana förhållanden slutsatsen att lärarna tillsammans med en eller flera icke definierade socialisationsagenter varit verksamma som indirekta förmedlare av delsamhällssituationen.

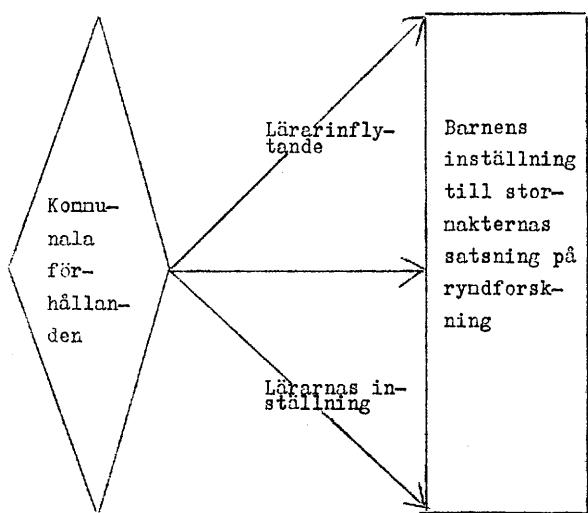
Observera att vårt material är så litet, att vi inte kan analysera det så att det blir möjligt att avgöra om några av sambanden är sken-samband. Detta innebär, att det är omöjligt att med säkerhet säga till exempel att det föreligger ett samband mellan lärares och barns åsikter i ryndfrågan. (Se figur 5!) Vi får nöja oss med att konstatera att ett sådant samband är tänkbart. Strukturomvandlingen kan nämligen samtidigt ha inverkat på barnens och lärarnas inställning så att vi fått samma effekt på de båda gruppernas åsiktsmönster utan att lärarnas inställning inverkat på barnens.

Figur 5. Socialisationsmönster gällande de inslag i barns politiska kultur som påverkas av delsamhällssituationen.

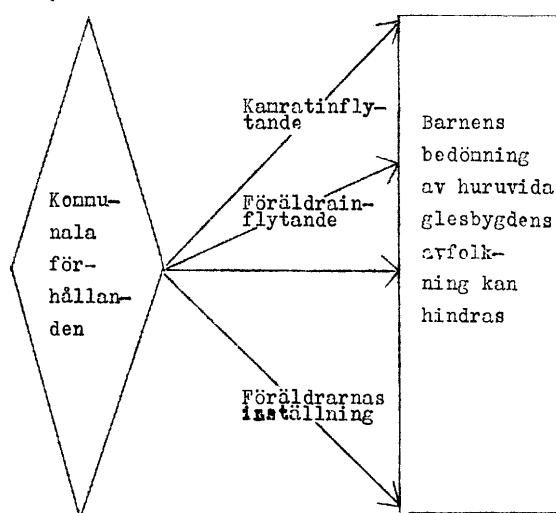
A.

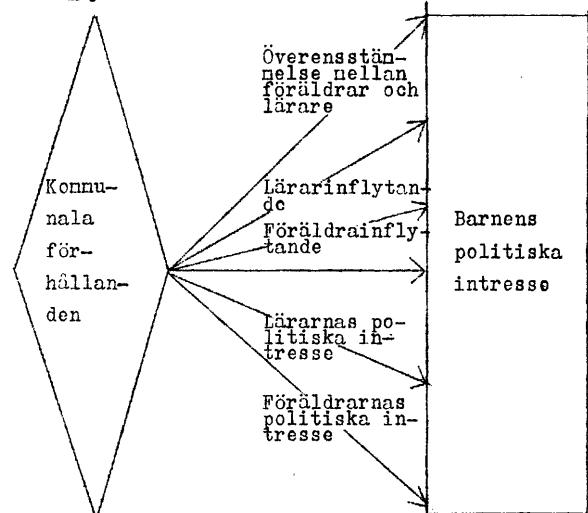
B.

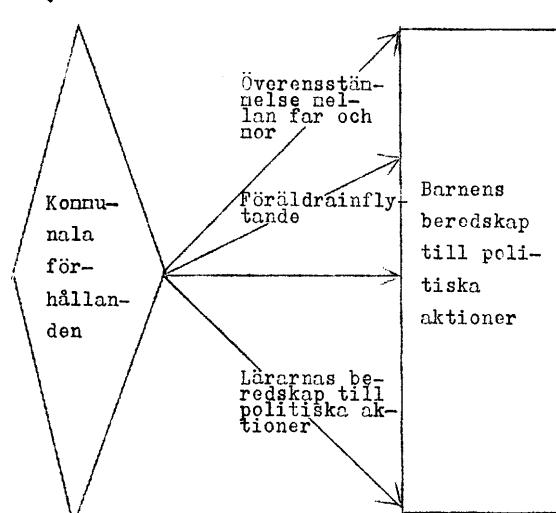
C.

D.

E.

Fullt säkra på att strukturonvandlingen inverkat enbart som direkt socialisationsagent hade vi kunnat vara om varken föräldrarnas politiska kultur, lärarnas politiska kultur, undervisningens inriktning, massmediautnyttjandet eller inflytandet från föräldrar, lärare respektive kamrater visat samma kommunvariation som barnens politiska åsikts- och beteendemönster. Av figur 5 framgår att detta inte är fallet beträffande någon av de kulturkomponenter som vi studerat. Eftersom analysen här gäller sådana inslag i barnens kultur som uppvisar struktureffekt är det ändå, beroende på att skensamband kan förekomma, inte möjligt att avgöra om delsamhällssituationen i något fall haft endast indirekt effekt på de unga. Vi drar därför försiktigvis slutsatsen, att förhållandena i den administrativa enheten påverkat alla de i figuren angivna åsikts- och beteendemönstren både direkt och indirekt.

När det gäller inställningen till svensk lönepolitik och stormakternas satsning på rymdforskning inverkar de kommunala förhållandena i Jokkmokk och Ovanåker så att det korstryck som barnen utsätts för blir mindre än i Upplands-Bro¹⁾. I den retarderande och stagnerande enheten påverkar samhällssituationen sålunda barnen indirekt genom att göra dem mer mottagliga för lärarnas åsikter. Beträffande stormakternas satsning på rymdforskning gäller, att strukturonvandlingen inverkar på lärarnas ställningstaganden på samma sätt som den påverkar barnens, samtidigt som den har effekt på lärarinflytandet. Detta gör att kommunensituationen i den frågan jämfört med i den förra får ännu större genomslagskraft på barnens politiska ställningstaganden. Konkret innebär det som nu sagts, att den kommunala miljön inverkar så att lärarna i lönefrågan vinner mest gehör hos barnen om de bor i Jokkmokk eller Ovanåker och i rymdfrågan mest gehör hos barnen om de bor i Jokkmokk. Socialisationsmönstret är i princip detsamma för de två kulturinslagen. En skillnad ligger emellertid däri, att barnen i den stagnerande administrativa enheten i lönefrågan påverkas av delsamhällssituationen på samma sätt som barnen i den retarderande kommunen, medan de i rymdfrågan påverkas på samma sätt som barnen i den expanderande kommunen.

Socialisationsmönstret bör på de här två punkterna sättas i samband med hur stora inkomster föräldrarna i de tre kommunerna har²⁾. Ett plausibelt antagande är, att den relativt fattigdomen i Jokkmokk gör barnen där

1) Att korstrycket minskar kan antingen innebära, att motsättningarna mellan skilda socialisationsagenter i realiteten blir mindre eller att barnen gör selektiva val av meddelanden och därför upplever att motsättningarna är mindre. (Jämför avsnitt 4.3 !)

2) Som framgår av tabell 11 har föräldrarna i Jokkmokk den längsta och föräldrarna i Upplands-Bro den högsta beskattningsbara inkomsten.

benägna att tycka såväl att löneskillnaderna bör minskas som att stormakternas rymdprogram bör skäras ned till förmån för internationell ekonomisk utjämning. De ekonomiska omständigheterna i Jokkmokk åstadkommer med andra ord krav på såväl nationell som internationell jämlikhet, medan de ekonomiska omständigheterna i Upplands-Bro varken ger upp till den ena eller den andra typen av krav. I Ovanåker hamnar man i ett mellanläge. Barnen i den kommunen blir nationellt men inte internationellt jämlikhetsmedvetna.

Ifråga om det politiske intresset, beredskapen till politiska aktioner samt bedömaningen av huruvida glesbygdens avfolkning kan hindras eller inte, spelar flera socialisationsagenter rollen av indirekta förmedlare av delsamhällssituationen. När det gäller tron på möjligheterna att hindra glesbygdens avfolkning utövar föräldrarna i Jokkmokk större inflytande på barnen än vad föräldrarna i Ovanåker och Upplands-Bro gör. Just i den frågan är särskilt barnens kunskap om kamraternas åsikter som kamratinflytandet större i Jokkmokk än någon annanstans¹⁾. De problem som sammanhänger med den retarderande kommunens framtid åstadkommer tydlig sammanhållning inom familje- och kamratgruppen.

I de nu diskuterade frågorna har struktuvrundlingens roll vid barnens socialisation haft samband med huruvida den kommunala miljön kännetecknas av expansion eller av retardation. Vi har kunnat konstatera att de indirekta förmedlarna av förhållandena i delsamhället spelar större roll i retardationspolen än i expansionspolen på karaktärsskalan.

När det gäller sambandet mellan politiskt intresse och aktivitetsberedskap samt direkt respektive indirekt förmedling av den kommunala situationen, varierar socialisationsmönstret däremot inte efter karaktärs- utan efter taktvariabeln. Delsamhällets indirekta inverkan på barnens politiska kultur är större i den stagnerande administrativa enheten än i de två hastigt föränderliga.

När delsamhället befinner sig i en problematisk situation ökar intresset för politik hos såväl föräldrar och lärare som barn. I alla dessa grupper ingår med andra ord fler människor som finner politiska frågor intressanta. Däremot ökar givetvis inte det politiska engagemanget hos alla föräldrar, lärare och barn. I Ovanåker, där förhållandena i kommunen gör intressenivån stabil, förekommer det därför oftare än i

---

1) Observera att data angående kamratinflytandet baseras på de intervjuade barnens åsikter, inte kamraternas.

Jokkmokk och Upplands-Bro, att barn och föräldrar samt barn och lärare är ungefär lika intresserade av politik. Det faktum att de lokala agenterna inte utövar något korstryck medför sålunda att såväl lärare som föräldrar får större inflytande på barnen¹⁾.

Delsamhället har inte lika många indirekta förmedlare till sin hjälp, när det gäller att påverka barnens beredskap att agera politiskt som när det gäller att påverka deras politiska intresse. Lärarna (men inte föräldrarna) är dock mer handlingsberedda om de bor i den retarderande och expanderande jämfört med om de bor i den stagnerande enheten. Av samma skäl som de som ovan redovisades beträffande politiskt intresse blir föräldrainflytet mindre i Jokkmokk och Upplands-Bro än i Ovanåker. I sistnämnda kommun inträffar det också oftare än i övriga att föräldrarna inbördes är ungefär lika beredda att aktivt delta i det politiska livet.

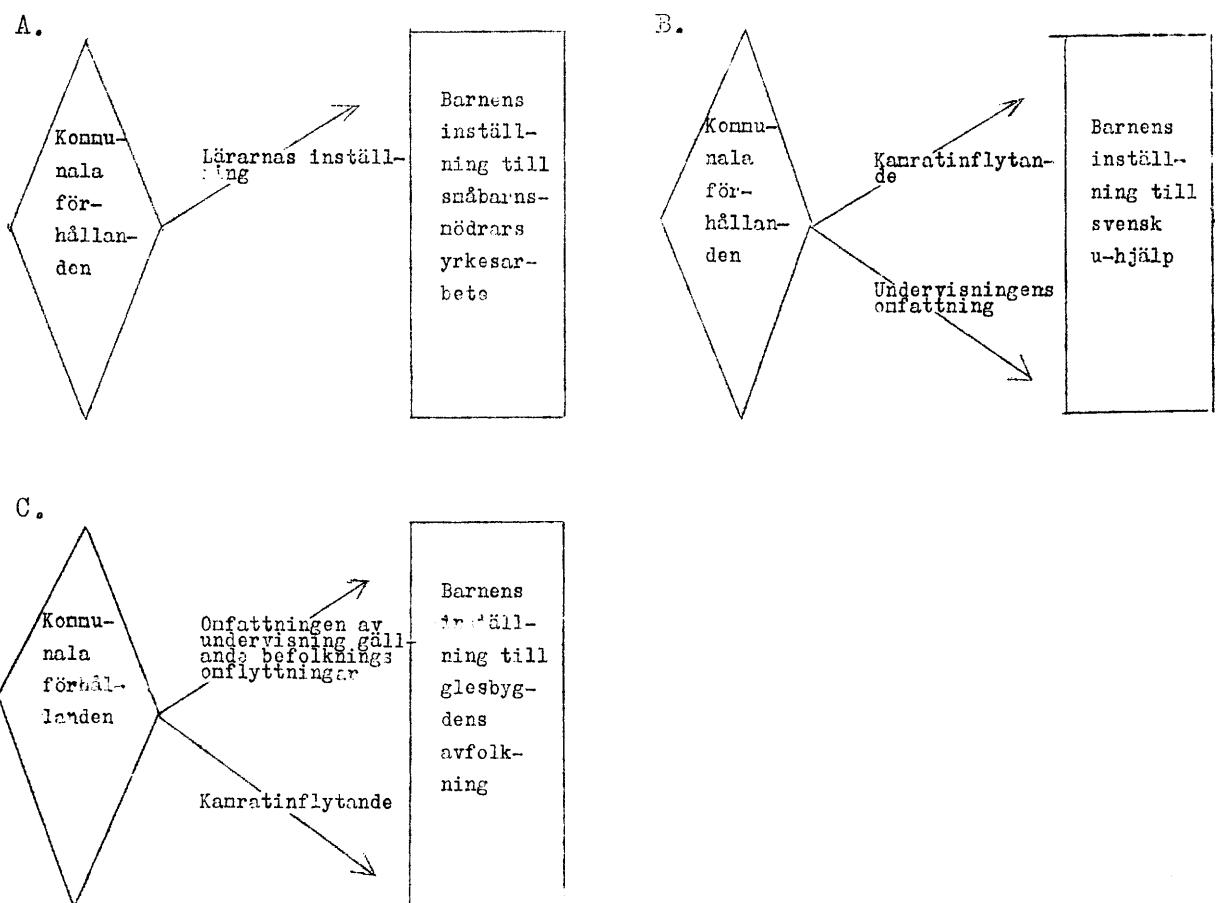
Vi går nu över till att belysa hur struktuvromvandlingen inverkar i de frågor, där den inte har någon effekt på barnens kultur. Av figur 6 framgår, att delsamhällssituationen också i dessa fall påverkar agenter, som mycket väl kunnat tänkas förmedla sina erfarenheter av förhållandena i kommunen till barnen. Lärarna i Ovanåker är till exempel i jämförelse med övriga lärare mer negativt inställda till småbarnsmödrars yrkesarbete²⁾. I samma kommun är åsiktsöverensstämelsen mellan föräldrar och lärare större och undervisningen i frågor gällande befolkningsomflyttningar mindre än någon annanstans. Undervisningen i u-hjälpsfrågor är däremot störst i den expanderande kommunen och kanratinflytet i glesbygdsfrågan störst i den retarderande kommunen. Trots dessa variationer är barnens inställning till småbarnsmödrars yrkesarbete, svensk u-hjälp och glesbygdens avfolkning densamma i Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro.

---

1) Jämför avsnitt 4.3!

2) Detta kan hänga samman med att andelen män är större bland lärarna i Ovanåker än bland lärarna i Jokkmokk och Upplands-Bro. (Jämför tabell 17!)

Figur 6. Strukturomvandlingens inverkan på tänkbara indirekta förmedlare av delsamhällssituationen i frågor där denna varit utan effekt på barnens åsiktsmönster.

Anmärkning: Att pilarna inte når fram till rektangeln avser att markera, att de indirekta förmedlarna av delsamhällssituationen inte förmår påverka barnen.

Beträffande de komponenter i barnens kultur som uppvisar struktureffekter+ gäller att även de generationsklyftor som finns bör ses mot bakgrund av den situation som råder i delsamhället¹⁾. I de frågor där åsiktsmönstret inte har samband med förhållandena i kommunen kan vi, som tidigare framgått, i u-hjälpsfrågan konstatera en klar generationsklyfta, medan motsatsen är fallet i de två övriga frågorna. Att analysera orsakerna till detta ligger utanför ramen för vad som är möjligt med utgångspunkt från den ansats och de data som vi här arbetar med. Dock skall en

1) Jämför avsnitt 7.2!

kort hypotetisk kommentar till resultatet göras.

Glesbygdsfrågan är som materialet har visat okontroversiell¹⁾. Detta torde vara orsaken till såväl att struktureffekt inte förekommer som att vi inte har några generationsmotsättningar i den frågan. När det gäller svensk u-hjälp och småbarnsmödrars yrkesarbete förhåller det sig annorlunda. Flertalet lärare är nämligen positivt inställda såväl till en ökning av Sveriges u-landsbistånd som till att småbarnsmödrar yrkesarbetar, medan motsatsen gäller beträffande flertalet föräldrar²⁾. Ändå blir resultatet av barnens socialisation i det ena fallet en uppripening av föräldrarnas uppfattning och i det andra ett klart avståndstagande från denna. Det är rimligt att sätta barnens vilja till insatseri u-länderna i samband med skolans ökade betoning av internationella problem och massmedias informationsutbud. Men varför har då inte den av skola och massmedia likaledes betonade könsröllsfrågan medfört att barnens inställning blivit annorlunda än föräldrarnas? Frågan står öppen. Min hypotes är att detta hänger samman med att de två frågorna skiljer sig när det gäller i vilken grad åsiktsmönstret ställer krav på koordinering mellan ställningstagande och handling. Den som tycker att det är lämpligt att småbarnsmödrar yrkesarbetar måste vanligen, för att kunna tas på allvar, personligen göra betydande avvikelser från traditionella livsmönster. Däremot kan man anse, att Sveriges hjälp till u-länderna skall öka utan att samtidigt känna att detta kräver att man åker ut för att delta i biståndsarbete. I frågor där åsiktsförändringar implicera beteendeförändringar skulle kulturmönstret sålunda vara svårare att förändra än i andra frågor.

Sammanfattningsvis kan sägas att strukturomvandlingen på alla punkter där den påverkat barnens politiska kultur haft såväl direkt som indirekt inverkan. Vidare att den, också i de fall då den inte spelat någon roll vid barnens socialisation, ändå påverkat någon agent som i sin tur skulle ha kunnat förmedla erfarenheterna av situationen i kommunen till barnen.

Det är svårt att finna en entydig förklaring till att subsystemmiljön influerar barnen i vissa frågor men inte i andra. Att förstå anledningen till att de studerade regimnormerna är känsliga för delsystemmiljön är dock förhållandevis lätt. Intresset för politik och beredskapen till politiska aktioner ökar därför att kommunsituationen är problematisk.

---

1) En överväldigande andel bland såväl föräldrar som lärare tycker att flyttningen från glesbygd till tätorter är olycklig. (Jämför tabell 20 och 39!)

2) Jämför tabell 25, 26 och 39

Tron på möjligheterna att hindra urbaniseringsprocessen påverkas av att avflyttningen i Jokkmokk hotar kommunens fortsatta existens. Det är betydligt svårare att finna någon orsak till att inställningen till svensk u-hjälp och småbarnsmödrars yrkesarbete är densamma i Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro, medan åsikterna i lönefrågan och rymdfrågan varierar mellan kommunerna¹⁾. En tänkbar förklaring till att delsamhällssituationen har betydelse för barnens åsikter i löne- och rymdfrågorna men inte för deras inställning till småbarnsmödrars yrkesarbete kan vara, att de två första frågorna är av företrädesvis ekonomisk natur medan den sista är av företrädesvis kulturell natur. Eftersom strukturomvandlingen i så hög grad berör kommunernas ekonomiska situation kan det vara så att delsamhällssituationen lättare påverkar barnens ställningstaganden i ekonomiska än i andra frågor. Det nu förda resonemanget ger emellertid ingen förklaring till, att de unga i Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro har samma åsikter, när det gäller Sveriges hjälp till u-länderna, medan deras åsikter skiljer sig, när det gäller stormakternas satsning på rymdforskning och svensk lönepolitik. Här kan vi inte komma längre än till ett konstaterande av att de socialisationsagenter som företräder "riksinställningen" jämfört med dem som företräder "kommuninställningen" utövar större inflytande på barnen i u-hjälpsfrågan, medan förhållandet är det motsatta i löne- och rymdfrågorna. Orsaken till detta kan vara, att massmedia och särskilt TV i u-hjälpsfrågan i motsats till ide övriga frågorna spelar en avgörande roll för barnens ståndpunktstaganden. För att kunna göra en bättre underbyggd bedömning av huruvida detta verkligen är fallet krävs emellertid ytterligare undersökningar.

---

1) Att inställningen till glesbygdens avfolkning inte påverkas av delsamhällssituationen har som tidigare framgått sannolikt sin grund i att frågan är okontroversiell.

12 AVSLUTNING

Föreliggande undersökning har visat, att det finns samband mellan struktuvromvandling och politisk socialisation. Endast när det gäller svensk u-hjälp och glesbygdens avfolkning har delsamhällssituationen lämnat värderingsmönstret hos såväl barn som föräldrar och lärare opåverkat. Sambanden mellan å ena sidan delsamhällets förändringstakt och å den andra politiskt intresse och aktivitetsberedskap är klara och otvetydiga. När en administrativ enhet expanderar eller retarderar ökar det politiska intresset hos barn, föräldrar och lärare. Lärarna och barnen blir också mer beredda till aktivt politiskt arbete.

Struktuvromvandlingens inverkan på medborgarnas ställningstaganden i konkreta politiska frågor är mindre entydig. Det förekommer nämligen, att förhållandena i den administrativa enheten påverkar åsikterna bland lärarna eller föräldrarna på ett sätt och åsikterna bland barnen på ett annat. Därtill kommer att kommundelns situationen har betydligt större effekt på lärarnas och barnens politiska kultur än vad den har på föräldrarnas.

För att vår kunskap angående politisk socialisation (eller angående vilken statsvetenskaplig problemställning som helst) skall bli kumulativ krävs, att de resultat som framkommer vid empiriska undersökningar relateras dels till varandra, dels till en adekvat politisk teori. Detta är speciellt viktigt, när det empiriska materialet som här är förhållandevis begränsat.

Som framgått har Easton's systemteori i sina huvuddrag bedömts vara en lämplig utgångspunkt för studiet av samband mellan å ena sidan struktuvromvandling och å den andra politisk kultur och socialisation¹⁾. Vissa detaljresonemang i denna teori av betydelse för tolkningen av struktuvromvandlingsprocessens förlopp har dock ansetts vara mer tvivelaktiga. Sedan dessa resonemang modifierats har struktuvromvandlingen kommit att betraktas som en konsekvens av de beslut som fattas såväl av politiker som av till exempel företagsledare²⁾. Politikerna har dock tillskrivits det slutliga ansvaret också för det faktum att det privata näringslivets representanter får utöva inflytande under omvandlingsprocessen³⁾.

Av kapitel två framgår att undersökningar angående politisk socialisation vanligen förankrats antingen i en systemteori eller i en allokativ

1) Se avsnitt 3.1!

2) Se avsnitt 3.3!

3) Se avsnitt 3.4!

teori. Diskrepansen mellan dessa analysinriktningar minskar, då "systems persistence" elementet i systemteorin i enlighet med vad som sägs i avsnitt 3.2 nedtonas kraftigt. Kvar står emellertid det faktum, att systemansatson jämfört med den alllokativa ansatsen har den avgörande förtjänsten, att den riktar uppmärksamheten på sambandet mellan å ena sidan samhällskaraktärstika, till exempel in- och utflyttning, och å den andra företeelser som politisk kultur och socialisation. Att systemteorin varit en fruktbar utgångspunkt vid föreliggande undersöning följer redan av det faktum att vi kunnat konstatera samband mellan delsamhällssituation och politisk kultur. Därtill kommer, som framgår nedan, att de antaganden som tidigare forskning ger anledning att uppställa, i vissa fall kan nyanseras, när socialisationsmönstret systematiskt relateras till delsamhällets förändringstakt och förändringskaraktär.

Analysen av barnens politiska socialisation visar, att delsamhällssituationen, när den har betydelse för de ungas åsikts- och handlingsmönster, inverkar såväl direkt som indirekt. Beträffande alla de kulturinslag som uppvisar struktureffekt gäller, att kommunsituationen påverkar förkomsten av konstryck, vilket medför att inflytandet från antingen lärare, föräldrar eller kamrater blir olika stort i olika kommuner. På flertalet punkter påverkar förhållandena i kommunen inte bara barnens utan också lärarnas och/eller föräldrarnas ställningstaganden. Detta medför att erfarenheterna av kommunsituationen indirekt förmedlas till barnen genom det inflytande som lärare och/eller föräldrar utövar. Däremot tyder våra uppgifter angående skilda samhällsfrågors betoning i undervisningen och massmediautnyttjande knappast på att dessa faktorer bidrar till att åstadkomma de kulturolikheter som finns mellan barnen i de tre kommunerna. Massmedia brukas nämligen på ungefär samma sätt i den expanderande, retarderande och stagnerande administratiiv enheten. De stora kommunvariationer, som faktiskt förekommer, när det gäller undervisningens inriktning, är inte heller sådant att de förklarar varför barnen i Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro uppvisar skilda politiska åsikter och beteenden.

De forskare som hävdar att föräldrarna i jämförelse med andra personer i barnets omgivning spelar en viktigare roll för de ungas åsikts- och beteendemönster får sina ståndpunkter ytterligare underbyggda. Våra data visar nämligen, att föräldrarna har långt större inflytande på barnens kultur än vad lärare och kamrater har. Också påståendet att föräldrainflytandet är lika stort när det gäller politisk aktivitet bekräftas. Det är emellertid viktigt att notera, att samhällets karaktär av expansion, retardation respektive stagnation har avsevärd

inverkan både på föräldrainflytandet mera generellt och på föräldrarnas inflytande just ifråga om politisk aktivitet.

Med tidigare forskning som utgångspunkt kan man göra antagandet att generationsklyftorna blir större då samhället blir mer differentierat och vidare att dessa klyftor överallt i den industrialiserade västvärlden är stora¹⁾. Våra resultat ger inget stöd för dessa hypoteser. Det faktum att generationsklyftorna är mindre i Jokkmokk än i Ovanåker och Upplands-Bro bör ses som ett resultat av den högt uppdrivna retardationstakten i Jokkmokk, inte som ett resultat av de skillnader som finns mellan delsamhällena ifråga om differentieringsgrad. De intervjuade i Jokkmokk skiljer sig nämligen varken ifråga om näringsgrenstillsättning, social sammansättning, utbildning eller inkomst nämnvärt från dem som intervjuats i Ovanåker. Inte heller kan vi påstå att generationsklyftorna är stora i de tre svenska kommuner som studerats. Det är endast i u-hjälpsfrågan som barnens åsikter avviker markant från föräldrarnas. Kulturolikheterna mellan lärare och föräldrar är fler än kulturolikheterna mellan barn och föräldrar. Det är sålunda minst lika rimligt att tala om utbildningsklyftor ifråga om politiska åsikts- och handlingsmönster som att tala om generationsklyftor.

De resultat som redovisats i föreliggande avhandling hänför sig till tre kommuner som alla kan sägas vara förhållandevis differentierade. Våra resultat visar, att det, för denna typ av delsamhället, är rimligt att relatera såväl föräldrainflytandets som generationsklyftornas storlek till kommunsituationens karaktär av retardation respektive expansion. Vi kan således uppställa hypotesen, att samhällsproblem, som är sådana att de resulterar i retardation, leder till ökad sammanhållning såväl mellan föräldragenerationen och den unga generationen som mellan barnen och föräldrarna inom samma familj.

---

1) Se avsnitt 4.3!

13. SUMMARY

The present investigation is part of a project entitled "Structural Transformation and Political Decision-Making". The project, which has received support from the Swedish Council for Social Science Research, is being carried out at the Department of Political Science at the University of Umeå.

How do people acquire political values; and why do citizens of some societies differ from those of others with respect to interest in politics, knowledge of politics as well as political participation? Questions like these are central to the study of political culture. A relationship obviously exists between political culture defined as patterns of political values and actions and certain characteristics of the society. The societal situation also has a sizable impact on the political socialization, i.e. the process whereby the individual acquires a pattern of values and actions.

In the last few decades economic development and technical innovations have led to rapid and important structural transformations almost everywhere. In some areas this has meant a strong expansion with accelerated urbanization. In other areas, however, the consequence has been a strong regress manifesting itself in widespread emigration and unemployment. Here the concept of structural transformation denotes changes in the economic structure implying or leading to such phenomena as large-scale production, urbanization and increased demands for social services as well as centralization of the administrative structure. It is reasonable to assume that these structural transformations have caused changes in the citizens' political culture. These cultural changes are likely to differ, at least in certain respects, owing to the character of the structural transformation.

In this study attention has been paid to the following questions:

1. How does the structural transformation affect
  - a) children's political culture
  - b) parents' political culture
  - c) differences between children and parents with respect to political culture
  - d) teachers' political culture

2. How does the structural transformation affect the influence exerted upon children by the following agents of socialization:
- parents
  - playmates
  - teachers
  - teaching
  - massmedia

The analysis is based on empirical data collected in three Swedish communes of equal population and approximately equal density, namely Jokkmokk (regressing), Ovanåker (static) and Upplands-Bro (expanding). 20 % of the children in every 1st, 6th and 9th grade in the communes mentioned above were randomly selected. These children (N=190) and their teachers (N=75) were interviewed and so were the children's parents (N=365).

The general structural transformation can affect the communal situation in two ways. Its impact can be related either to the character of the transformation - expansion or regression - or to the rate of the transformation. The communes included in this study are viewed as points of measurement on these two variables, i.e. the rate and the character of change. As regards the rate of change Jokkmokk and Upplands-Bro belong to the same category as both undergo rapid change, while Ovanåker falls within another category characterized by a low rate of change. As to the character of change the communes are placed in the following order on a scale set from strong expansion to strong regression, Upplands-Bro, Ovanåker and Jokkmokk. The relationships between political culture and political socialization on the one hand and the rate and the character of the transformation on the other are analysed by comparing one commune with the other.

The situation of the sub-society may have a direct impact on the political views children come to embrace and on their political behaviour. Young people may also be indirectly influenced. This is the case when the socialization agents for example parents, teachers, playmates or others are influenced by the position in which the commune finds itself. Finally, there may be no influence at all, even though the situation affects the political culture of the socialization agents.

The following components of the political culture are taken into account:

- interest in politics
- political activity (adults only)
- readiness to take an active part in politics
- knowledge of politics (children only)
- the attitude towards the migration from the rural areas

- f) the appraisement of the possibilities to put an end to the migration from rural areas
- g) wishes concerning the place of residence
- h) the attitude with respect to "working mothers"
- i) the attitude towards the Swedish foreign aid programs
- j) the attitude towards existing wage differences
- k) the attitude towards the big powers' space exploration programs

These particular indicators have been chosen for the following reasons. We are interested in how children aged 8, 13 and 16 respectively and their parents and teachers acquire a political culture. One of our purposes is to find out whether the impact of structural change on children is mediated by such agents of socialization as parents and teachers. Consequently we have to search for similarities and dissimilarities between the children and their parents and teachers with respect to the patterns of values and actions. This is made possible only by asking similar questions to those interviewed, whether they are children, parents or teachers. The questions must therefore be simple enough for the children to grasp them. At the same time they must not seem too trivial to the adults. The indicators chosen have been deemed appropriate from these points of view.

The systems theory developed by David Easton, serves, although slightly modified, as a theoretical point of reference. Easton clarifies his theoretical concepts and generalizations by way of pointing to historical situations which substantiate his theory. These examples are usually chosen from the history of Western nation-states, such as the USA and France. The empirical references of the concepts are often only hinted at and, therefore, difficult to interpret. The application of the Eastonian systems theory to administrative units (communes) in the Swedish political system, which operates within a "mixed" economy, is thus rendered difficult, because our clues as to how to operationalize the concepts are based on Easton's interpretation of how the Capitalist Nation-State actually functions. This is one of the reasons why we dwell on the empirical applicability of the systems theory and also modify it before accepting it as a suitable point of reference for this study. The following issues are discussed in this context: a) systems persistence as the central problem b) the boundaries of the political system in relation to other analytically defined systems, particularly the economic system c) political variables as dependent variables d) the applicability of the systems theory on a territorially delimited subnational system.

The empirical data indicate that political socialization is related to the structural transformation. In two cases only, i.e. Swedish foreign aid and migration from the rural areas, does the subsocietal situation leave children and parents as well as teachers unaffected. The relationships between the rate of change in the subsociety on the one hand and the political interest and the readiness to take an active part in politics on the other are clear and unambiguous. When the administrative unit undergoes expansion or regression, children, parents and teachers get more interested in politics. The children and their teachers also feel more inclined to take an active part in politics.

The structural transformation also influences the attitudes towards specific political issues. In some cases, however, the situation in the administrative unit affects the parents' and the teachers' views in one way and those of the children in another way. Moreover, the communal situation has a much greater impact on the teachers' and children's political culture than on that of the parents.

From the analysis of the children's political socialization we conclude that the subsocietal situation, when of importance for the patterns of values and actions prevalent among the youth, has a direct as well as an indirect impact. The influence exerted by teachers, parents and playmates is of different magnitudes in different communes, which indicates that the communal situation affects the incidence of cross-pressure. Indeed, this goes for all the cultural components which are subject to a structural effect. On many occasions, the subsocietal situation is found to affect not only the children's attitudes but also those of the teachers and parents. This means that the experiences of the communal situation are mediated to the children by way of the influence, which parents and teachers wield over them.

Mass media exposure is on a roughly similar level in the expanding, the regressing and the static administrative unit. Approximately 70 % of the children in the respective communes watch TV on at least three days, out of seven. The majority of the children in every commune reports that they choose radio- as well as TV-programs. In other words, they watch or listen in on what they consider interesting. This turns out to be light music and entertainment, movies and programs for children and young people. Programs devoted to social issues are watched or listened in on by no more than one child out of ten. The choice of radio- and TV-programs is fairly uniform. Only in one case, news broadcasts, are there any dissimilarities between the children from the different administrative units. In Jokkmokk and Upplands-Bro children consume more

news programs than is the case in Ovanåker. On the whole, however, only few children pay attention to news programs.

Since the children choose news programs and the like to such a small extent and light music, entertainment, movies and youth programs to such a great extent, it is difficult to assess how much and in what way radio and TV affect the formation of their political culture. The programs they choose may be assumed to play a minor role for the children's political socialization. It is, however, more likely that mass media are an important factor in influencing the children's political culture. Radio and TV are after all frequently used media among the children. It is probable that the programs chosen do mediate views and opinions of importance for the children's political attitudes, even though they do not relate directly to political issues. Thus the present data do not allow us to determine how mass media affect the process of socialization. It can, however, be stated that there is no support for the contention that children are affected by mass media in a markedly different way depending on whether they live in an expanding, a static or a regressing commune.

It would seem that the teachers emphasize those particular social phenomena that shed light on the problems grappled with in the commune, where they teach. In Ovanåker, which faces comparatively few problems, the teachers do not pay much attention to social issues. On the other hand, wages and migration are emphasized in the expanding as well as in the regressing commune. Questions relating to the distribution and equalization of wealth among nations, such as foreign aid and space exploration, become peripheral from the point of view of the regressing commune. These questions are, however, being debated in the expanding subsociety, where the interest is being focused on the next stage of the process of structural transformation. The issues of international transformation are concrete reality in this commune. However, our data on the emphasis given to certain social problems in the teaching hardly lend themselves to the interpretation that this factor is important for the cultural dissimilarities between the children of different communes.

Those political scientists who claim that parents play the comparatively most important role for the attitudinal and behavioural patterns of the youth, find their points of views further confirmed here. Our results do show that parents have a far greater influence on their children's political culture than teachers and playmates. The contention that parental influence is particularly strong on political activity is also verified. It is, however, important to note that the character

of society in terms of expansion and regression has a considerable impact on parental influence in general as well as on parental influence in the specific case of political activity.

With the previous research as a point of reference it may be assumed that the generational gap grows wider the more differentiated the society becomes and furthermore that the generational gap is big everywhere in the industrialized Western world. Our data do not give any support to these hypotheses. The generational gap is less wide in Jokkmokk than in Ovanåker and Upplands-Bro. This should, however, be regarded as a consequence of the accelerated regression in Jokkmokk and not as a result of the differences in the degree of differentiation between the communes. The fact is that there are no differences whatsoever between the Jokkmokk population and that of Ovanåker with respect to occupational activity, social composition, educational level and income. Nor can we claim that the generational gap is big in the communes included in this study. Only in one case, foreign aid, do the children differ markedly from their parents. The cultural dissimilarities between teachers and parents are more numerous than those between parents and children. We are thus equally justified in talking about an educational gap as in speaking of a generational gap.

The results related in this study pertain to three communes, which can be considered fairly differentiated. Our results tell us that it is appropriate, at least with these kinds of subsocieties, to relate the strength of parental influence as well as that of the generational gap to the character of the commune in terms of expansion or regression. We can thus hypothesize that social problems which give rise to regression bring about an increasing amount of cohesion between the parental generation and the young generation as well as between children and parents of the same family.

Bilaga 1. Medelbefolknings- och medelmigrationsförändring 1962-1968
avseende kommuner med 25-50.000 invånare och 71 % - 100 %
av befolkningen boende i tätort.

Kommun	Medelbefolkningsförändring 1962-1968 i procent av befolkningstalet 1968	Medelförändring ifråga om migration 1962-1968 i procent av befolkningstalet 1968
	+ 9 %	
	+ 8 %	
Jakobsberg	+ 7 %	+ 5 %
	+ 6 %	
Täby	+ 5 %	+ 3 %
Sollentuna	+ 4 %	+ 3 %
Lidinjö	+ 3 %	+ 2 %
	+ 2 %	
Karlshamn		+ 1 %
Karlskoga	+ 1 %	+ 0 %
Landskrona		+ 0 %
Piteå		+ 0 %
Avesta	+ 0 %	- 1 %
Gällivare	- 1 %	- 2 %
Härnösand		- 1 %
	- 2 %	
	- 3 %	
	- 4 %	
	- 5 %	
	- 6 %	
	- 7 %	
	- 8 %	
	- 9 %	

Bilaga 2. Medelbefolknings- och medelmigrationsförändring 1962-1968 avseende kommuner med 10-25.000 invånare och 71 % - 100 % av befolkningen boende i tätort.

Kommun	Medelbefolkningsförändring 1962-1968 i procent av befolkningstalet 1968	Medelförändring ifråga om migration 1962-1968 i procent av befolkningstalet 1968
Bollmora	+ 9 %	+ 8 %
	+ 8 %	
	+ 7 %	
	+ 6 %	
Upplands-Väsbyp	+ 5 %	+ 4 %
Lomma	+ 4 %	+ 3 %
Oxelösund Partille	+ 3 %	+ 1 % + 2 %
	+ 2 %	
Hallsberg		± 0 %
Olofström	+ 1 %	± 0 %
Tranås		± 0 %
Degerfors		- 1 %
Fagersta		- 1 %
Kumla		± 0 %
Oskarshamn		± 0 %
Skoghall	± 0 %	- 1 %
Skutskär		± 0 %
Visby		- 1 %
Hedemora		- 2 %
Hällefors	- 1 %	- 1 %
Surahammar		- 1 %
	- 2 %	
	- 3 %	
	- 4 %	
	- 5 %	
	- 6 %	
	- 7 %	
	- 8 %	
	- 9 %	

Bilaga 3. Medelbefolknings- och medelmigrationsförändring 1962-1968
avseende kommuner med 0 - 10.000 invånare och 71 % - 100 %
av befolkningen boende i tätort.

Kommun	Medelbefolkningsförändring 1962-1968 i procent av befolkningstalet 1968	Medelförändring ifråga om migration 1962-1968 i procent av befolkningstalet 1968
	+ 9 %	
	+ 8 %	
	+ 7 %	
	+ 6 %	
	+ 5 %	
	+ 4 %	
Perstorp	+ 3 %	+ 1 %
Vaxholm Öckerö	+ 2 %	+ 1 % + 1 %
Laxå Sölvesborg	+ 1 %	± 0 % ± 0 %
	± 0 %	
Munkfors	- 1 %	- 1 %
	- 2 %	
	- 3 %	
Kopparberg	- 4 %	- 3 %
	- 5 %	
	- 6 %	
	- 7 %	
	- 8 %	
	- 9 %	

Bilaga 4. Medelbefolknings- och medelmigrationsförändring 1962-1968 avseende kommuner med 0 - 10.000 invånare och 31 % - 70 % av befolkningen boende i tätort.

Kommun	Medelbefolkningsförändring 1962-1968 i procent av befolkningstalat 1968	Medelförändring ifråga om migration 1962-1968 i procent av befolkningstalat 1968
	+ 9 %	
	+ 8 %	
	+ 7 %	
Upplands-Bro	+ 6 %	+ 4 %
	+ 5 %	
	+ 4 %	
	+ 3 %	
	+ 2 %	
Tjörn Gnosjö	+ 1 %	+ 1 % ± 0 %
Ovanåker Höör Vårgårda Älvby	- 0 %	- 1 % ± 0 % ± 0 % - 1 %
Aneby Häparanda Nora Rättvik Strömstad Ödeshög Östhammar	- 1 %	- 1 % - 2 % - 1 % - 1 % - 1 % - 1 % - 1 %
Årjeplog Arvidsjaur Högsby Nordmaling Skinnskatteberg Storfors Vilhelmina Övertorneå	- 2 %	- 3 % - 3 % - 1 % - 2 % - 2 % - 2 % - 1 % - 3 %
Sorsele Vindeln	- 3 %	- 4 % - 3 %
Överkalix	- 4 %	- 4 %
Jokkmokk	- 5 %	- 6 %
	- 6 %	
	- 7 %	
	- 8 %	
	- 9 %	

Bilaga 5. Intervjuformulär för 13- och 16-åringar.

Intervjuformulär - 13- och 16-åringar

1. Barnet: .....
namn .....
adress .....

.....
telefon

2. Modern: .....
yrke .....
namn .....

.....
adress .....
telefon

3. Fadern: .....
yrke .....
namn .....

.....
adress .....
telefon

4. Annan vårdare: .....
yrke .....
namn .....

.....
adress .....
telefon

5. Läraren i samhällskunskap: .....
undervisningsperiod .....
namn .....

.....
adress .....
telefon

6. Läraren i historia: .....
undervisningsperiod .....
namn .....

.....
adress .....
telefon

7. Läraren i svenska: .....
undervisningsperiod namn
 .....
adress telefon

---

8. Läraren i geografi: .....
undervisningsperiod namn
 .....
adress telefon

---

9. Läraren i kristendom: .....
undervisningsperiod namn
 .....
adress telefon

---

10. Läraren i .....: .....
undervisningsperiod namn
 .....
adress telefon

---

11. Läraren i .....: .....
undervisningsperiod namn
 .....
adress telefon

---

12. Läraren i .....: .....
undervisningsperiod namn
 .....
adress telefon

---

1. Är Du på Din fritid oftare tillsammans med en enda kamrat eller med flera samtidigt?

Jag umgås oftare med enda kamrat än med flera samtidigt

Jag umgås oftare med flera kamrater samtidigt än med en enda

Annat svar Ange vilket! .....

---

2. Vilka TV-program brukar Du se på?

.....

---

3. Ungefär hur många kvällar per vecka brukar Du titta på TV?

.....

---

4. När Du någon kväll ser på TV brukar Du då se praktiskt taget alla program som visas den kvällen eller bara något enda som Du tycker verkar intressant och roligt?

Praktiskt taget alla program

Endast de program som verkar vara intressanta och roliga

Annat svar Ange vilket! .....

---

5. Vilka radioprogram brukar Du lyssna till?

.....

---

6. Ungefär hur många kvällar per vecka brukar Du lyssna på radio?

.....

---

7. När Du någon kväll lyssnar på radio brukar Du då höra praktiskt taget alla program eller bara något enda som Du tycker verkar intressant och roligt?

Praktiskt taget alla program

Endast de program som verkar vara intressanta och roliga

Annat svar Ange vilket! .....

8. Har Du någon gång läst någon bok eller några böcker som Du tyckte var bra?

Ja

Nej

Annat svar

Ange vilket! .....

Om ja

Kan Du tala om vad boken eller böckerna hette och varför Du tyckte att den/de var bra?

.....

9. Läser Du någon tidning eller några tidningar som Du tycker är bra?

Ja

Nej

Annat svar

Ange vilket! .....

Om ja

Kan Du tala om vad tidningarna heter och varför Du tycker att de är bra?

.....

10. Anser Du att löneskillnaderna är för stora i dagens svenska samhälle?

Ja

Nej

Annat svar

Ange vilket! .....

11. Vad tror Du att Din bästa kamrat /Dina bästa kamrater/ tycker om den saken?

Han /Hon,De/ tycker som jag

Han /Hon,De/ tycker inte som jag

Vet ej

Annat svar

Ange vilket! .....

12. Tycker Du att en mamma som har barn som inte börjat skolan skall stanna hemma och sköta barnen även om hon vill yrkesarbeta och kan ordna så att någon annan passar barnen?

Ja

Nej

Annat svar

Ange vilket! .....

13. Varför tycker Du /tycker Du inte/ det?

.....

---

14. Vad tror Du att Din bästa kamrat /Dina bästa kamrater/ tycker om den saken?

Han /Hon,De/ tycker som jag

Han /Hon,De/ tycker inte som jag

Vet ej

Annat svar Ange vilket! .....

---

15. Tycker Du att Sverige gör för lite för U-länderna?

Ja

nej

Annat svar Ange vilket! .....

---

16. Vad tycker Din bästa kamrat /Dina bästa kamrater/ om saken?

Han /Hon,De/ tycker som jag

Han /Hon,De/ tycker inte som jag

Vet ej

Annat svar Ange vilket! .....

---

17. Var vill Du helst bo när Du blir vuxen, på landet, i ett mindre samhälle, i en liten stad eller i en stor stad?

På landet

I ett mindre samhälle

I en liten stad

I en stor stad

Vet ej

Annat svar Ange vilket! .....

---

18. Var tror Du att Du kommer att bosätta Dig när Du blir vuxen?

På landet

I ett mindre samhälle

I en liten stad

I en stor stad

Vet ej

Annat svar Ange vilket! .....

19. Var tror Du att Din bästa kamrat /Dina bästa kamrater/ helst vill bosätta sig när han /hon, de/ blir vuxen /vuxna/?

På landet

I ett mindre samhälle

I en liten stad

I en stor stad

Vet ej

Annat svar

Ange vilket! .....

20. Tycker Du att den pågående flyttningen från glesbygd till mindre tätorter och större städer är bra eller tycker Du inte det?

Den är bra

Den är inte bra

Om ej bra

Anser Du att det är möjligt att hindra flyttningen eller ej?

Den är möjlig att hindra

Den är omöjlig att hindra

Om bra

Anser Du att flyttningen går lagom fort eller att den bör gå längsammare eller fortare?

Den bör gå fortare

Den går lagom fort

Den bör gå längsammare

21. Tycker Din bästa kamrat /Dina bästa kamrater/ att den pågående flyttningen från glesbygd till tätorter och större städer är bra eller tycker han /hon, de/ inte det?

Han /Hon, De/ tycker den är bra

Han /Hon, De/ tycker inte den är bra

Vet ej

Annat svar

Ange vilket! .....

Tror han /hon, de/ att det är möjligt att hindra flyttningen?

Han /Hon, De/ tror det är möjligt

Han /Hon, De/ tror ej det är möjligt

Vet ej

Annat svar

Ange vilket! .....

Om bra

Anser Han /Hon,De/ att flyttningen går lagom fort eller att den bör gå långsammare eller fortare?

Han /Hon,De/ anser att den bör gå fortare

Han /Hon,De/ anser att den går lagom fort

Han /Hon,De/ anser att den bör gå långsammare

Vet ej

Annat svar Ange vilket! .....

22. Anser Du att det är klokt att satsa så mycket på rymdforskning som man gör i USA och Sovjetunionen?

Ja

Nej

Annat svar Ange vilket! .....

Kommentar: .....

23. Vad tycker Din bästa kamrat /Dina bästa kamrater/ om den saken?

Han /Hon,De/ tycker som jag

Han /Hon,De/ tycker inte som jag

Vet ej

Annat svar Ange vilket! .....

24. Tänker Du på något sätt, tex. genom att arbeta i ett politiskt parti, demonstrera, hålla tal, skriva böcker och artiklar m.m. försöka få dem som beslutar om

Välj det alternativ som barnet visat mest intresse för

A) rymdforskning,
att ge mindre pengar till att skicka människor ut i rymden och mera till annat?

B) löner,
att ge ungefär lika höga löner till alla

C) möjligheterna för kvinnor att yrkesarbeta,
att bygga fler barndaghem m.m.?

D) hjälpen till u-länderna,
att ge mer pengar till u-länderna?

E) glesbygdens avfolkning,
att göra det möjligt för människor att få arbete där de vill bo?

F) .....

Ja

Nej

Annat svar Ange vilket! .....

Om ja Vad tänker Du då göra? .....

25. Tror Du att Din bästa kamrat /Dina bästa kamrater/ tänker göra ungefär som Du?

Ja

Nej

Vet ej

Annat svar

Ange vilket! .....

Om nej

Hur tror Du att han /hon,de/ tänker göra?

.....

---

26. Är Du intresserad av politik?

Ja

Nej

Annat svar

Ange vilket! .....

Om ja

Skulle Du vilja säga att Du har mycket stort, ganska stort eller relativt ringa intresse för politik?

Mycket stort intresse

Ganska stort intresse

Relativt ringa intresse

Annat svar Ange vilket! .....

27. Är Din bästa kamrat /Dina bästa kamrater/ intresserad/e/ av politik?

Ja

Nej

Annat svar

Ange vilket! .....

Om ja

Skulle Du vilja säga att han /hon,den,de/ har mycket stort, ganska stort eller relativt ringa intresse för politik?

Mycket stort intresse

Ganska stort intresse

Relativt ringa intresse

Annat svar Ange vilket! .....

28. Kan Du säga vilka partier vi har i Sverige?

.....

Om eleven ej vet detta, tala då om vilka de är!

29. Tycker Du att något av partierna är bättre än de andra?

Ja

Nej

Annat svar Ange vilket! .....

Om ja

Vilket då? .....

30. Kan Du säga vad Sveriges statsminister heter?

.....

Bilaga 6. Enkätformulär för mamma och pappa.

KONFIDENTIELLT

Enkätformulär - mamma och pappa

(Sätt kryss i tillämplig ruta!)

1. Namn: .....

---

2. Ålder: .....

---

3. Utbildning: Folkskola
Realskola
Folkhögskola
Gymnasium
Yrkesskola
Annan skola Ange vilken! .....

---

4. Hur lång tid har Ni bott i den kommun där Ni nu bor?

Mer än 6 år

Mindre än 6 år

Om mindre än 6 år

Var bodde Ni tidigare? A: ..... Ange så noggrant som möjligt

B: ..... Ange så noggrant som möjligt

5. Anser Ni att löneskillnaderna är för stora i dagens svenska samhälle?

Ja

Nej

Vet ej

Kommentar: .....

---

6. Tycker Ni att en kvinna som har barn som inte börjat skolan skall stanna hemma och sköta barnen även om hon vill yrkesarbeta och kan ordna så att någon annan passar barnen?

Ja

Nej

Anmat svar Ange vilket! .....

7. Tycker Ni att Sverige gör för lite för u-länderna?

- Ja
 Nej
 Vet ej

Kommentar: .....

---

8. Var skulle Ni helst vilja att Er son/dotter ..... bosatte sig när han/hon blir vuxen?

- På landet
 I ett mindre samhälle
 I en liten stad
 I en stor stad
 Annat svar Ange vilket! .....

9. Var tror Ni att Er son/dotter ..... kommer att bosätta sig som vuxen?

- På landet
 I ett mindre samhälle
 I en liten stad
 I en stor stad
 Annat svar Ange vilket! .....

10. Vad tycker Ni om den pågående flyttningen från glesbygd till mindre tätorter och större städer?

- Att den är bra och bör påskyndas
 Att den är bra och går lagom fort
 Att den är bra men borde gå långsammare
 Att den är olycklig men omöjlig att hindra
 Att den är olycklig och kan hindras att fortsätta
 Annat svar Ange vilket! .....

Kommentera gärna frågan här: .....

11. Tycker Ni att det är klokt att satsa så mycket på rymdforskning som man gör i USA och Sovjetunionen?

- Ja
 Nej
 Vet ej

Kommentar: .....

12. Anser Ni Er ha:

- Mycket stort intresse för politik
- Ganska stort intresse för politik
- Ganska lite intresse för politik
- Ingot intresse alls för politik

13. Är Ni aktiv i något politiskt parti eller kommunalt organ?

Ja
Nej

Om ja

Ange här vilket kommunalt organ Ni är aktiv i och/eller vari Er partiaktivitet består!

.....

14. Har Ni för avsikt att i fortsättningen på något sätt (t.ex. genom att arbeta i ett politiskt parti demonstrera, skriva böcker och artiklar m.m.) försöka påverka dem som beslutar i politiska frågor?

Ja
Nej

Annat svar Ange vilket! .....

Om ja

Vad tänker Ni då göra?

.....

15. Vilket parti röstade Ni med vid andrakammarvalet 1968?

Inget
H
CP
FP
S
K
KDS

Annat Ange vilket! .....

16. Arbetade Ni utanför hemmet under någon period sedan Er son/dotter ..... fötts och fram till den tidpunkt då han/hon började skolan?

(Ställs endast till mor)

Ja

Nej

Om ja

Vem skötte barnet medan Ni var borta från hemmet?

Barnets far Ange under vilken el. vilka av barnets åldrar! .....

Hemhjälpsföreningen
Ange under vilken el. vilka av barnets åldrar! .....

Dagmamma Ange under vilken el. vilka av barnets åldrar! .....

Daghemspersonal Ange under vilken el. vilka av barnets åldrar! .....

Lekskolepersonal Ange under vilken el. vilka av barnets åldrar! .....

Förskolepersonal Ange under vilken el. vilka av barnets åldrar! .....

Annan/Andra Ange vem eller vilka! A) .....

Barnets ålder: .....

Barnets ålder: .....

Kommentar: . . . . .

17. Om Ni har något ytterligare att framföra i anledning av de frågor som ställts ber vi Er göra det här.

Bilaga 7. Intervjuformulär för lärare i samhällskunskap.

Intervjuformulär - lärare i samhällskunskap

1. Namn: .....

2. Brukar Ni i anslutning till undervisningen i aktuella avsnitt i kurserna ta upp frågan om lönesättning och löneskillnader i dagens svenska samhälle?

Ja

Nej

Annat svar Ange vilket! .....

Om ja

Brukar Ni ägna ganska många timmar åt frågan eller beröra ämnet relativt perifert?

Jag brukar ägna frågan
ganska många timmar

Jag brukar beröra frågan
relativt perifert

Annat svar Ange vilket! .....

3. Anser Ni personligen att löneskillnaderna är för stora i dagens svenska samhälle?

Ja

Nej

Annat svar Ange vilket! .....

Kommentar: .....

4. Brukar Ni i anslutning till undervisningen i aktuella avsnitt i kurserna ta upp för- och nackdelar med att mödrar yrkesarbetar resp. är hemmafruar?

Ja

Nej

Annat svar Ange vilket! .....

Om ja

Brukar Ni ägna ganska många timmar/läsår åt frågan eller beröra ämnet relativt perifert?

Jag brukar ägna frågan
ganska många timmar

Jag brukar beröra frågan
relativt perifert

Annat svar Ange vilket! .....

5. Tycker Ni att en kvinna som har barn som inte börjat skolan skall stanna hemma och sköta barnen även om hon vill yrkesarbeta och kan ordna så att någon annan passar barnen?

Ja

Nej

Annat svar

Ange vilket! .....

6. Brukar Ni i anslutning till aktuella avsnitt i kurserna ta upp frågan om Sveriges hjälp till u-länderna?

Ja

Nej

Annat svar

Ange vilket! .....

Om ja

Brukar Ni ägna ganska många timmar åt frågan eller beröra den relativt perifert?

Jag brukar ägna frågan
ganska många timmar

Jag brukar beröra frågan
relativt perifert

Annat svar Ange vilket! .....

7. Ansar Ni personligen att Sverige gör för lite för u-länderna?

Ja

Nej

Annat svar

Ange vilket! .....

Kommentar: .....

8. Brukar Ni i anslutning till aktuella avsnitt i kurserna ta upp den pågående befolkningsomflyttningen från glesbygd till mindre tätorter och större städer?

Ja

Nej

Annat svar

Ange vilket! .....

Om ja

Brukar Ni ägna ganska många timmar åt frågan eller beröra ämnet relativt perifert?

Jag brukar ägna frågan
ganska många timmar

Jag brukar beröra frågan
relativt perifert

Annat svar Ange vilket! .....

9. Om Ni hade möjlighet att välja skulle Ni då helst bo på landet, i ett mindre samhälle, i en liten stad eller i en stor stad?

På landet

I ett mindre samhälle

I en liten stad

I en stor stad

Annat svar Ange vilket! .....

10. Tycker Ni att den pågående flyttningen från glesbygd till mindre tätorter och större städer är bra eller ej?

Den är bra

Den är inte bra

Om ej bra

Anser Ni att det är möjligt att hindra flyttningen eller ej?

Den är möjlig att hindra

Den är omöjlig att hindra

Om bra

Anser Ni att flyttningen går lagom fort eller att den bör gå längsammare eller fortare?

Den bör gå fortare

Den går lagom fort

Den bör gå längsammare

11. Brukar Ni i anslutning till aktuella avsnitt i kursen ta upp frågan om USA:s och Sovjetunionens stora satsning på rymdforskning?

Ja

Nej

Annat svar Ange vilket! .....

Om ja

Brukar Ni ägna ganska många timmar åt frågan eller beröra den relativt perifert?

Jag brukar ägna frågan
ganska många timmar

Jag brukar beröra frågan
relativt perifert

Annat svar Ange vilket! .....

12. Ansar Ni personligen att det är klokt att satsa så mycket på rymdforskning som man gör i USA och Sovjetunionen?

Ja

Nej

Annat svar Ange vilket! .....

Kommentar: .....

---

13. Är Ni intresserad av politik

Ja

Nej

Annat svar Ange vilket! .....

Om ja

Skulle Ni vilja säga att Ni har mycket stort, ganska stort eller relativt ringa intresse för politik?

Myccket stort intresse

Ganska stort intresse

Relativt ringa intresse

Annat svar Ange vilket! .....

14. Är Ni aktiv i något politiskt parti eller kommunalt organ?

Ja

Nej

Om ja

Vilket kommunalt organ är Ni aktiv i och/eller vari består Er partiaktivitet?

.....

---

15. Har Ni för avsikt att i fortsättningen på något sätt t.ex. genom att arbeta i ett politiskt parti demonstrera, skriva böcker och artiklar m.m. försöka påverka dem som beslutar i politiska frågor?

Ja

Nej

Annat svar Ange vilket! .....

Om Ja

Vad tänker Ni då göra?

.....

16. Vilket parti röstade Ni med vid andrakammarvalet 1968?

Inget

H

CP

FP

S

K

KDS

Annat Ange vilket! .....

---

17. Brukar Ni på Era lektioner talas om för cleverna vilken Er personliga
åsikt är i den fråga som behandlas?

Ja

Nej

Annat svar Ange vilket! .....

Kommentar: .....

---

18. Jag är tacksam för synpunkter på eller kommentarer till de frågor som
ställts. Har Ni några sådana att framföra?

.....
.....
.....
.....

Bilaga 8. Mått på politisk kultur - variabelkonstruktion.

Fråga	Variabelkonstruktion som används vid procentberäkningar och vid Chi ² -testning av kommunskillnader i föräldragruppen.	Variabelkonstruktion som används vid övriga Chi ² -testningar.
A: Anser Ni att löneSkillnaderna är för stora i dagens svenska samhälle?	1 Ja 2 Nej 3 Annat svar eller vet ej	1 Ja 2 Nej
B: Tycker Ni att en kvinna som har barn som inte börjat skolan skall stanna hemma och sköta barnen även om hon vill yrkesarbeta och kan ordna så att någon annan passar barnen?	1 Ja 2 Nej 3 Annat svar eller vet ej	1 Ja 2 Nej
C: Tycker Ni att Sverige gör för lite för U-länderna?	1 Ja 2 Nej 3 Annat svar eller vet ej	1 Ja 2 Nej
D: Var skulle Ni helst vilja att Er son/dotter bosatte sig när han/hon blir vuxen?	1 På landet eller i ett mindre samhälle 2 I en liten eller stor stad 3 Annat svar eller vet ej	1 På landet eller i ett mindre samhälle 2 I en liten eller stor stad
E: Vad tycker Ni om den pågående flyttingen från glesbygd till mindre tätorter och större städer?	1 Att den är bra 2 Att den är olycklig 3 Annat svar eller vet ej	1 Att den är bra 2 Att den är olycklig

	Variabelkonstruktion som används vid procentberäkningar och vid Chi ² -testning av kommunskillnader i föräldragruppen.	Variabelkonstruktion som används vid övriga Chi ² -testningar.
F: Vad tycker Ni om den pågående flyttningen från glesbygd till mindre tätorter och större städer?	<p>1 Att den är olycklig men omöjlig att hindra 2 Att den är olycklig och kan hindras att fortsätta 3 Annat svar eller vet ej</p> <p><u>Kommentar:</u> Det fåtal som svarar att glesbygdens avfolkning är bra har exkluderats vid kategoriseringen.</p>	<p>1 Att den är olycklig men omöjlig att hindra 2 Att den är olycklig och kan hindras att fortsätta</p>
G: Tycker Ni att det är klokt att satsa så mycket på rymdforskning som man gör i USA och Sovjetunionen?	<p>1 Ja 2 Nej 3 Annat svar eller vet ej</p>	<p>1 Ja 2 Nej</p>
H: Ansar Ni er ha mycket stort intresse för politik, ganska stort intresse för politik, ganska lite intresse för politik eller inget intresse alls för politik?	<p>1 Mycket eller ganska stort intresse för politik 2 Ganska litet eller inget intresse för politik</p>	<p>1 Mycket eller ganska stort intresse för politik 2 Ganska litet eller inget intresse för politik</p>
I: Är Ni aktiv i något politiskt parti eller kommunalt organ?	<p>1 Ja 2 Nej 3 Annat svar</p> <p><u>Kommentar:</u> Frågan har inte ställts till barnen.</p>	

Fråga	Variabelkonstruktion som används vid procentberäkningar och vid Chi ² -testning av kommunskillnader i föräldragruppen.	Variabelkonstruktion som används vid övriga Chi ² -testningar.
J: Har Ni för avsikt att i fortsättningen på något sätt (t.ex. genom att arbeta i ett politiskt parti demonstrera, skriva böcker och artiklar m.m.) försöka påverka dem som beslutar i politiska frågor?	<p>1 Ja 2 Nej 3 Annat svar eller vet ej</p> <p><u>Kommentar:</u> I kategori 1 ingår för föräldrar och lärare också de föräldrar och lärare som svarade "Ja" på den under I redovisade frågan.</p>	<p>1 Ja 2 Nej</p>
K: Kan Du säga vilka partier vi har i Sverige?	<p>1 Minst tre partibeteckningar anges korrekt 2 Mindre än tre partibeteckningar anges korrekt</p> <p><u>Kommentar:</u> Frågan har inte ställts till föräldrar och lärare.</p>	<p>1 Minst tre partibeteckningar anges korrekt 2 Mindre än tre partibeteckningar anges korrekt</p>
L: Tycker Du att något av partierna är bättre än de andra?	<p>1 Anger partipreferens 2 Anger inte partipreferens</p> <p><u>Kommentar:</u> Frågan har inte ställts till föräldrar och lärare.</p>	<p>1 Anger partipreferens 2 Anger inte partipreferens</p>
M: Kan Du säga vad Sveriges statsminister heter?	<p>1 Sveriges statsminister heter Olof Palme 2 Vet inte eller uppger att Sveriges statsminister heter något annat än Olof Palme</p> <p><u>Kommentar:</u> Frågan har inte ställts till föräldrar och lärare.</p>	<p>1 Sveriges statsminister heter Olof Palme 2 Vet inte eller uppger att Sveriges statsminister heter något annat än Olof Palme</p>

Anm.: De frågeformuleringar som återfinns under A - J är de som används i enkätformuläret till föräldrarna. Observera att motsvarande frågor formulerats något annorlunda då de ställts till barnen. Som framgår av kommentarerna är de frågor, som återfinns under K - M endast ställda till barnen.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Otryckta källor

Enkät till föräldrar i Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro.

Förteckning över yrkesarbetande ungdomar födda 1954 och bosatta i Ovanåker.

Förteckningar över barn i klass 1, 6 och 9 i Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro.

Inkomstuppgifter från länsstyrelserna i Norrbottens, Gävleborgs och Uppsala län.

Intervjuer med barn och lärare i Jokkmokk, Ovanåker och Upplands-Bro.

Kommunalforskningsgruppens yrkeskod.

Länsplanering 1967, Regionalpolitisk målsättning. (Länsstyrelsen i Gävleborgs län).

Länsprogram 1970, Del I. (Länsstyrelsen i Gävleborgs län).

Länsprogram 70 för Stockholms län, Del I.

Utdrag ur Länsplanering 1967 för Uppsala län.

Tryckta källor

BD 80, Länsutredning för Norrbottens län. (Luleå 1968).

Folk- och Bostadsräkningen 1965. (Stockholm 1966).

Meddelanden från AMS 1967:17. (Stockholm 1967).

Meddelanden från AMS 1969:21. (Stockholm 1969).

Riksdagsmannavalen 1965-1968, del I. Andrakammarvalet 1968, huvudresultat. (Stockholm 1960).

Årsbok för Sveriges Kommuner 1969. (Stockholm 1969).

Tidskrifter

Kommunal Tidskrift 1970 nr 4. (Stockholm 1970).

Kommunernas Tidskrift 1965 nr 2. (Stockholm 1965).

Kommunernas Tidskrift 1967 nr 3. (Stockholm 1967).

Kommunernas Tidskrift 1969 nr 3. (Stockholm 1969).

Bearbetningar

ALMOND-VERBA 1963 - Almond, G.A., Verba, S.: The Civic Culture. (Princeton University Press, Princeton 1963).

ALMOND-POWELL 1966 - Almond, G.A., Powell, G.B.: Comparative Politics: A Developmental Approach. (Little, Brown and Company, Boston 1966).

BENDER 1967 - Bender, G.J.: Political Socialization and Political Change. (The Western Political Quarterly, vol. 20, s 390-407, 1967).

BERGLUND 1971 - Berglund, S.: Medlemsaktivitet i masspartier - en systemanalytisk studie. (Stencilerad licentiatavhandling, Umeå 1971).

BLALOCK 1960 - Blalock, H.M.: Social Statistics. (McGraw-Hill Book Company, New York 1960).

BRIM 1968 - Brim, O.G.: Adult Socialization. (I: Clausen, J.A.: Socialization and Society. Little, Brown and Company, Boston 1968).

CLAUSEN 1968 - Clausen, J.A.: A Historical and Comparative View of Socialization Theory and Research. (I: Clausen, J.A.: Socialization and Society, Little, Brown and Company, Boston 1968).

CORNELIUS 1969 - Cornelius, W.A.: Urbanization as an Agent in Latin American Political Instability: The Case of Mexico. (American Political Science Review, vol. 3, s 833-857, 1969).

DAVIES 1965 - Davies, J.C.: The Family's Role in Political Socialization. (The Annals, vol. 361, s 10-19, 1965).

DAWSON-PREWITT 1969 - Dawson, R.E., Prewitt, K.: Political Socialization. (Little, Brown and Company, Boston 1969).

DENNIS-LINDBERG-MCCRONE 1971 - Dennis, J., Lindberg, L., McCrone, D.: Support for Nation and Government among English Children. (British Journal of Political Science, vol. 1, s 25-48, 1971).

DENNIS-LINDBERG-MCCRONE-STIEFBOLD 1968 - Dennis, J., Lindberg, L., McCrone, D., Stiebold, R.: Political Socialization to Democratic Orientations in Four Western Systems. (Comparative Political Studies, vol. 1, s 71-99, 1968).

DENNIS 1968 - Dennis, J.: Major Problems of Political Socialization Research. (Midwest Journal of Political Science, vol. 12, s 85-114, 1968).

- DI PALMA-McCLOSKY 1970 - Di Palma, G., McClosky, H.: Personality and Conformity: The Learning of Political Attitudes. (American Political Science Review, vol. 64, s 1054-1073, 1970).
- EASTON 1953 - Easton, D.: The Political System. (Alfred A. Knopf, New York 1953).
- EASTON 1965 A - Easton, D.: A Framework for Political Analysis. (Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs 1965).
- EASTON 1965 B - Easton, D.: A Systems Analysis of Political Life. (John Wiley & Sons, Inc., New York 1965).
- EASTON 1966 - Easton, D.: Categories for the Systems Analysis of Politics. (I: Easton, D.: Varieties of Political Theory. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs 1966).
- EASTON-DENNIS 1969 - Easton, D., Dennis, J.: Children in the Political System. (McGraw-Hill Book Company, New York 1969).
- EASTON-HESS 1960 - Easton, D., Hess, R.D.: The Child's Changing Image of the President. (Public Opinion Quarterly, vol. 24, s 632-644, 1960).
- EASTON-HESS 1961 - Easton, D., Hess, R.D.: Youth and the Political System. (I: Lipset, S.M.: Culture and Social Character. The Free Press, New York 1961).
- EASTON-HESS 1962 A - Easton, D., Hess, R.D.: The Role of the Elementary School in Political Socialization. (School Review, vol. 70, s 257-265, 1962).
- EASTON-HESS 1962 B - Easton, D., Hess, R.D.: The Child's Political World. (Midwest Journal of Political Science, vol. 6, s 229-246, 1962).
- FAGEN 1969 - Fagen, R.R.: The Transformation of Political Culture in Cuba. (Stanford University Press, Stanford, California 1969).
- GRANNIS 1967 - Grannis, J.C.: The School As a Model of Society. (Harvard Graduate School of Education Bulletin, vol. 12, s 15-17, 1967).
- GREENSTEIN 1960 - Greenstein, F.I.: The Benevolent Leader: Children's Images of Political Authority. (American Political Science Review, vol. 54, s 934-943, 1960).
- GREENSTEIN 1961 - Greenstein, F.I.: More on Children's Images of the President. (Public Opinion Quarterly, vol. 25, s 648-654, 1961).

- GREENSTEIN 1965 - Greenstein, F.I.: Children and Politics. (Yale University Press, New Haven 1965).
- GREENSTEIN 1969 - Greenstein, F.I.: Personality and Politics. (Markham Publishing Company, Chicago 1969).
- GREENSTEIN-TARROW 1969 - Greenstein, F.I., Tarrow, S.G.: The Study of French Political Socialization. (World Politics, vol. 22, s 95-137, 1969).
- HESS-TORNEY 1967 - Hess, R.D., Torney, J.V.: The Development of Political Attitudes in Children. (Aldine Publishing Company, Chicago 1967).
- HUSEN 1944 - Husén, T.: Adolescensen. (Almqvist & Wiksell, Uppsala 1944).
- HYMAN 1959 - Hyman, H.: Political Socialization. (The Free Press, New York 1959).
- INKELES 1968 - Inkeles, A.: Society, Social Structure, and Child Socialization. (I: Clausen, I.A.: Socialization and Society, Little, Brown and Company, Boston 1968).
- JAROS-HIRSCH-FLERON 1968 - Jaros, D., Hirsch, H., Fleron, F.J.: The Malevolent Leader: Political Socialization in an American Sub-culture. (American Political Science Review, vol. 62, s 564-575, 1968).
- JONES 1969 - Jones, R.E.: Funktionalistisk analys av politik. (Wahlström & Widstrand, Stockholm 1969).
- LANGTON-JENNINGS 1968 - Langton, K.P., Jennings, M.K.: Political Socialization and the High School Civics Curriculum in the United States. (American Political Science Review, vol. 62, s 852-867, 1968).
- LANGTON 1969 - Langton, K.P.: Political Socialization. (Oxford University Press, London 1969).
- LAZARSFELD-BERELSON-GAUDET 1948 - Lazarsfeld, P.F., Berelson, B., Gaudet, H.: The People's Choise. (Columbia University Press, New York 1948).
- LEWIS-FROMAN 1962 - Lewis, A., Froman, Jr.: Learning Political Attitudes. (Western Political Quarterly, vol. 15, s 304-313, 1962).
- LIJPHART 1971 - Lijphart, A.: Comparative Politics and Comparative Method. (American Political Science Review, vol. 65, s 682-693, 1971).
- LITT 1963 - Litt, E.: Civic Education, Community Norms, and Political Indoctrination. (American Sociological Review, vol. 28, s 69-75, 1963).

- LUNDQUIST 1971 - Lundquist, L.: Förvaltningen i det politiska systemet. (Studentlitteratur, Malmö 1971).
- MEAD 1970 - Mead, M.: Kultur och engagemang. (Rabén & Sjögren, Stockholm 1970).
- MEEHAN 1967 - Meehan, E.J.: Contemporary Political Thought: A Critical Study. (The Dorsey Press, Homewood 1967).
- NICHOLSON-REYNOLDS 1967 - Nicholson, H.B., Reynolds, P.A.: General Systems, The International System and The Eastonian Analysis. (Political Studies, vol. 15, s 12-31, 1967).
- PARSONS 1964 - Parsons, T.: Social Structure and Personality. (The Free Press, New York 1964).
- RASMUSSEN 1969 - Rasmussen, E.: Komparativ politik 1. (Aldus/Bonniers, Stockholm 1969).
- SCHICK-SOMIT 1963 - Schick, M., Somit, A.: The Failure to Teach Political Activity. (The American Behavioral Scientist, vol. 6, s 5-8, 1963).
- SIEGEL 1956 - Siegel, S.: Nonparametric Statistics for the Behavioral Sciences. (McGraw-Hill Book Company, Inc., New York 1956).
- SIGEL 1965 - Sigel, R.S.: An Exploration into Some Aspects of Political Socialization: School Children's Reactions to the Death of a President. (I: Wolfenstein, M., och Kliman, G.: Children and the Death of a president. Doubleday & Company, Inc. Garden City, New York 1965).
- SJÖBLOM 1968 - Sjöblom, G.: Party Strategies in a Multiparty System. (Studentlitteratur, Lund 1968).
- STABERG 1971 - Staberg, U.: Umeågymnasister och politik. (Stencilerad licentiatavhandling, Umeå 1971).
- STARK 1957 - Stark, P.: Some Determinants of Political Activity Among Liberals. (Opublished doktorsavhandling, Columbia University 1957).
- STEINTRAGER 1968 - Steintrager, J.: Political Socialization and Political Theory. (Social Research, vol. 35, s 111-129, 1968).
- SVENNINGSSON 1971 - Svenningsson, L.: Social differentiering i student- och realpopulationerna. (I: SOU 1971:61, Stockholm 1971).
- SÄRLVIK 1969 - Särlvik, B.: Representationsundersökningen. (Opublished forskningsrapport 1969).

WHEELER 1966 - Wheeler, S.: The Structure of Formally Organized Socialization Settings. (I: Brim, O.G. och Wheeler, S.: Socialization After Childhood: Two Essays. Wiley, New York 1966).

YOUNG 1970 - Young, O.R.: Analysinriktnings inom modern statsvetenskap. (Wahlström & Widstrand, Stockholm 1970).

